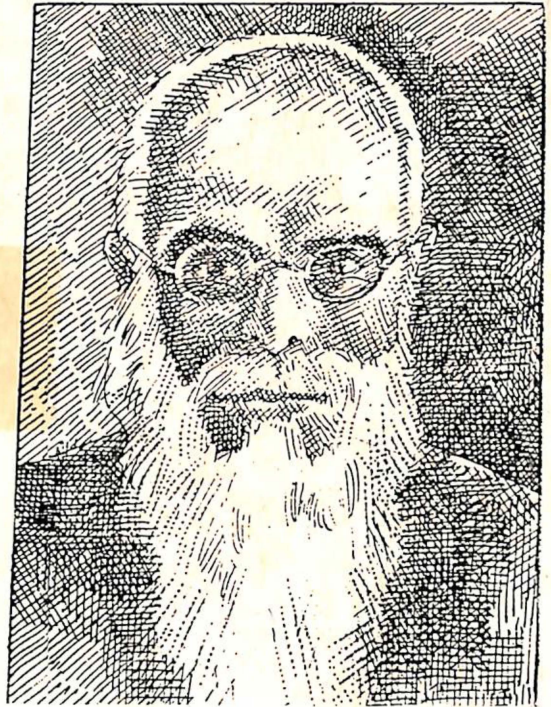

केसरी बालकृष्ण पिल्लय

के. एम्. जॉर्ज

MR
891.481 209 2
P 644 G

भारतीय
साहित्याचे
निर्माते

MR
891.481 209
2
P 644 G

**INDIAN INSTITUTE
OF
ADVANCED STUDY
LIBRARY, SHIMLA**

अस्तरावरील पाषाण चित्रात राजा शुद्धोदनाच्या दरबारातील दृश्य आहे. त्यात तीन ज्योतिषी बुद्धाची आई, मायाला स्वप्नाचा अर्थ समजावून सांगत आहेत. इ. स. दुसऱ्या शतकातील नागार्जुन-कोंडा येथील एका शिलात कोरलेल्या या प्रसंगात खालच्या बाजूला बसलेला राजचिटणवीस स्वप्नाचा अर्थ लिहून घेत आहे. भारतीय लेखनकलेचा शिल्पबद्ध पुरावा देणारे हे अत्यंत पुरातन शिल्प असावे असा अंदाज आहे.

राष्ट्रीय संग्रहालय, नवी दिल्ली, यांच्या सौजन्याने

भारतीय साहित्याचे निर्माते

केसरी बालकृष्ण पिल्लय

लेखक

के. एम्. जॉर्ज

अनुवादक

सुधाकर मराठे

साहित्य अकादेमी

Library

IAS, Shimla

MR 891.481.209.2 P 644 G

00117023

Kesari Balakrishna Pillai (केसरी बालकृष्ण)
Marathi translation by Sudhakar Marathe
K.M. George's monograph in English
Sahitya Akademi, New Delhi (1998), Rs. Twenty Five

© Sahitya Akademi

First Edition : 1998

Published by :
Sahitya Akademi

MR
891.481.209.2
P 644 G

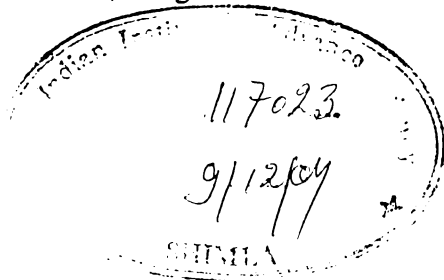
Head office :
Rabindra Bhavan, 35, Ferozeshah Road, New Delhi 110 001

Sales Department :
Basement in 'Swati', Mandir Marg, New Delhi 110 001

Regional Offices :
172, M.M.G.S. Marg, Dadar (East), Mumbai 400 014
Jeevan Tara, 23A/44X, Diamond Harbour Road, Calcutta 700 053
Guna, 304-305, Anna Salai, Teynampet, Chennai 600 018
ADA Rangamandira, 109, J. C. Road, Bangalore 560 002

ISBN 81-260-0381-2

मूल्य 25 रुपये

Printed by : Jaymalhar Printing Press
217 Ashish Ind. Estate, Gokhale Road (S), Dadar, Mumbai 400025

अनुक्रमणिका

प्रकरण पहिले	
“सुरुवातीची काही वर्षे”	1-9
प्रकरण दुसरे	
“शिक्षकाचा आणि वकिलीचा पेशा”	10-14
प्रकरण तिसरे	
“संपादक आणि राजकारणातले विचारवंत”	15-37
प्रकरण चौथे	
“लेखक आणि टीकाकार”	38-58
प्रकरण पाचवे	
“संशोधक व इतिहासकार”	59-72
प्रकरण सहावे	
“सारांश”	73-86

प्रकरण पहिले

सुरुवातीची काही वर्षे

केसरी बालकृष्ण पिल्लय हे एक खास लोकप्रिय व्यक्तिमत्त्व. पिल्लय यांचे संपूर्ण नाव, अय्यप्पन पिल्लय बालकृष्ण पिल्लय असे होते. लोक त्यांना केसरी बालकृष्ण म्हणत. आधुनिक मलयालम साहित्यातले ते एक वेगळे आणि आकर्षक व्यक्तिमत्त्व. ते एक मोठे क्रांतिकारी लेखक व विचारवंत होते. त्यांची जी महत्त्वाची ध्येये होती त्यांसाठी केलेल्या कष्टात आणि त्यागातच त्यांचे संपूर्ण आयुष्य गेले. जगातल्या आधुनिक देशात घडणाऱ्या, साहित्य आणि संस्कृती यांच्या संदर्भातल्या सुधारणांची नोंद घेण्याचे काम त्यांनी एखाद्या 'अँटेना'प्रमाणे केले. याचा परिणाम असा झाला की नवोदित मलयालम लेखकांनी, विशेषतः 1940 ते 1950 या काळातल्या पुरोगामी 'प्रोग्रेसिव' मोहिमेतल्या लेखकांनी, पिल्लय यांचा विचारवंत व सल्लागार म्हणून तत्परतेने स्वीकार केला. संशोधनाच्या कामात तर पिल्लय यांची प्रतिभा अप्रतिमच होती. त्या व्यतिरिक्त ते लेखक, समीक्षक, संपादक, इतिहासकार व राजकारणातले चिकित्सकही होते. या सगळ्यासाठी लागणाऱ्या गुणांची जणू काही देणगीच होती त्यांना. शिक्षणाच्या क्षेत्रात व समाजातही त्यांना एक उच्च स्थान मिळाले होते. तरी सुद्धा कसलाही डामडौल न दाखवता त्यांनी आपले आयुष्य साध्या रहाणीत घालवले. या कामी त्यांच्या पुढे अनेक पेचप्रसंग आणि संघर्ष उभे राहिले तरी. आणि हे सर्व त्यांनी आपल्या प्रिय अशा काही ध्येयांसाठी केले.

13 एप्रिल 1889 या दिवशी त्रिवेंद्रम येथे पिल्लय यांचा जन्म झाला. त्यांची आई पार्वती अम्मा एका घरंदाज नायर कुटुंबातली होती. माहेर नय्यातिकर तालुक्यातले, पूर्वीच्या त्रावणकोर राज्याच्या परिसरातले होते. दक्षिण त्रावणकोरच्या नायर मंडळींना महाराजांचे पदरी इमानदार शिपाई असल्याचा फार अभिमान वाटे. त्यामुळेच त्यांनी भल्यामोठ्या जमिनीही संपादन केल्या होत्या. पार्वती

2 केसरी बालकृष्ण पिल्लय

अम्मा अशाच एका कुटुंबातली. ती लहान असतानाच तिचे कुटुंब त्रिवेंद्रम शहरात स्थायिक झाले होते. बालकृष्ण पिल्लय यांचे वडील, दामोदरन कर्ता, हे त्रिवेंद्रमच्या उत्तरेस सुमारे अडीचशे किलोमीटर अंतरावर असलेल्या कुन्नाड तालुक्यातले होते. थोर संस्कृत पंडित म्हणून त्यांनी नाव कमावले होते. तरुण वयातच महाराजांच्या मुलांचे शिक्षक म्हणून तेही त्रिवेंद्रमला आले होते. काही काळांनंतर त्रिवेंद्रमच्या किल्ल्याच्या आवारातल्या मुलींच्या सरकारी शाळेत संस्कृत पंडित म्हणून त्यांची नेमणूक झाली. त्यांनी काही पुस्तके लिहिली. त्यांचा स्वभाव लोकांना आवडण्यासारखा होता. इ.स. 1888 साली दामोदरन कर्ता व पार्वती अम्मा यांचे लग्न झाले. बालकृष्ण पिल्लय हे त्यांचे पहिले अपत्य. लहानपणी त्यांना 'कुटप्पन' असे नाव होते. दामोदरन कर्ता व पार्वती अम्मा यांना दुसराही मुलगाच झाला. त्याचे नाव पद्मनाभ पिल्लय, किंवा 'पापुन्नि'. त्याचा जन्म 17 डिसेंबर 1890चा. यानंतर काही वैयक्तिक कारणावरून दामोदरन कर्ता व पार्वती अम्मा यांचा काडीमोड झाला. त्यावर मग पार्वती अम्माने नायरांच्या लष्करातल्या पद्मनाभ पिल्लय यांच्याशी विवाह केला. या संबंधातून जन्मलेले चंद्रशेखरन म्हणजे पिल्लय यांचे दुसरे बंधू. यांचा जन्म 16 एप्रिल 1907 चा.

बालकृष्ण पिल्लय यांनी आत्मचरित्र लिहिले नाही. आणि त्यांची जी काही चरित्रे लिहिली गेली आहेत, त्यांत त्यांच्या बालपणाविषयी, संगोपनाविषयी फारच त्रोटक अशी माहिती सापडते. ते लहानपणी आजारी असत. वरचेवर दम्याचा त्रास होत असे. त्यावर अनेक औषधांचा उपचार होई. परंतु या उपायांचा म्हणावा तसा परिणाम झाला नाही. अखेरीस त्यांच्या वडलांनी, म्हणजेच दामोदरन कर्ता यांनी, या आजाराच्या निवारण्यासाठी एडूमनूर इथल्या देवाला सोन्याची साखळी वहावी असा विचार केला. छोटा बालकृष्ण व त्याची आई हे त्यावेळी मामाच्या घरी रहात होते. हे मामा करूनागपल्ली इथले तहसीलदार. तिथून निघून हे मायलेक, एका शिपायाच्या सोबतीने मोठ्या होडीतून वायकोमकडे रवाना झाले. पुढे एडूमनूर. पण वाटेतच अतिशय किर् अंधाच्या रात्रीतच काही वाटमारे एका 'जलद' बोटीतून त्यांच्या होडीपाशी पोचले. अशा धोक्याच्या वेळी त्यांच्या सोबतच्या एकुलत्या एका शिपायाने अतिशय हुशारीने एक नाटकच रचले. हां हां म्हणता त्याने आपल्या जवळचे गाठोडे उलगडले. त्यातून आपला सरकारी गणवेश चढवला. आणि मग त्या वाटमाऱ्यांना मोठ्या जोरात धमकी दिली- जर तुम्ही या क्षणी पसार झाला नाहीत तर मी होडीत झोपलेल्या

साहेबांना व इतर शिपायांना उठवीन. मग ते वाटमारे तात्काळ पसार झाले. प्रत्यक्षात चार वर्षांचा 'कुट्टप्पन' व दामोदर कर्ता हे दोघेच त्या घटनेस साक्षीदार होते. अशा तऱ्हेने 'कुट्टप्पन'ला मरण ही काय चीज असते याची पहिली ओळख झाली. परंतु त्यामुळे पुढच्या साऱ्या आयुष्यात त्यांना कधीच मृत्यूचे भय वाटले नाही.

लहानपणी बालकृष्ण पिल्लय अतिशय भांडखोर होते. आपल्या धाकट्या भावाशी तर ते सतत भांडत. त्यांची भांडणे थांबवता थांबवता व हातघाई सोडवता सोडवता त्यांच्या आईला सळो की पळो होत असे.

वडिलांनी घटस्फोट घेतल्यामुळे त्यांच्या आईचे दुसरे लग्न झाले होते. म्हणूनच बालपणी पिल्लय यांना त्यांचे मामा, म्हणजे अय्यपन पिल्लय यांच्या घरी रहावे लागले. त्यांची पहिली शाळा गांधारी अम्मन कुईल इथे होती. त्रिवेंद्रमच्या वायू.एम्.सी.ए.पासून अगदी हाकेच्या अंतरावर. त्यांचा पुढचा अभ्यास जवळच्याच प्राथमिक शाळेत झाला. मात्र ते आठ वर्षांचे असताना ही शाळा सोडून त्यांना कुइलोनच्या शाळेत जावे लागले. कारण त्यांच्या तहसीलदार मामांची तिथे बदली झाली होती. त्यांचे इंग्रजी शिक्षण याच शाळेत सुरू झाले. सुमारे एक वर्ष पुरे होण्याच्या आतच मामांची बदली पुन्हा त्रिवेंद्रमला झाली. 'कुट्टप्पन'ला पुन्हा एकदा शाळा बदलावी लागली. तेव्हा मग त्यांनी महाराजा हायस्कूलमध्ये प्रवेश घेतला. हेच आजचे एस्.एम्.व्ही. हायस्कूल. तिथेच त्यांनी वयाच्या चौदाव्या वर्षी, म्हणजे 1904 साली मॅट्रिकचा अभ्यासक्रम संपवला.

हायस्कूलमध्ये शिकत असताना पिल्लय यांना अनुभवी व अभ्यासू शिक्षकांच्या हाताखाली शिकण्याची संधी लाभली. हे शिक्षक म्हणजे एम्. राम वर्मा तंपन, पी. के. नारायण पिल्लय आणि ओ. एम्. चेरियन. पुढे कॉलेजमध्ये गेल्यावर बालकृष्ण पिल्लय यांना आपले वैचारिक क्षितिज आणखी वाढवण्याची संधी मिळाली. इथेच 1906 साली इंग्रजी व इतिहास हे विषय घेऊन ते बी.ए.च्या पहिल्या वर्षाची परीक्षा पहिल्या वर्गात पास झाले. तिथेच त्यांनी पुढला अभ्यास चालू ठेवला. मग 1908 साली इतिहास व अर्थशास्त्र या विषयात पहिल्या वर्गात ते बी.ए. झाले. हडसन आणि लेपर यांसारख्या परदेशी प्राध्यापकांच्या हाताखाली त्यांनी अभ्यास केला. त्याचप्रमाणे प्राध्यापक के. व्ही. रंगस्वामी अय्यंगार यांच्या वर्गातही. प्रसिद्ध व्याकरण पंडित ए. आर. राजराजा वर्मा आणि टीकाकार पी. के. नारायण पिल्लय यांनी बालकृष्ण पिल्लय यांना मलयालम

4 केसरी बालकृष्ण पिल्लय

भाषा आणि साहित्य यांच्या अभ्यासाची दीक्षा दिली. पुढे वैधिक, शैक्षणिक आणि राजकारणाच्या क्षेत्रात नाव मिळवलेले पट्टम तानु पिल्लय, टी. एस्. वर्गास आणि ए. गोपाल मेनन हे देखील त्यांच्याच वर्गात शिकले.

बी.ए.ची पदवी मिळताच मुलींच्या महाराजा कॉलेजमध्ये प्राध्यापक म्हणून बालकृष्ण पिल्लय यांची नेमणूक झाली. दरम्यान प्रा. के. व्ही. अय्यंगार यांच्या सल्ल्यानुसार पुरुषांच्या कॉलेजमध्ये ट्यूटर म्हणूनही त्यांची नेमणूक झाली. ज्या ज्या ठिकाणी बालकृष्ण पिल्लय यांनी शिकवले तिथे सर्व विद्यार्थ्यांना त्यांच्या पांडित्याचे आणि इंग्रजी भाषेवरच्या त्यांच्या प्रभुत्वाचे कौतुक वाटे. याच काळात लॉगमन्स ग्रीन या मद्रासच्या प्रकाशकासाठी पिल्लय यांनी मलयालम भाषेत त्रावणकोरचा इतिहास लिहिला. हे त्यांचे पहिले पुस्तक.

ते अतिशय चौकस बुद्धीचे होते. त्यामुळे ते त्रिवेंद्रमच्या सार्वजनिक ग्रंथालयात वरचेवर जात. हायस्कूलमध्ये शिकत असतानाच त्यांनी या ग्रंथालयात नाव नोंदवले होते. त्यावेळी त्यांचा कल मुख्यतः इंग्रजी कादंबऱ्या वाचण्याकडे होता. त्याचबरोबर आपले सामान्यज्ञान वाढवून पुढच्या आयुष्याचा मार्ग निश्चित करण्यासही ते उत्सुक होते. काम करून शिकणाऱ्यांना त्रिवेंद्रमच्या लॉ कॉलेजमध्ये खास सवलती दिल्या जात. म्हणून सरकारी अधिकारी, शाळा कॉलेजातले शिक्षक तिथे संध्याकाळच्या वर्गात शिकत. तिथे बालकृष्ण पिल्लय यांनी सुद्धा त्या सवलतीचा फायदा घेऊन 1913 साली बी.एल्.ची परीक्षा दिली. त्यात त्यांनी चांगले गुण मिळवले एवढेच नव्हे तर 'कलन लॉ प्राइझ' सुद्धा पटकावले. तरीही त्यांनी 1917 सालापर्यंत शिकवण्याचे काम चालू ठेवले. जेव्हा अखेरीस त्यांनी हा पेशा सोडला त्यावेळी त्यांच्या बरोबरच्या इतर शिक्षकांची व विद्यार्थ्यांची निराशाच झाली. त्यांच्या विद्यार्थ्यांपैकी काही पुढे बरेच नामांकितही झाले. उदाहरणार्थ, डॉक्टर पी. पी. पिल्लय. त्यांनी 'लीग ऑव नेशन्स'मध्ये काम केले. आर. नारायण पणिकर, हे मलयालम साहित्याचे विख्यात इतिहासकार झाले. त्यांनी 1954 साली साहित्य अकादमीचे सर्वात पहिले बक्षीसही मिळाले. आणि श्रीमती लक्ष्मी एन्. मेनन या जवाहरलाल नेहरूंच्या कारकीर्दीत दिल्लीच्या सरकारात मंत्री होत्या.

कॉलेजमध्ये शिकत असतानाच वाचलेल्या काही ग्रंथांचा प्रभाव पिल्लय यांच्यावर पडला होता. त्यातले काही ग्रंथ त्यांनी पुनःपुन्हा वाचले. त्याचप्रमाणे त्यांचे वर्गामित्र वीर कुमार यांचाही प्रभाव त्यांच्यावर पडला. वीर कुमार हे सुप्रसिद्ध संगीतज्ञ आणि रचनाकार गणभूषण टी. बालकृष्ण पिल्लय यांचे चिरंजीव.

फ्रेंच भाषा आणि साहित्य यांची व बालकृष्ण पिल्लय यांना ओळख घडवून आणली ती वीर कुमार यांनीच. कॉलेजचा अभ्यास संपण्यापूर्वीच वीर कुमार यांचे निधन झाले. तरीही त्यांनी या नव्या विश्वात जागृत केलेले कुतूहल बालकृष्ण पिल्लय यांच्यापाशी अखेरपर्यंत राहिले. पिल्लय यांना फ्रेंच साहित्याविषयी खास प्रेम होते हे तर सुपरिचित आहे.

बालकृष्ण पिल्लय यांना खास प्रेरणा देणाऱ्या ग्रंथांपैकी एक म्हणजे मॅक्स नॉरदा यांचे “डीजेनेरेशन” हे पुस्तक. याची प्रत पिल्लयना वीर कुमार यांनीच दिली होती. हे पुस्तक पिल्लय यांनी पुन्हा पुन्हा वाचले. या लेखकाची किती तरी मते त्यांना पटली नाहीत. परंतु या पुस्तकातल्या विवेचनानुळे पिल्लय यांच्या विचारांना बरीच चालना मिळाली. त्यामुळे सहजच या पुस्तकाने पिल्लय यांच्या व्यक्तिमत्त्वाला एक नवीन दिशा दिली.

या सुरुवातीच्या काळात, त्यांच्या बुद्धीची वाढ होत असतानाच एमीलच्या “जर्नल इन टाईम” या पुस्तकाने पिल्लय यांच्या विचारविश्वात खळबळ उडवून दिली. फ्रेडरिक एमील हे स्वित्झर्लंड मधले एक तत्त्वज्ञ. ते सौंदर्यशास्त्राचे प्राध्यापक होते. आपल्या नंतरच्या संपादकीय लेखनातही एमीलच्या पुस्तकातल्या उताऱ्यांचा नेमका वापर बालकृष्ण पिल्लय करत. याच सुमाराला त्यांनी झिगमुंड फ्रॉइड यांच्या मनोविश्लेषण या विषयावरच्या पुस्तकांचा अभ्यासही मोठ्या औत्सुक्याने सुरू केला. पिल्लय यांच्या मनोवृत्तींना दिशा प्राप्त करून देण्यात या आणि अशा अनेक ग्रंथांचा हातभार होता. त्यांच्या वृत्तीतली भावनाविवशता, त्याचप्रमाणे अवघड प्रश्न आणि अडचणी यांचा, तसेच सामाजिक अन्याय आणि अत्याचार यांचा सामना करताना वापरली जाणारी खास मनोवैज्ञानिक प्रवृत्ती, या त्यांच्या वाचनातून त्यांना मिळालेल्या प्रेरणांचा प्रभाव असे म्हणावे लागेल.

बालकृष्ण पिल्लय यांचा धाकटा भाऊ म्हणजे पद्मनाभ पिल्लय किंवा ‘पापुन्नी’ हा एक उत्साही, खुशालचेंडू मुलगा होता. नव्या पिढीचा लाडका नेता. थोरला भाऊ जरी पुस्तकातला किडा असला तरी पापुन्नी हा मात्र तऱ्हेतऱ्हेच्या खेळात निपुण होता. इंटरची परीक्षा पास झाल्यावर त्याला मद्रासच्या मेडिकल कॉलेजमध्ये प्रवेश मिळाला. सुरुवातीस दोन वर्षे मामांनी त्यांच्या शिक्षणाचा खर्च केला. त्यानंतर मात्र हा खर्च भागवण्याची जबाबदारी पिल्लय यांना उचलावी लागली. बहुधा या कारणामुळेच त्यांनी शिक्षकाचा पेशा सोडून वकिलीच्या मागे लागण्याची घाई केली नसावी. वकिलीच्या बेभरवशी प्राप्तीपेक्षा, शिक्षकाचा नियमित पगार अधिक उपयोगी होता. असे असले तरी आपली प्राप्ती वाढवून ही नवी

6 केसरी बालकृष्ण पिल्लय

जबाबदारी पार पाडण्यासाठी त्यांनी क्रमिक पुस्तके लिहिण्यास सुरुवात केली. यापैकीच “ऐतिहा दीपिका” आणि “रॉबर्ट प्रभू” ही दोन पुस्तके. असाच आणखी एक मार्ग म्हणजे परीक्षांतल्या उत्तरपत्रिका तपासण्याचे काम. तरीदेखील त्यांना काही रक्कम कर्जाऊ घ्यावीच लागली. अशा प्रकारे आपल्या धाकट्या भावाचे वैद्यकीय शिक्षण त्यांनी पुरे केले.

इ.स. 1915 साली पापुन्नी पास झाल्याचे कळल्यावर बालकृष्ण पिल्लय यांनी त्याला असा सल्ला दिला की त्रावणकोर सरकारची नोकरी पत्करण्यापेक्षा त्याने ब्रिटिश सरकारची नोकरी धरावी. म्हणून शस्त्रक्रिया या विषयातले बक्षीस पटकावणाऱ्या पापुन्नी पिल्लय यांनी मद्रास मेडिकल सर्विसमध्ये नोकरी धरली. नंतर पहिल्या महायुद्धाच्या काळात त्यांची इंडियन मेडिकल सर्विससाठी निवड झाली. त्यांनी उत्तर हिंदुस्थानात व ब्रह्मदेशातल्या अनेक छावण्यात काम केले. त्यांचे विचार इतके स्वतंत्र बाण्याचे होते की आपल्या युरोपीय वरिष्ठांशी त्यांचे पटले नाही. त्यामुळे अफगाणिस्तानच्या लढाईत उदभवलेल्या पटकीच्या साथीचा फैलाव थोपवण्यासाठी त्यांनी केलेल्या उत्तम कामगिरीबद्दल त्यांना ‘ऑर्डर ऑव द ब्रिटिश एम्पायर’ हा किताब देण्यात आला. परंतु त्यांनी तो नाकारला. मग सोलापूरला असताना एका मराठी स्त्रीशी त्यांनी विवाह केला. ती मुंबईच्या मेडिकल कॉलेजमधल्या जोशी नावाच्या प्राध्यापकाची विधवा होती.

लैंगिक संबंध, विवाहपद्धती इत्यादी विषयांवरचे स्वतः बालकृष्ण पिल्लय यांचे विचारही अतिशय पुरोगामी होते. पण त्यांचे लग्न मात्र मुलगी पाहून वगैरे पारंपारिक पद्धतीनेच झाले. या लग्नाचा महत्त्वाचा निर्णय घेण्याचे काम त्यांच्या मामांनी, म्हणजेच अय्यप्पन पिल्लय यांनीच केले. मामांचे स्वतःचे लग्न उत्तर त्रावणकोर मधल्या पारूर गावच्या एका प्रतिष्ठित घराण्यातल्या मुलीशी झाले होते. त्यांच्या पत्नीच्या मोठ्या बहिणीची मुलगी चेल्लम्मा त्रिवेंद्रमला त्यांच्या घरी नेहमी येत असे. ती फक्त दहाएक वर्षांची असल्यापासून बालकृष्ण पिल्लय यांची आई तिला सून करून घेण्याचे स्वप्न पाहू लागली होती. बालकृष्ण पिल्लय चेल्लम्मापेक्षा आठ वर्षांनी मोठे होते. त्यांनी स्वतः चेल्लमाला पाहिलेही नव्हते. तिने मात्र त्यांना बऱ्याच वेळा पाहिले होते.

चेल्लमाचे औपचारिक नाव होते गौरी अम्मा. पण गणगोतातली सर्व मंडळी तिला चेल्लम्मा या नावानेच हाक मारत. तिचे मामा अनंतन पिल्लय यांच्या करवी तिच्याबद्दल लग्नाची बोलणी करण्यात आली. आणि नवरा मुलगा अड्डावीस वर्षांचा आणि मुलगी वीस वर्षांची असताना, 1917 साली, उत्तर पारूर

मधल्या मदवनपरंबू गावी त्यांचे लम्प साजरे झाले. त्या काळात तरुण मुलामुलींनी लम्पापूर्वी एकमेकांना भेटणे, बोलणे वगैरे रास्त समजले जात नसे. तरी लम्पसोहळा संपल्यावर संधी मिळताच, पिल्लय यांनी चेळमाला आपला नोकरी सोडून वकिली सुरू करण्याचा विचार सांगितला. तिला असे करण्यात बराच धोका आणि जोखीम आहे असेही समजावून सांगितले. मुळीच आढेवढे न घेता तीही आपल्या नवऱ्याच्या इच्छेशी व निर्णयाशी सहमत झाली.

लम्पानंतर दुसऱ्या दिवशी नवे दांपत्य एका मोठ्या पडावातून त्रिवेंद्रमकडे निघाले. तशाच एका पडावातून त्यांचे नातेवाईकही त्यांच्या सोबत प्रवासास निघाले. त्रिवेंद्रमला पोचायला त्यांना पुरा आठवडा लागला. परंतु बालकृष्ण पिल्लय यांना हा काळ एखाद्या सहलीसारखा वाटला. त्रिवेंद्रमला पोचल्यावर त्यांचे स्वागत करायला अनेक नातेवाईक व मित्रमंडळी जमली होती. पिल्लय यांचे वडील दामोदरन कर्ता हे सुद्धा त्यांना शुभाशिर्वाद देण्यासाठी उपस्थित होते. त्यामुळे पिल्लय यांना खूप आनंद झाला.

बालकृष्ण पिल्लय यांचे संसारी जीवन आणि पत्नीशी असलेला संबंध हे वेगळ्या पद्धतीचे होते. ते आपल्या कामात आणि अभ्यासात सतत इतके गुंतलेले असत की पत्नीसमवेत थोडासा वेळ आरामात गप्पाटप्पा करित घालवण्याची कल्पनाही त्यांना सुचत नसे. तशी फुरसतही मिळत नसे. मग प्रेमालाप वगैरे गोष्टी तर दूरच राहिल्या. पण तरीही त्यांना दोष देण्याचा विचार चेळमांच्या मनात कधी आला नाही.

इ.स. 1918 मध्ये चेळमांना पहिले अपत्य झाले. ही त्यांची मुलगी शारदा. त्यावेळी पिल्लय स्वतः त्रिवेंद्रमला होते. परंतु त्यांनी लगेच पारूरकडे धावही घेतली नाही किंवा बाळ-बाळंतीणीच्या प्रकृतीच्या चौकशीसाठी आटापिटा केला नाही. हे वर्तन म्हणजे निव्वळ निष्काळजीपणा असे त्यांच्या नातेवाईकांचे व मित्रांचे मत झाले. त्यांचे आपल्या पत्नीवर व मुलीवर खरोखर प्रेम होते. परंतु ते व्यक्त करण्याची त्यांची पद्धतच विचित्रच होती. चारचौघांप्रमाणे त्यांच्या मायेचे प्रदर्शन नसे. त्यांचा जिव्हाळा त्यामुळे ध्यानात येत नसे. या दांपत्याला पुढच्या वर्षी दुसरी मुलगीही झाली. परंतु एका महिन्यातच ती वारली.

शारदेवर त्यांची माया असून देखील ती अव्यक्तच राहिल्यामुळे शारदेला त्यांच्याविषयी प्रेम वाटण्याऐवजी त्यांचा धाकच वाटे. ते स्वतः आपल्या अभ्यासात व कोर्टाच्या कामात असत. बायको-मुलगी झोपी गेल्या नंतरच ते रात्री घरी

8 केसरी बालकृष्ण पिल्लय

परतत. हा प्रकार मोठमोठ्या लेखक-कलावंतांच्या बाबतीत अपरिचित नसतो. परंतु चेल्लम्मा ही समजूतदार, विवेकाने वागणारी पत्नी होती. त्यामुळे त्यांचे कौटुंबिक जीवन सुरळीतच चाले. पिल्लय यांना प्राचीन इतिहास, पुरातत्वाशास्त्र वगैरे गहन विषयांची विलक्षण गोडी होती. बहुतेक काळ ते कुठल्या तरी वेगळ्याच जगात वावरत. त्यांचा राग व चिडचिड फार काळ टिकणार नाही हे चेल्लम्मांना पटलेले होते. पिल्लय यांना त्यांच्याबद्दल खूपच माया होती व त्यांच्या सुखाचा विचार ते करत हे चेल्लम्मांना ठाऊक होते.

बालकृष्ण पिल्लय यांची प्रकृती कधीच ठणठणीत नव्हती. दमा तर त्यांचा शेवटपर्यंतचा सोबती. त्यांना त्यांच्या धाकट्या भावासारखा खेळात वगैरे रस नव्हता. त्यांचे माननीय गुरु प्राध्यापक हडसन यांच्या सल्ल्यानुसार रोज संध्याकाळी, दम्यावर उपाय म्हणून ते थोडीशी ब्रॅंडी घेत असत. परंतु लग्न झाल्यानंतर ते कधी दारूला शिवले नाहीत. नायर समाजात रूढ अशी मातृसत्ताक कुटुंब व्यवस्था पिल्लय यांना मुळीच पसंत नव्हती. त्या रूढीमुळेच त्यांच्या उत्तम शिकल्या-सवरलेल्या वडलांनी त्यांच्या आईला सोडले होते, असे पिल्लय यांचे मत होते. त्यांच्या मते याच कारणास्तव त्यांच्या वडिलांनी दुसरा विवाह देखील केला होता. पित्याची माया, त्याचे छत्र यांना तर मातृसत्ताक पद्धतीत वाचव नव्हता. शिवाय अनेक पुरुष कित्येक स्त्रियांशी संबंध ठेवत. त्याचप्रमाणे स्त्रियासुद्धा अनेक पुरुषांशी संबंध ठेवत. याचा परिणाम म्हणून अनेक कुटुंबांत दुःख आणि कलह हे प्रकार नेहमी आढळत. पिल्लय यांना वाटे की आपल्या समाजातली ही प्रथा समूळ निपटून टाकावी.

इ.स. 1922 मध्ये आपल्या दुसऱ्या बायकोच्या घरी दामोदर कर्ता यांचे निधन झाले. बालकृष्ण पिल्लय यांना अर्थातच ही बातमी कळविण्यात आली. वडिलांच्या अंत्यक्रियेस घेण्याचा आपला इरादाही त्यांनी तिकडे कळवला. परंतु शेवटी ते तिकडे गेलेच नाहीत. वडिलांच्या मृत्यूची वार्ता कळताच त्यांची पहिली प्रतिक्रिया अशी होती, की ते जिवंत असताना मी कधीही भेटायला गेलो नाही. आता जाऊन त्यांच्या मृतदेहाचे दर्शन घेण्यात काय हशील आहे? पुढे या विचाराबद्दल त्यांना खंत वाटली. तसे आपल्या काही जवळच्या मित्रांपाशी त्यांनी बोलूनही दाखविले.

शारदा आईवडिलांची लाडकी होती. परंतु तीही वयाच्या नवव्या वर्षीच वारली. या घटनेचा पिल्लय यांच्या मनावर खोल परिणाम झाला. तो मोठा धक्काच होता. परंतु नेहमीच्या सवयीप्रमाणे या वेदनेचा उघड आविष्कार झाला

नाही. या गृहस्थाला अशा दुःखातही आपल्या कामात आणि नवे ज्ञान संपादन करण्यात गहून गेलेला पाहून त्यांचे जवळचे लेखक मित्र, ई. व्ही. कृष्ण पिल्लय यांनाही अतिशय आश्चर्य वाटले. कदाचित आपल्या अंतरीचे दुःख विसरण्याचा हा उपाय असावा. मात्र त्यांचे आपल्या मुलीवर प्रेम नव्हते असे म्हणायला जागा नव्हती. (एवढेच नव्हे तर) पुढे त्यांनी काढलेल्या छापखान्यालाही त्यांनी आपल्या मुलीचेच नाव दिले.

आतापर्यंत आपणास असे आढळले आहे की पिल्लय हे उत्सुक असे वाचक तर होतेच. शिवाय त्यांना कथा-कादंबऱ्यांपासून इतिहास आणि पुरातत्वशास्त्र इत्यादी अनेक विषयात गोडी वाटे. हळुहळू पुस्तके निवडण्यात आणि वाचण्यात ते अधिकाधिक चोखंदळ झाले. सुरुवाती पासूनच फ्रेंच वाङ्मयात त्यांना रूची होती. त्याचा परिणाम साऱ्या युरोपीय भाषांतल्या वाङ्मयात वाटणाऱ्या रूचीत झाले. युरोपीय नाटककार, आणि तत्त्वज्ञ यांच्या प्रगल्भ लिखाणात त्यांना विशेष गोडी वाटू लागली. कॉलेजचे विद्यार्थी असताना मात्र त्यांना इंग्रजी साहित्यातच गोडी वाटत असे.

पुढे कादंबऱ्यात खास गोडी वाटणे थांबल्यावर त्यांनी अधिकच चोखंदळपणे पुस्तके निवडायला सुरुवात केली. परंतु त्यांना आवडणारे असे रशियन कादंबरीकार होते टॉलस्टॉय व दॉस्तोयेवस्की. फ्रेंच लेखकांपैकी त्यांचे आवडते साहित्यिक स्तांदाल आणि मोपासां. या लेखकांच्या आकलनशक्तीचे आणि मनोवेज्ञानिक दृष्टीचे त्यांना फारच कौतुक वाटे. विशेष म्हणजे ज्या तऱ्हेने ते आपली पात्रे वाचकासमोर उभी करत त्या कौशल्याचे. मग त्यांच्या असे लक्षात आले की मलयालम भाषेतल्या कथा-कादंबऱ्या फारशा चांगल्या दर्जाच्या नसत. मलयालम लेखकांना युरोपीय लेखकांकडून शिकण्यासारखे बरेच काही होते. ही उणीव भरून काढण्याचा एक महत्त्वाचा उपाय म्हणून उत्तम दर्जाच्या युरोपीय साहित्यातून मलयालम भाषेत भाषांतर करण्याची आवश्यकता होती. कारण या मार्गे मलयालम लेखकांना इंग्रजी व इतर परकीय, पाश्चात्य भाषात प्रगल्भ झालेल्या साहित्याचे दर्शन होऊ शकले असते. पिल्लय यांना हे माहिती होते की बहुतेक सगळ्या प्रगल्भ भाषांमध्ये विपुल भाषांतरित साहित्य उपलब्ध होते. भाषांतराच्या मार्गाने मलयालम भाषा आणि वाङ्मय समृद्धीस आणता येईल असा त्यांनी निर्णय घेतला. यामुळे या साहित्याची सर्वांगीण वाढ झाली. मलयालम साहित्याच्या वाढीला चालना द्यावयाची असेल तर जागतिक साहित्यातून भाषांतराचा प्रवाह मलयालममध्ये सतत चालला पाहिजे, असे त्यांचे मत होते.

प्रकरण दुसरे

शिक्षकाचा आणि वकिलीचा पेशा

केरळच्या जाणकार वाचकांना ए. बालकृष्ण पिल्लय हे प्रकषनि आठवतात ते थोर संपादक, टीकाकार व लेखक म्हणूनच. आपल्या आयुष्याला कोणती दिशा द्यावी या बाबतीत ते पूर्ण मुखत्यार होते. या विषयावर त्यांनी कधी इतर कुणाचा सल्ला विचारला नाही. घ्यायचा तो अंतिम निर्णय त्यांनी १९२२ साली “समदर्शी”च्या संपादनाचे काम पत्करल्यावर घेतला. तो पर्यंत त्यांनी अनेक प्रकारच्या कामाचा अनुभव घेतला. कारण त्यांना आपल्या प्रपंचाच्या जबाबदाऱ्या पार पाडण्यासाठी पैशाची गरज होती. त्याचप्रमाणे समाजात कसे मिसळवे याचा अनुभवही त्यांना हवा होता. मग “समदर्शी”चे संपादन केल्यामुळे त्यांच्या मनोवृत्तीत खूपच फरक पडल्याचे त्यांनी स्वतःच आपल्या चरित्रकारास, म्हणजे के. पी. शंकर मेनन यांना सांगितले आहे. त्यांच्या प्रत्येक निर्णयामागे सदसद्विवेक बुद्धीचा आदेश असे. मग तो निर्णय कितीही कमी-अधिक महत्त्वाचा असो, किंवा वैयक्तिक वा सामाजिक स्वरूपाचा असो. कसलेही काम असो, परंतु एकदा ते पत्करल्यावर किती चांगल्या प्रकारे ते स्वतःच्या मगदूराप्रमाणे पूर्ण करता येईल याकडे त्यांचे लक्ष असे. त्यांचे बोलणेही नेहमी अत्यंत चोख व सचोटीचे असे. आणि व्यवहारातही कोणाही व्यक्तीला आपल्या विवेकबुद्धीला डावलून अकारण खूष करण्याचा प्रयत्न त्यांनी कधीच केला नाही.

बालकृष्ण पिल्लय यांनी “माझ्या स्वभावाचे मानसशास्त्र” या शीर्षकाचा एक लेख इंग्रजीत लिहिला होता. सुमारे पंधराशे शब्दांचा हा लेख त्यांच्या चरित्रकारासाठी फार महत्त्वाचा आहे. कारण या लेखावर पिल्लय यांच्या असामान्य मानसिक गुणांचा ठसा उमटला आहे. ज्यावेळी त्यांनी “समदर्शी”चे संपादक म्हणून काम सुरू केले तेव्हा ते तेहतीस वर्षांचे होते. बी.ए. झाले त्यावेळी

त्यांचे वय अवघे एकोणीस वर्षे होते. पैशाची गरज असल्यामुळे तेव्हा त्यांना पदव्युत्तर शिक्षण चालू करता आले नाही म्हणून त्यांनी मुलींच्या कॉलेजात अध्यापकाचे काम पत्करले. अशा तऱ्हेने त्यांची आठ वर्षे शिक्षक म्हणून, व पाच वर्षे वकिलीच्या धंद्यात गेली (1917-22). ही तेरा वर्षे म्हणजे त्यांच्या दृष्टीने जीवनातला एक प्रायोगिकतेचा काळ होता. या कालखंडाचे महत्त्व प्रवृत्तीच्या व जीवनदृष्टीच्या संदर्भात काय होते याचा आढावा देखील वर उल्लेखिलेल्या लेखात सापडतो. उदाहरणार्थ, हा एक उतारा पहा-

मी “समदर्शी”च्या कामात गुंतण्यापूर्वी माझ्या आयुष्यात माझ्या स्वभावातले मुख्य गुण असे होते: एका प्रकारची स्वप्नाळू, कल्पनेच्या विश्वात वावरण्याची वृत्ती; सुप्त स्वरूपातील एक स्वातंत्र्यकांक्षी स्वभाव; वाचन आणि अभ्यास यांची एकांताची खास गोडी. “समदर्शी”च्या कामात पडल्यावर या गुणांव्यतिरिक्त माझ्यात तत्त्वनिष्ठपणे विचार करण्याची सुप्त प्रवृत्ती वाढली. तसेच बेदराकारपणे क्रांतिकारी विचार करण्याची प्रवृत्ती व साऱ्या मानवजाती विषयीचे एक खास हळवे प्रेम.

अशा विचारांपैकी शेवटचा, म्हणजे संपूर्ण मानवजातीवरच्या प्रेमाचा विचार. यावर त्यांनी आणखी मतप्रदर्शन केले आहे. यामुळे घडणाऱ्या परिणामांचाही विचार केलेला आहे. ओघाओघाने द लाविन्ये यांचे एक वाक्य त्यांनी उद्धृत केले आहे- “जो माणूस सर्व मानवजातीवर माया करतो त्याचे कुणाही एका विशिष्ट व्यक्तीवर प्रेम नसते.” पिल्लय यांना कल्पना होती की त्यांच्या या स्वभावामुळे इतरांना असे वाटले असणार की त्यांचे कोणावरच प्रेम नाही. त्यांच्याकडे पाहणाऱ्याला पिल्लय हे अतिशय अंतर्मुख वाटत. परंतु मुलींच्या कॉलेजात शिकवणारा तरुण प्राध्यापक या नात्याने त्यांची वाढ या दिशेने झाली नाही. उलट त्यांचा स्वभाव सौंदर्यदर्शी, चमकदार, कल्पप्रचुर, आणि भुरळ घालणारा असाच बनला.

इतिहासाचे शिक्षक या नात्याने पिल्लय आपल्या प्रत्येक व्याख्यानाची कसून तयारी करत. इंग्रजी भाषेवर त्यांचे उत्तम प्रभुत्व असल्यामुळे ते आपली भाषणे आत्मविश्वासाने, व स्वाभाविक शैलीत देत. त्यामुळे सगळ्या विद्यार्थिनींच्या नजरा त्यांच्यावर खिळल्या असणारच. परंतु त्यांनी भारदस्त वर्तन कधीच सोडले नाही. त्यामुळे त्यांच्या लोकप्रियतेत भरच पडली. त्यांनी कधीच मोहक मुलींना प्रेमात पडण्याचा संशय येऊ दिला नाही. ते अभ्यासात इतके गर्क असत की चांगल्या मुलींच्या घरून विवाहाच्या मागण्या आल्या तरीही त्यांच्याकडे

12 केसरी बालकृष्ण पिल्लय

त्यांनी लक्ष दिले नाही. त्यामुळे जेव्हा आपल्या पदावरून राजीनामा देऊन शेवटी कॉलेज सोडायची वेळ आली, तेव्हा इतका हुशार आणि हवाहवासा वाटणारा शिक्षक आपला निरोप घेत आहे हे पाहून विद्यार्थिनींस वाईट वाटले. त्यांच्या वर्गात बऱ्याच हुशार विद्यार्थिनी असत. पुढे समाजात त्यांना महत्त्वाची पदे मिळत. निरोप समारंभाच्या वेळी विद्यार्थिनींनी सोन्याची मौल्यवान घड्याळाची साखळी आणि त्यांचे नाव कोरलेले एक सुरेख फाऊंटन पेनही त्यांना भेट दिले.

बी.एल्.ची पदवी 1913 साली मिळाल्यावरही पिल्लय यांनी शिक्षकाचा पेशा सोडला नाही. घरच्या निकडीच्या खर्चासाठी आणि भावाच्या वैद्यकीय शिक्षणासाठी लागणारा पैसा या मागिने मिळत राहिला. अखेरीस 1917 साली त्यांनी वकिलीच्या व्यवसायात उतरायचे ठरवले. या व्यवसायातील अनिश्चिततेची त्यांना कल्पना होती. तरीही हे धाडस करून काय जमते ते पहावे असा विचार त्यांनी केला. या व्यवसायाला आवश्यक असलेले राहणीमान त्यांच्या आतापर्यंतच्या राहणीमानापेक्षा वरचे होते. हे लवकरच स्पष्ट आले. पी. के. केशव पिल्लय या प्रख्यात वकिलाकडे एक नवोदित, उमेदवार वकील म्हणून त्यांनी काम सुरू केले. त्यांचे काम जिल्ह्याच्या आणि त्याच्या खालच्या न्यायालयात असे. केशव पिल्लय हे फक्त लोकप्रिय वकील होते इतकेच नव्हे तर सामाजिक जीवनात व राजकारणात त्यांचे महत्त्वाचे स्थानही होते. म्हणून ते जिल्ह्याच्या व उच्च न्यायालयातल्या दिवाणी दाव्यांचेच काम पहात. उरलेले दावे हाताखालच्या वकीलांवर सोपवत.

जिल्ह्याच्या व मुन्सिफाच्या न्यायालयातले काम बालकृष्ण पिल्लय पहात. तरीही त्यांना बराच मोकळा वेळ मिळत असे. एका अर्थाने ते पुस्तकवेडे तर होते पण कायद्याची पुस्तके व अहवाल वाचण्यात त्यांना गोडी वाटत नसे. खरे तर वकिलीचा धंदा त्यांना आवडणार नव्हताच. त्यांच्या असेही लक्षात आले होते की या धंद्यातल्या यशात दोन गोष्टींचा मोठा वाटा होता. त्या म्हणजे साक्षीदारांकडून निखालस खोटी साक्ष देण्यासाठी त्यांची झटून तयारी करून घेणे. एकदा त्यांना कुइलोन येथे केशव पिल्लय यांच्याबरोबर एका खुनाच्या खटल्यात काम करावे लागले. त्यावेळी वकिलीच्या व्यवसायात कराव्या लागणाऱ्या अनैतिक वर्तनामुळे बालकृष्ण पिल्लय यांना धक्काच बसला. स्वतः अतिशय पापभीरू असल्यामुळे या प्रसंगामुळे त्यांना फार वाईट वाटले. आणि केशव पिल्लय यांचा निरोप घेऊन ते त्रिवेंद्रमला निघून गेले. महत्त्वाच्या अशा या

एकाच खटल्यात पिल्लय यांनी भाग घेतला. यानंतर ते फौजदारी खटल्यात पडले नाहीत.

कालांतराने या धंद्यात यश मिळविण्यासाठी लागणारे अनिष्ट मार्ग आणि लांड्यालबाड्या काय असतात हे त्यांना समजले. या साऱ्या प्रकाराचा त्यांना वीट येऊ लागला. ज्या तऱ्हेने वकील मंडळी न्यायाधिकाशांपाशी लांगूलचालन करून पहात त्याची पिल्लय यांना किळस येऊ लागली. न्यायालयातली त्यांची स्वतःची भाषणे पाहता लावणारी नसत. गोडगोड बोलणे वगैरे गोष्टीही ते करत नसत. नम्रपणे, विचारपूर्वक व जरासे अडखळत ते बोलत. त्यामुळे वकीलीत त्यांना म्हणावे तितके यश मात्र आले नाही. म्हणून त्यांचे उत्पन्नही नावापुरतेच असे. त्यावेळी मेसोपोटेमिया इथून त्यांच्या भावाने पाठवलेल्या पैशाचा फारच उपयोग होत असे. न्यायालयातही ते रोज जात नसत. खटल्याची सुनावणी असेल त्या दिवशी जात. म्हणून पिल्लय यांना आपल्या आवडीची पुस्तके वाचण्यासाठी बराच वेळ मिळत असे. या काळात त्यांनी ज्योतिषशास्त्र, जन्मपत्रिका, हस्तसामुद्रिक आणि पुरातत्त्वशास्त्र या विषयात रस घेण्यास सुरुवात केली.

त्यांना ज्योतिषशास्त्रात रस कसा वाटू लागला याविषयी एक गोष्ट सांगण्यात येते. त्यांच्या भावाचा एक युरोपीय मित्र, लेफ्टनंट स्माइल्स हा त्रिवेंद्रमला पिल्लय यांच्याकडे आला. तिथल्या एका ज्योतिष्याकडून या लष्करी अधिकाऱ्याने आपली जन्मपत्रिका करून घेतली होती. तिचा अर्थ इंग्रजीत सांगून प्रत्येक गोष्ट समजावून सांगण्याचेच काम पिल्लय यांनी आपल्याकडे घेतले. ते ज्ञानासाठी सदैव भुकेले असत. ज्योतिषात खोलवर जाण्यास त्यांना प्रवृत्त करायला एवढेच निमित्त पुरे होते. जुन्या काळाच्या हस्ताक्षरज्ञानाचाही याच वेळी त्यांनी अभ्यास केला. या अभ्यासाचे क्षितिज वृद्धिंगत होत गेले. जुन्या शिलालेखांचा अर्थ लावणे इत्यादी क्षेत्रात पिल्लय यांनी पाऊल टाकले. तसेच फ्रॉइड व इतर मनोविश्लेषण करणाऱ्या अभ्यासकांच्या तात्त्विक भूमिकेचाही खोलवर अभ्यास सुरू केला.

लेखक म्हणून काम करायला पिल्लय यांनी सुरुवात केली ती एका छोट्याशा कामातूनच. मनकौड इथल्या एका प्रकाशकासाठी त्यांनी काही चरित्रे लिहिली. यावेळीच त्यांनी लॉर्ड किचनर, ह्यूएनत्सांग व आफ्रिकेत प्रवास करणाऱ्या चार प्रवाशांची चरित्रे लिहिली. तसेच निनेवे आणि बॅबिलॉन या राज्यांवरची ऐतिहासिक स्वरूपाची पुस्तके लिहिली. बाल्झाक हा फ्रेंच कादंबरीकार हा पिल्लय यांचा आवडता लेखक होता. त्यांच्या “यूजेनी ग्रॉदे” या 1833 साली प्रसिद्ध

14 केसरी बालकृष्ण पिल्लय

झालेल्या कादंबरीचे “शांडिल्य” अशा शीर्षकाखाली मलयालम भाषेत रूपांतरही केले. प्रख्यात प्रकाशक टॉमस पॉल यांनी ते छापले. बी.व्ही.बुक डेपो नावाच्या दुसऱ्या एका प्रकाशकानेही आणखी काही पुस्तके लिहिण्याचे काम पिल्लय यांच्यावर सोपवले.

शाळेत शिकत असतानाच त्यांनी फ्रेंच भाषेचा अभ्यास सुरू केला होता. आता त्यांनी तामीळ भाषेचा अभ्यासही सुरू केला. “चिलापदिकरम” या प्रसिद्ध पुस्तकाचे त्यांना विशेष आकर्षण वाटू लागले. त्याच्या काही भागाचे त्यांनी मलयालममध्ये भाषांतर केले त्याचप्रमाणे “पुराणनुरू” या संग्रहातल्या काही उतान्यांचेही. याप्रमाणे वकिलीच्या धंद्यात पुरेसे काम न मिळण्याची भरपाई म्हणून त्यांचे साहित्यिक व्यक्तिमत्त्व विकास पावू लागले.

प्रकरण तिसरे

संपादक आणि राजकारणातले विचारवंत

बालकृष्ण पिल्लय यांचा स्वभावधर्म असा होता की वकिलीत त्यांचा जम बसणे शक्य नव्हते. ते एक व्यासंगी गृहस्थ होते. विचारवंत, सामाजिक क्रांतिकार होते. साहित्याच्या आणि वृत्तपत्र व्यवसायाच्या जगात कार्य करण्यासाठी आपल्यापाशी विशेष गुणवत्ता आहे हे मात्र त्यांच्या लक्षात येण्यास बराच काळ लागला. या दोन्ही क्षेत्रात सुधारक व क्रांतिकारी कल्पनांचा पुरस्कार त्यांनी केला. खरे तर पिल्लय हे तरुण पिढीचे या क्षेत्रांतले सन्माननीय नेते बनले. तसेच, निष्ठूर, विवेकशून्य सरकारी अधिकारी, आणि तत्त्वशून्य राजकारणी यांना त्यांचा धाक होता. त्यांची झोप उडवणारे ते त्यांचे शत्रूच ठरले.

साहित्य आणि वृत्तपत्र व्यवसाय ही क्षेत्रे केवळ जवळच्या नात्याची आहेत इतकेच नव्हे, तर ती परस्परांना पूर्ण करण्याचे कामही करतात. आपल्या थोर लेखकांपैकी कित्येक जण नियतकालिकांचे नामवंत संपादक म्हणून गाजले. एखाद्या आधुनिक भाषेचा विकास या क्षेत्रातल्या कामाच्या दर्जावर आणि त्यातील कामाच्या विविधतेवरही अवलंबून असतो. साहित्यातल्या कामाचा प्रभाव अधिक काळ टिकून राहतो असेही म्हणता येते. परंतु एका आधुनिक संस्कृतीतली विचारसंपदा दुसऱ्या संस्कृतीपर्यंत पोचवण्याच्या कामात मात्र वृत्तपत्रीय लेखनच सरस ठरेल. त्याचप्रमाणे अनेक प्रकारचे नैमित्तिक लेखन करणाऱ्यांच्यामध्ये सर्वात आघाडीवर असणारा म्हणजे वृत्तपत्रकारच. पहिले प्रहार वृत्तपत्रकारांकडूनच घातले जातात. आठवड्याला किंवा महिन्यातून एकदा प्रसिद्ध होणाऱ्या नियतकालिकात लिहिणारे इतके परिचित नसतात. त्यांच्याही मागून येणारे लेखक म्हणजे लोकप्रिय साहित्यिक, टीकाकार, आणि व्यासंगी विद्वान. सर्वात अखेरीस असतात व्याकरणकार. खरे तर प्रस्थापित भाषेतल्या नियमांचे व प्रघातांचे प्रतिनिधित्व व्याकरणकारांकडेच असते. परंतु ते सर्वांच्या मागे, पिछाडीस येतात. त्यांचा स्वतःचा असा समज

असतो की व्याकरणात होणाऱ्या चुकांच्या खाचखळग्यातून इतर लेखकांना सुरक्षित मार्ग दाखवण्याचे काम ते पार पाडीत असतात. इकडे भाषा मात्र व्याकरणकारांची पर्वा न करता प्रगल्भ होत असते. त्याचप्रमाणे परंपरा जोपासणाऱ्या टीकाकारांची पर्वा न करता साहित्यालाही बहर येत असतो.

मलयालम साहित्य आणि वृत्तपत्रीय लेखन यांचा विकास कशा प्रकारे व्हावा आणि ते कसे बहरून यावे या विषयी पिल्लय यांचे स्वतःचे काही विचार होते. तसेच संपादक आणि पत्रकार यांच्या भूमिकेबद्दलही त्यांची स्वतंत्र मते होती. या प्रकरणात आपण मलयालम भाषेतील वृत्तपत्रविश्वातल्या त्यांच्या कामगिरीचा आढावा घेणार आहोत. त्यांनी तीन नियतकालिकांचे संपादन केले. त्याशिवाय मलयालम आणि इंग्रजी दोन्ही भाषांत, इतर नियतकालिकांतून ते लेख लिहीत. परंतु संपादनाच्या कार्यास जणू त्यांनी स्वतःला वाहूनच टाकले होते. त्यामुळेच संपादकाच्या पदावरचे काम संपल्यावर सुद्धा स्वतःच्या नावाच्या ठिकाणी 'केसरीचा संपादक' असाच प्रयोग ते करत. कारण "केसरी" हे त्यांच्या मालकीचे व त्यांनी संपादित केलेले अखेरचे नियतकालिक होते.

वृत्तपत्रांच्या जगात भारतात नवनव्या प्रयोगांची सुरुवात 1847 सालीच झाली होती. कारण तेव्हाच बासल मिशनने मलबारमध्ये "राज्य-समाचारम्" नावाची मासिक पत्रिका काढली होती. मिशनच्या कामात मदत व्हावी असा या मागचा हेतू होता. थोड्याच काळात ऑक्टोबर 1847 मध्ये त्याच मिशनची "पश्चिमोदयम्" ही पत्रिकाही निघाली. तिच्यात माहिती देणारे लेख येते. ते इतिहास, भूगोल, ज्योतिषशास्त्र इत्यादी विषयांवर असत. त्या शतकाच्या उर्वरित काळात सुमारे पंधरा इतर नियतकालिके केरळात निघाली. जगातल्या बातम्या आणि निधर्मी विषयांवरच्या लेखनावर भर देणाऱ्या काही व्यक्तींकडे त्यांची मालकी व नियंत्रण असे. त्यापैकी "दीपिका" व "मलयाल मनोरमा" ही नियतकालिके आजतागायत चालू आहेत. इतर पत्रिका मात्र नाहीशा झाल्या आहेत.

वृत्तपत्रीय लेखनात नवनवे पायंडे पाडणाऱ्यांपैकी काही महत्त्वाच्या व्यक्ती म्हणजेच कंडतिल वरूगीस मापिला, "मलयालमनोरमा"चे निमति-संपादक, चेकुंतल वलिय कुंजिराम मेनन हे "केरळ पत्रिके"चे संपादक, आणि सी. कृष्ण पिल्लय हे "मलयाली"चे संपादक. नवोदित अशा पाश्चात्य वृत्तपत्रांनी बाळगलेल्या उच्च दर्जाच्या कामाचा आदर्श या मंडळींनी आपल्या समोर ठेवला होता. आणि प्रामुख्याने जगातल्या घडामोडींची माहिती वाचकांना देण्याकडेच त्यांचा मुख्य

रोख असे.

परंतु फक्त माहिती उपलब्ध करून देणे हे वृत्तपत्रांचे काम नसते. तर जनहिताच्या कार्यासाठी नेमलेल्या व्यक्ती व संस्था यांच्यातले दोष आणि उणिवा उघडकीस आणणे, त्यावर योग्य ती टीका करणे हे सुद्धा त्यांचे कर्तव्य असतेच. मलयालम वृत्तपत्रांच्या विकासाच्या इतिहासातील दुसऱ्या टप्प्यातच ही गोष्ट पत्रकारांच्या लक्षात आली. अर्थात याचा अर्थ असा होतो की हे जनतेच्या हितासाठी करावे लागणारे एक प्रकारचे 'धर्मयुद्ध' किंवा चळवळीचे काम असते. केरळामध्ये या चळवळीत सर्वात प्रमुख व्यक्ती होती 'स्वदेशाभिमानी', के. रामकृष्ण पिल्लय. त्या काळाच्या त्रावणकोर सरकारातल्या भ्रष्टाचारांना उघडकीस आणल्याबद्दल शिक्षा म्हणून, इ.स. 1910 मध्ये त्यांना राज्यातून हद्दपार करण्यात आले होते. त्यांच्या अनेक पुस्तकांपैकी अधिक लक्षवेधी म्हणजे "वृत्तांत पत्र परिवर्तनम्" हे पुस्तक. कारण यात पत्रकारांच्या कर्तव्यावर आणि कार्यपद्धतीवर प्रकाश टाकण्यात आला आहे. बहुधा हे भारतीय भाषांमध्ये लिहिलेले, या विषयावरचे पहिलेच पुस्तक असावे.

राष्ट्रीयत्वाच्या मोहिमेचे वादळ, त्यातून उत्पन्न होणारे ताणतणाव यांना भारतीय भाषांतल्या वृत्तपत्रीय लेखनातून वाचा फुटली. केरळची परिस्थिती वेगळीच होती. कारण मलबार प्रांतावर ब्रिटिशांचे राज्य होते, तर त्रावणकोर व कोचीन ही देशी राज्ये होती. "कौमुदी" आणि "समदर्शी" या पत्रकांची सुरुवात त्रावणकोर राज्यात 1911 आणि 1918 साली झाली. तर 1918 साली मलबारमध्ये "मातृभूमी"चा श्रीगणेशा झाला तो भारताच्या स्वातंत्र्यलढ्यात काम करण्याच्या हेतूनेच. या पत्रातल्या सरकारी धोरणांवरच्या परखड ताशेऱ्यांमुळे त्याचे प्रख्यात संपादक के. पी. मेनन यांना अनेक अडचणी व आत्मक्लेशांना तोंड द्यावे लागले. याच्या पाठोपाठच, जबाबदार सरकार हवे या मागणीसाठी त्रावणकोर इथे व कोचीनमध्ये चळवळ सुरू झाली. सर सी. पी. रामस्वामी अय्यर हे दिवाण असताना त्रावणकोरच्या सरकारने "मलयाल मनोरमा"च्या कोट्टायम इथल्या कचेरीची ताळेबंदी केली. पत्रिकेचे अनुभवी संपादक के. सी. माम्मन मापिला यांना 1939 साली कारावासाची सजा झाली. त्या काळात वर्तमानपत्रे व व्यासपीठे दोन्हीही स्फोटक विद्रोही प्रकारचे कार्य करीत. तशातच अनेक पुढाऱ्यांनी व काही प्रख्यात पत्रकारांनी आपणहून तुलंगवासास आमंत्रण दिले. बालकृष्ण पिल्लय हे त्यातल्या त्यात अधिक तेजस्वी आणि उग्र संपादकांपैकी एक होते. अशा संपादकांनी उदात्त वृत्तपत्रीय ध्येयांसाठी केलेल्या

लढ्यांमुळे त्यांनाही अनेक प्रकारचा त्रास सहन करावा लागला.

पिल्लय यांच्या कार्यातली ध्येयधोरणे कोणती होती? एक स्वतंत्र स्वभावाचा विचारवंत या नात्याने, पाश्चात्य देशातील वृत्तपत्रविश्वातली ध्येयधोरणे त्यांना ज्ञात होती. त्यामुळे बालकृष्ण पिल्लय यांना संपूर्ण आविष्कार-स्वातंत्र्य हा मूलभूत अधिकार वाटत असे. पाश्चात्य साहित्याच्या वाचनाचा त्यांच्यावर सखोल परिणाम झालेला होता. केवळ स्वतंत्र अशा प्रकारचे वृत्तपत्रविश्वच जनसामान्यांच्या हक्कांचे संरक्षण करू शकेल असे त्यांचे मत होते. त्यामुळे त्यांना असे वाटे की हा व्यवसाय जरी खाजगी स्वरूपाचा असला तरीही जनतेच्या सेवेसाठीच त्याने झटावयास हवे. जॉन मिल्टन याच्या खालील वचनाशी पिल्लय पूर्णपणे सहमत होते-

आपाङ्ग्यानुसार ज्ञानार्जन करण्याचे स्वातंत्र्य, स्पष्ट बोलण्याचे स्वातंत्र्य आणि अनिर्बंध चर्चा करण्याचे स्वातंत्र्य मान्य करणे हे अन्य कुठल्याही स्वातंत्र्यापेक्षा अधिक महत्त्वाचे आहे.

लोकशाहीचे सातत्य टिकविण्यासाठी स्वतंत्र बाण्याच्या वृत्तपत्रांची मोठी निकड असते. बालकृष्ण पिल्लय यांचा लोकतंत्र सरकारवर नितांत विश्वास होता. ब्रिटिशांनी भारत सोडावा असे तर त्यांना वाटेच. त्या शिवाय भारतातल्या राजेरजवाड्यांनी सुद्धा आपापली सत्ता सोडून द्यावी असे त्यांना वाटे. त्यांच्या मते अशी छोटीछोटी राज्ये म्हणजे जुनाटशा संरजामशाहीचे अवशेषच होते. अशा राज्यांत, म्हणजे उदाहरणार्थ त्रावणकोरमध्ये, जबाबदार सत्ता असावी यासाठी लढणारी मंडळीही तिथल्या महाराजांच्या अधिकार-हक्कांविषयी आक्षेप घेण्यास धजत नसत. परंतु सरकारवर टीका करताना गुळमुळीत भाषा वापरण्याची सवय पिल्लय यांना नव्हतीच. राजांनीही सामान्य नागरिकांप्रमाणेच रहावे, त्यांची खाजगी उत्पन्ने काढून घेतली जावीत, असे त्यांचे म्हणणे असे. तसेच समाजातल्या निरनिराळ्या वर्गातले उच्च व नीच वगैरे भेदभाव नष्ट व्हावे असेही त्यांना वाटे. कुठल्याही हिंदूस वाटेल त्या देवळात प्रवेश करण्याचे स्वातंत्र्य असावे. सर्व प्रौढांना मताधिकार मिळावेत. त्यात दिरंगाई होता कामा नये. वृत्तपत्रांनी सर्वसामान्य जनतेचे अधिकार त्यांना प्राप्त करून देण्याचे कार्य करावे, अशी काही तत्त्वे पिल्लय यांनी ध्येयरूपाने स्वीकारली होती. हे त्यांचे विचार संपादक म्हणून काम सुरू करण्यापूर्वीच निश्चित झाले होते.

“समदर्शी”चा अर्थ आहे सर्वांकडे समान दृष्टीने पाहणारा. त्रिवेंद्रममध्ये 1918 साली सुरू झालेले हे वृत्तपत्र. कुलक्कुनाथ जनार्दन मेनन हे त्याचे संस्थापक

व कुनाथु जनार्दन मेनन पहिले संपादक होते. नंतर 1922 साली पत्राच्या मालकाशी मतभेद झाल्यामुळे त्यांनी आपल्या पदाचा राजीनामा दिला. वकिलीचे काम सोडल्यामुळे पिल्लय हे त्यावेळी अभ्यास, लेखन व वाचन करण्यात मग्न होते. रामन मेनन यांच्या वतीने त्यांच्या एका मित्राने संपादकाचे काम पत्करण्यासाठी पिल्लय यांना गळ घातली. पुरेसा विचार करून एका अटीवर त्यांनी संपादकत्व स्वीकारले. ती अट अशी की संपादकाच्या हक्कांत आणि जबाबदाऱ्यांत कोणाही व्यक्तीकडून हस्तक्षेप होता कामा नये. ती मान्य करण्यात आली. आणि मग 1922 च्या मे महिन्यात त्यांनी संपादनाची सूत्रे हाती घेतली.

या कामाच्या संदर्भात बालकृष्ण पिल्लय यांच्या मनात अनेक ध्येये व तत्त्वे होती. तरीही या साप्ताहिक वर्तमानपत्राचे संपादन करणे म्हणजे एक नवेच काम होते असे अनुभवाअंती त्यांच्या लक्षात आले. त्यांनी काम हाती घेतल्यावर त्याचे दर आठवड्यास तीन अंक निघू लागले— प्रत्येक मंगळवार, गुरुवार व शनिवार अशा क्रमाने ते निघत. त्यांचा पगार मात्र नावापुरताच होता. दरमहा पंच्याहत्तर रुपये मिळत. या गोष्टीकडे त्यांनी फारसे लक्ष दिले नाही. काही महिन्यातच ही रक्कम वाढवून पंचाऐंशी करण्यात आली.

वकिली सोडून वर्तमानपत्राचे काम धरणे म्हणजे खालच्या दर्जाचे काम पत्करणे असेच त्या काळी मानण्यात येई. त्यामुळे पिल्लय यांनी ही संपादकाची नोकरी पत्करू नये यासाठी त्यांच्या मित्रांनी बराच प्रयत्न केला. परंतु समाजसेवा करण्याचे अनेक मार्ग या नव्या कामातून उपलब्ध होतील असे पिल्लय यांच्या लक्षात आल्यामुळे त्यांनी आटोकाट प्रयत्न करित निष्ठापूर्वक व उत्साहाने काम केले. त्यांची अशी समजूत होती की संपादक या नात्याने, जनमतास योग्य ते वळण देऊन आपला देश व समाज दोहोंची सेवा त्यांच्या हातून होईल. त्यांचे दुसरे एक ध्येय असे होते की जनतेच्या निकडीच्या गरजा आणि खऱ्याखऱ्या भावना यांना वाचा फोडावी. त्यावेळच्या सरकारपुढे त्या जोरदार, सुस्पष्ट भाषेत मांडाव्या. त्यामुळे जबाबदारपणे व न्याय्य मार्गाने सरकार आपले कारभार करील. या दोन्ही ध्येयांनुसार एक आदर्श संपादक म्हणून पिल्लय यांनी काम केले.

दिवाणापासून ते खालपर्यंतच्या सरकारी नोकरांच्या वागणुकीतल्या भ्रष्ट व निषेधाई प्रकारांचे बॅंड फोडायला त्यांनी सुरुवातीपासून प्रयत्न केला. राष्ट्रीयत्वाची चळवळ खाजगी राज्यांतही पसरली. त्यानंतर एकतंत्री कारभार करणाऱ्या आपल्या महाराजांनाही त्यांनी मोकळे सोडले नाही. या दोन्ही बाबतीत त्यांनी अतिशय

निर्भयपणे काम केले. त्यामुळे त्यांना एका प्रकारचा शूर लढवय्या म्हटले तर वावगे ठरणार नाही.

यापूर्वी आपण पाहिलेच आहे की स्वतः पिल्लयच असे म्हणत की, “समदर्शी”च्या कामामुळे आयुष्याकडे बघण्याचा आपला दृष्टिकोनच बदलून गेला. सुरुवातीपासूनच स्वतःच्या सद्सद्विवेकबुद्धीनुसारच कोणतीही गोष्ट करण्याची दक्षता ते घेत राहिले. त्यामुळेच जे काम त्यांनी हाती घेतले ते काळजीपूर्वक आणि मन लावून केले. लहानमोठी कुठलीही गोष्ट ते कुणालाही खूप करण्यासाठी करत नसत. संपादकाचे कामही त्यांच्या मते अत्यंत जबाबदारीचे व प्रतिष्ठेचे होते. म्हणून कोणताही निर्णय घेण्याआधी ते मागचा पुढचा सर्व विचार करून समाजावर व संबंधित संस्थेवर त्याचा काय परिणाम होईल याचा ते पूर्णपणे विचार करत. त्यांचे संपादकीय लेख फार काळजीपूर्वक लिहिले जात. आणि तेसुद्धा लागणारी सर्व माहिती गोळा केल्यानंतरच. म्हणून त्यांचे लिखाण तडफदार व परखड होई. अर्थातच त्यामुळे त्यांचे नाव व संपादक म्हणून त्यांच्या ख्यातीमध्ये वाढच होत गेली. त्याचबरोबर ते स्वतः स्वतंत्र व जबाबदार असे विचारवंत झाले. आयुष्यातल्या गुंतागुंतीच्या अनेक प्रश्नांचा त्यांनी तत्परतेने अभ्यास केला. त्यांच्या कामगिरीचे निरीक्षक असे म्हणत की काळाच्या मानाने पिल्लय हे पंचवीस-तीस वर्षे प्रगत पायरीवर आहेत. अंदाजपत्रकासारख्या सामान्य, रटाळ विषयावर देखील ते काळजीपूर्वक विचार करत, त्याचा व्यवस्थित अभ्यास करत. आणि अशा विषयाचे सुद्धा त्यांच्या संपादकीय लेखातून अभ्यासपूर्वक विवेचन केले जात असे.

लैंगिक संबंधासारखा विषयदेखील त्यांच्या दृष्टीने आक्षेपार्ह नव्हता. लैंगिक संबंध हा प्रत्येक व्यक्तिमत्त्वाचा नैसर्गिक भागच होय. त्याची लाज बाळगण्याचे मुळीच कारण नाही. या संबंधीच्या अनेक अडचणींचे निवारण करण्याची गरज आहे. या कारणास्तव लैंगिक संबंधाविषयी शिक्षणाचा प्रसार व्हावा असे ते म्हणत. या विषयावरच्या अनेक महत्त्वाच्या लेखांचे त्यांनी मलयालम भाषेत भाषांतर करून ते प्रसिद्धही केले. लैंगिक इच्छा या स्वाभाविक असतात, काही अंशी त्यांची परिपूर्ती कलेच्या मागनिही करता येईल, असे त्यांचे मत होते.

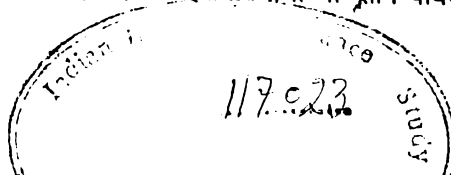
एखाद्या वृत्तपत्राची व्यवस्था म्हणजे एक सहकारी संस्थाच असते, तिच्यात समाजाचा मोठा वाटा असतो असे त्यांना वाटे. ज्या संपादकास ही गोष्ट समजली तो सोन्याच्या मोलाचा मानावा लागेल. संपादक पिल्लय यांना आपल्या

क्रांतिकारी विचारांनी जाणूनबुजून धक्के देऊन आपल्या वाचकांना जागे करण्यात आनंद वाटत असे. परंतु आपल्या टीकेचे स्वरूप मात्र त्यांनी नेहमीच विधायक ठेवले.

त्यांनी संस्थानच्या राजकारणातील, समाजकारणातील प्रश्नांचा कसा परामर्श घेतला ते पाहू.

श्री मूलम तिरूनल यांच्या कारकीर्दीत त्रावणकोर राज्यात भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेस पार्टीने आपल्या कार्यास सुरुवात केली होती. तिथे 1919 साली एका काँग्रेस कमिटीची स्थापना झाली. तिच्या स्थापनेची प्रेरणा ए. के. पिल्लय आणि व्ही. अच्युत मेनन यांच्यासारख्या तरुण मंडळींकडून आली. नंतर दिवाण राघवय्या यांनी केलेल्या फी वाढीच्या विरुद्ध विद्यार्थ्यांची एक मोठी चळवळ 1922 साली उभी राहिली. त्यामुळे 1922 हे वर्ष इतिहासात नमूद करण्याजोगे ठरले. अत्यंत कडक उपायांची अंमलबजावणी करून सरकारने ही चळवळ बंद पाडली. या विषयावर बालकृष्ण पिल्लय यांनी जळजळीत संपादकीय लेख प्रसिद्ध केले. राघवय्यांच्या कारकीर्दीची तीन वर्षे पुरी झाल्यावर पिल्लय यांनी या दिवाणामुळे झालेले नुकसान आणि अहित याच्यावर प्रकाश टाकणारे लेख लिहिले. ते इतके जबरदस्त, तडाखेबंद होते की त्या काळाच्या सरकारच्या कुजलेल्या वातावरणात खळबळच माजली. महाराजांवर टीका करणे म्हणजे जणू पापच अशी सामान्य लोकांची त्या काळात समजूत होती. परंतु पिल्लय यांच्या लेखी महाराज सुद्धा एक नागरिकच होते. ज्या काळात लोकांच्या मनात लोकशाहीची कल्पना उदय पावली नव्हती. अशा काळात पिल्लय यांना मात्र प्रजासत्ताक राज्यपद्धती प्रस्थापित झाली पाहिजे असे वाटे.

सुविख्यात वैकम देवस्थानाच्या परिसरात 1924-25 साली झालेल्या सत्याग्रही चळवळीची वार्ता संपूर्ण भारतभर पसरली. या चळवळीचा एक महत्त्वाचा भाग म्हणजे मन्नतु पद्मनाभन यांच्या निर्देशनाखाली भरवण्यात आलेली 'सवर्ण जथा'. के. पी. केशव मेनन, केलप्पन, चंगनाचेरी परमेश्वरन पिल्लय आणि सी. व्ही. कुन्हीरामन इत्यादी पुढारीही या लढ्यात उतरले. 'सवर्ण जथा' हा एक योजनेचा भाग होता. या योजनेचा उद्देश्य वैकम मंदिराच्या जवळपासचे रस्ते सर्व जातींच्या लोकांना वापरण्याची मुभा असावी आणि हिंदू धर्मात समाविष्ट असलेल्या सर्व लोकांना वैकमच्या मंदिरात प्रवेश करण्याचे स्वातंत्र्यही मिळावे असा होता. वीस महिने अखंडपणे चाललेल्या या सत्याग्रही लढ्यात अनेकांना अटक झाली, अनेक प्रकारे छळ सोसावा लागला. महात्मा गांधींच्या सांगण्यावर मग 1925

साली हा लढा मागे घेण्यात आला. तसे पाहिले तर या लढ्यास पूर्णतया यश मिळालेले नव्हतेच. परंतु हरिजनांस जागृत करण्यात त्यास यश मिळाले. आणि म्हणूनच लोकांच्या सामाजिक आणि राजकीय सुधारणेत मार्गावरील मैलाचा दगड असे महत्त्व प्राप्त झाले.

या शांततापूर्ण लढ्याविरुद्ध कारवाई करताना त्रावणकोरच्या सरकारने ज्या मार्गाचे अवलंबन केले त्यांच्याविषयी “समदर्शी”च्या संपादकाकडून सरकारचा कडक निषेध करण्यात आला. ता. 10 एप्रिल 1924 रोजी पिल्लय यांनी सरकारच्या अरेरावी धोरणाचे आणि महाराजांच्या ऐषआरामी जीवनाचे बॅंड फोडले. केरळातल्या राजकारणाच्या आतल्या गोटामध्ये यामुळे खळबळ उडाली. त्यांच्या या संपादकीयातला एक उतारा उदाहरणादाखल इथे नमूद केला आहे—

घर जाळून खाक झाले आहे, मग त्यास जबाबदार जो कोणी असेल तो असो. त्याचप्रमाणे त्रावणकोरचे राजकारण आता या टप्प्यावर येऊन पोचले आहे. या सान्याला मुख्यत्वे जबाबदार आहेत ते इथले दिवाण. यांनी आपल्या पदाचा त्याग तर केलाच पाहिजे. त्यांना या पदावर ठेवण्याची मुदत वाढवली जाता कामा नये. महाराज तिरूमेनी यांच्याही लक्षात आले असणारच की आता पूर्वीची परिस्थिती उरलेली नाही. त्रावणकोर राज्यातल्या या सगळ्या उलथापालथीचा दुर्गंध आता जगभर पसरला आहे. मग त्याचे कारण काहीही असो. सर्व राष्ट्रप्रेमी व्यक्तींनी अहिंसेच्या मार्गाने या देशाला वाचवण्याचा गांभीर्यनि विचार केला पाहिजे. त्यांच्या पुढे आम्ही असा सवाल टाकतो की हे कार्य हाती घेण्यास ते तयार आहेत का?

अशा खणखणीत आवाजात महाराज आणि त्यांचे सरकार यांच्यावर टीका करण्यास दुसरे कोणतेही वृत्तपत्र धजावले नाही. त्रिवेंद्रमहून निघणाऱ्या “वेस्टर्न स्टार” या इंग्रजी वृत्तपत्राने अशा तऱ्हेने जळजळीत शब्दात सरकारवर व महाराजांवर ताशेरे झाडण्याचा शिरजोरपणा केल्याबद्दल त्यांची कानउघाडणी केली. इतरही काही महत्त्वाच्या व्यक्तींनी व वृत्तपत्रांनी, केसरीच्या आधीचे संपादक के. रामकृष्ण पिल्लय यांनी घालून दिलेल्या मर्यादांचे उल्लंघन केल्याचाही आरोप त्यांच्यावर ठेवला व त्यांना सांभाळून राहण्याचा सल्ला दिला. परंतु त्यांनी आपला निर्धार ढळू दिला नाही. या तऱ्हेच्या प्रतिक्रिया ऐकल्यावर ते फक्त स्मितहास्य करत. खरे तर आपल्या शरानी अपेक्षित ठिकाणी प्रहार केल्यामुळे त्यांना समाधानच वाटत असे.

कुणा व्यक्ती वा संस्थेची भीती अगर मेहरनजर असण्याची अपेक्षा नसल्यामुळे त्यांना आपल्या लेखणीचे तेज कमी करण्याचे कारण पडले नाही. याचे एक उदाहरण आहे. के. व्ही. रंगस्वामी अय्यर हे त्यांचे शिक्षक आणि आश्रयदाता होते. त्यांच्यामुळेच पिल्लय यांना पुरुषांच्या महाराजा कॉलेजात नोकरी मिळाली होती. तसेच त्यांच्यापाशी पुरेसा अनुभव नसताना देखील ऐय्यर यांनी मद्रास विद्यापीठाला परीक्षक म्हणून पिल्लय यांचे नाव सुचवले होते. परंतु त्यांच्यावर टीका करण्याचे, एवढेच नव्हे तर त्यांना अगदी झाडण्याचा प्रसंग उद्भवल्यावर तसे करण्याचे काम पिल्लय यांनी न कचरता केले. “अपात्र प्राचार्य” या शीर्षकाचा ऐय्यर यांच्या विषयीचा एक लेख सुद्धा बालकृष्ण पिल्लय यांनी लिहिला. ज्याला आपल्या हक्काची पूर्णपणे जाणीव आहे व जो निःपक्षपाती आहे असा पत्रकारच या प्रकारे वर्तन करण्यास धजावेल.

वैकमच्या सत्याग्रहाला सुरुवात झाल्यावर दोनच दिवसांनी लिहिलेला त्यांचा संपादकीय लेख अतिशय प्रभावी आहे. यात सत्याग्रहाच्या मोहिमेचे महत्त्व व तिची कालसापेक्ष गरज साध्या परंतु परिणामकारी भाषेत समजावून सांगण्यात आली आहे. ता. 30 मार्च 1924 रोजी, आधीच ठरवलेल्या बेतानुसार एक नायर माणूस, एक एझवा आणि एक पुलया जमातीचा माणूस असे वैकम देवळाच्या रस्त्यावर चालू लागले. तात्काळच त्यांना अटकही करण्यात आली.

या संबंधीच्या संपादकीयात पिल्लय असे म्हणतात—

वरील अटकेमुळे वैकमच्या सत्याग्रहाकडे सान्या जगाचे लक्ष वेधले गेले आहे... भारतापुढे स्वातंत्र्याच्या वाटेवर एक भली मोठी अडचण उभी आहे. ती म्हणजेच अस्पृश्यता. केरळमध्ये अस्पृश्यतेचे सर्वात वाईट रूप दिसते. जर या प्रातातून प्रस्तुत राक्षसाची आपण हकालपट्टी करू शकलो तर इतर प्रातांतूनही अधिक सरळमार्गे तो नाहीसा होईल. ज्यांनी एवढ्या मोठ्या, जबरदस्त ब्रिटिश सरकारला सुद्धा थरथर कापवले, त्या थोर महात्मा गांधींचाही आशीर्वाद या सत्याग्रहास लाभलेला आहे.

त्याचप्रमाणे 15 एप्रिल 1924 रोजी त्रावणकोरच्या सरकारवर चढाई करणारा एक अग्रलेख त्यांनी लिहिला. त्याचे मार्मिक शीर्षक आहे “पैशाचिकम, पैशाचिकम”. नंतर 26 एप्रिलच्या अंकात या सगळ्या लाजिरवाण्या परिस्थितीचा दोष मुख्यत्वे महाराजांच्या पदरी टाकण्यात आला आहे. कारण पिल्लय यांच्या मते असले

24 केसरी बालकृष्ण पिल्लय

राजेरजवाडे अमर्याद सनातनी बनले होते. पत्रकार या नात्याने सरकारच्या कार्यसभेच्या बैठकीस पिल्लय नेहमी उपस्थित असत. आपल्या पत्रात सभेच्या चर्चेची वार्ता देण्यासाठी भरपूर जागा राखून ठेवत. या जागेत सत्तेसाठी हपापलेल्या आणि अविचारी वर्तन करणाऱ्या सरकारी नोकरांची बेंडे फोडत. जनतेचे भले व्हावे हा विचार त्यांच्या मनात नेहमी प्रकषनि जागृत असे.

इ.स. 1925 मध्ये त्रावणकोरचे दिवाण म्हणून एम्. ई. वॉट्स यांची नेमणूक झाली. सिंहासनाचे योग्य वारस, म्हणजेच श्री. चितिरा तिरूनल हे वयात आले नव्हते. त्यामुळे राज्याचे काम लक्ष्मीबाई बघत. त्यांच्या अनुमतीने नव्या दिवाणाने असे काही नवनवे कायदे-कानून जारी केले की जे सामान्य जनतेच्या हिताच्या विरोधी आहेत असे पिल्लय यांचे मत झाले. त्यापैकी सर्वात वाईट कायदा म्हणजे 1928 सालचा वृत्तपत्र नियंत्रण कायदा. त्यानुसार प्रत्येक वृत्तपत्रास पाचशे रुपये भरून प्रसिद्धीसाठी परवानगीची याचना करणे भाग होते. एवढेच नव्हे तर एखाद्या पत्राने लक्ष्मीबाई किंवा राजघराण्यातल्या इतर कोणाही व्यक्तीवर टीका केल्यास दिलेली परवानगी कोणत्याही क्षणी काढून घेण्याचा अधिकारही सरकारकडे होता. कुठल्याही न्यायालयात या निर्णयाविरुद्ध जाणे शक्य नव्हते.

ही गोष्ट कळताच पिल्लय यांना अतिशय राग आला. मग दुसऱ्या दिवशीच त्यांनी या कायद्यावर कडाडून हल्ला केला. या त्यांच्या लेखाचे शीर्षक होते “पूली वरूले”, म्हणजेच “सावधान, तो पहा व्याघ्र येत आहे!” या नव्या वृत्तपत्र कायद्याचे वर्णन त्यांनी असे केले की यास वृत्तपत्रांचे स्वातंत्र्य नष्ट करण्याचा बेगुमान कायदा म्हणावे लागेल. ते पुढे म्हणाले की असा कायदा लागू करण्याचा सल्ला लक्ष्मीबाईंना देऊन दिवाण वॉट्स यांनी समाजाची अमर्याद हानी केली आहे. याची नोंद त्रावणकोरचे इतिहासकार रक्ताच्या अक्षरात केल्याशिवाय राहणार नाहीत. त्यांनी अशीही मागणी केली की या दिवाणांना तात्काळ हद्दपार केले जावे, कारण ते अत्यंत बेइमान आणि नालायक आहेत, जणू त्रावणकोरचे “मुसोलिनी”च आहेत. एवढेच म्हणून पिल्लय यांचे समाधान झाले नाही. तर या घृणास्पद कायद्याविरुद्ध एक मोहिमच त्यांनी सुरू केली. या घातक कायद्याचा निषेध करण्यासाठी हरतऱ्हेच्या राजकारणी मतांचे पुढारी त्रिवेंद्रम इथे एकाच आम सभेत हजर झाले. सर्वांनी मिळून एका सुरात आपली चीड व्यक्त केली.

या काळात संपादक बालकृष्ण पिल्लय यांनी केलेल्या कामाविषयी समतोल

आणि समंजस अभिप्राय प्रख्यात पत्रकार व राजकारणातले विचारवंत सी. नारायण पिल्लय यांनी व्यक्त केला आहे- “समदर्शी” या पत्रात बालकृष्ण पिल्लय यांनी प्रस्तुत कायद्यावर जो कडक हल्ला केला त्यामुळे हे वृत्तपत्र संपूर्ण राज्यात लोकप्रिय तर झालेच, परंतु राज्यकर्त्यांनाही त्याने हलवून सोडले. त्यामुळे सरकारपैकी काही जण अतिशय हवालदिल झाले आहेत.

पिल्लय यांनी आपल्या लेखांमधून सरकारवर आक्रमण केले आणि निषेधाच्या सभाही आयोजित केल्या. त्याशिवाय राज्याच्या विधानसभेत या मुद्यावरून तहकुबीचा ठराव मांडण्यासाठी लोकांची मने वळवण्याचा प्रयत्नही त्यांनी केला. अर्थातच हा ठराव मांडण्यास मंजुरी देण्यात आली नाही. त्यावर मग “समदर्शी”मध्ये आणखी एक अग्रलेख पिल्लय यांनी लिहिला. त्यात दिवाणांच्या एकछत्री धोरणाची जोरदार निर्भत्सना केली. मग मात्र “समदर्शी”च्या मालकास अशी भीती वाटू लागली की हे पत्र जर याच सुरात चालू राहिले तर कदाचित त्याचा परवानासुद्धा रद्द करण्यात येईल. म्हणून त्यांनी पिल्लय यांना अशा आशयाचे पत्र लिहिले की कायदानुसार काम करणे जमत नसल्यास संपादकत्वाचा राजीनामा दिलेला बरा. त्यामुळे अर्थातच पिल्लय यांना कमालीचा संताप आला. ज्या दिवशी हे पत्र त्यांच्या हातात पडले त्याच दिवशी, म्हणजे 15 जून 1926 रोजी त्यांनी राजीनामा दिला. त्याचवेळी त्यांनी एक कठोर निर्धार केला, एक प्रकारची शपथच घेतली. तो निर्धार असा होता-

(१) या पुढे मी वृत्तपत्रातल्या कामाशिवाय इतर कोणतेही काम करणार नाही. अर्थातच हा मार्ग दारिद्र्य आणि अनंत यातना यांकडे नेणारा मार्ग आहे हे निर्विवाद!

(२) मी कुठल्याही वृत्तपत्राचा पगारी नोकर या नात्याने काम करणार नाही. या उलट मी स्वतःचेच वृत्तपत्र चालवीन. त्यामुळे स्वेच्छेनुसार आणि सदसदबुद्धीनुसार त्या पत्राच्या धोरणाने नियंत्रण माझ्याच हाती राहिल.

हा आपला निर्धार तर पिल्लय यांनी पाळलाच. परंतु त्याचाच परिणाम म्हणून त्यांना गरिबी, आजारपण, कष्ट आणि इतर अनेक यातना सहन करत जणू काही सत्त्वपरीक्षाच पत्करावी लागली. या दीर्घ आणि हृदय भ्रम करणाऱ्या काळाचा इतिहास अर्थातच बालकृष्ण पिल्लय यांचे निखळ व्यक्तिमत्त्व आपल्यासमोर उभे करतो.

“समदर्शी”नंतर पिल्लय यांनी “प्रबोधकन”चे संपादन केले. प्रबोधकनचा

अर्थ 'शिक्षक' किंवा कोणतीही गोष्ट मनावर ठसवणारा असा होतो. "प्रबोधकन"च्या प्रसिद्धीस सुरुवात झाली ता. 14 जून 1930 रोजी, पिल्लय यांनी त्रिवेंद्रम येथे नव्याने सुरू केलेल्या 'शारदा' छापखान्यात. याचा अर्थ असा की "समदर्शी"चे संपादन सोडून चार वर्षांच्या काळात पिल्लय यांच्यावर अनेक तऱ्हेचा ताण पडला. उत्पन्न अजिबात नव्हते. दम्याचाही त्रास वरचेवर होई. त्यामुळे त्यांची प्रकृती बरीच क्षीण झाली. परंतु त्यांचा समाधानी स्वभाव आणि आव्हानात्मक वृत्ती मात्र क्षीण झाली नाही.

हा दरम्यानचा काळ त्यांनी कसा घालवला? जवळचे, खरे खुरे मित्र त्यांना अनेकदा भेटून त्यांच्या भवितव्याविषयी चर्चा करत. स्वतःचे वर्तमानपत्र काढण्याची त्यांची जबर इच्छा होती. त्यांच्याकडे पैसा मात्र नावालाही नव्हता. जर त्यांनी छापखाना चालवला तर धंद्यात पुरेसा नफा मिळवून त्याच्या जोरावर वृत्तपत्रात होणाऱ्या नुकसानीची भरपाई करू शकणार होते. त्यांना स्वतःलाच वृत्तपत्र-जगातील स्वातंत्र्य टिकवून ठेवण्यासाठी लढा चालू ठेवायचा होता. या नैतिक जबाबदारीमुळे, जवळच्या मित्रांशी सल्ला-मसलत करून पैसा उभा करण्यासाठी, व लागणारी यंत्रसामग्री विकत घेण्यासाठी त्यांनी जणू एक मोहीमच सुरू केली.

आपला जिवलग मित्र टी. कोचुकृष्ण पिल्लय यांच्याबरोबर दक्षिण त्रावणकोर मधल्या आपल्या मित्रमंडळीच्या व हितचिंतकांच्या भेटी त्यांनी प्रथम घेतल्या. कोचुकृष्ण पिल्लय यांनी यापूर्वी "मलयलराज्यम" या पत्राच्या संपादक समितीत काम केले होते. पुढे त्यांनी आपला दौरा मध्य त्रावणकोरमध्ये फिरवला. ते फक्त शहरांनाच नव्हे तर खेड्यापाड्यांनाही भेट देत. रोज सुमारे पंधरा मैलांचा फेरा करित. वेळ पडल्यास दुकानांच्या ओसऱ्यांवरच झोपत. स्वखुषीने दिलेली लहान मोठी कुठलीही देणगी ते स्वीकारत. बालकृष्ण पिल्लय आणि त्यांचे साथीदार दोघांनाही हा अनुभव उत्साहवर्धक वाटला. राज्याच्या सर्व भागातून जवळजवळ पाच हजार रुपये गोळा करण्यात त्यांना यश लाभले.

त्रावणकोरच्या जनतेकडून मिळालेल्या अशा पाठिंब्यामुळे फेडरेटेड मलेशन स्टेट मध्येही अशाच प्रकारची मोहीम काढावी असा विचार पिल्लय यांनी केला. कारण त्या प्रदेशातही "समदर्शी" अतिशय लोकप्रिय होते. परंतु त्यासाठी करावा लागणारा अवघड प्रवास करण्यास त्यांच्या कुटुंबियांनी त्यांना अनुमती दिली नाही. मग "समदर्शी"चे त्रिवेंद्रमचे वार्ताहर एन्. रामचंद्रन तंपी यांनी त्यांना सोबत देण्याची तयारी दाखवली.

तंपी यांचे एक भाऊ सिंगापूरला मोठ्या हुद्यावर अधिकारी होते. त्यांच्या मदतीच्या आशेने या दोघांनी 24 नोव्हेंबर 1928 रोजी प्रवासास सुरुवात केली. मद्रासहून वाफेच्या जहाजाने ते निघाले. सिंगापूरच्या व इतर ठिकाणाच्या मल्याली मंडळींनी त्रावणकोरच्या या अनुभवी संपादकाच्या आयुष्यातल्या अदभुत घटनांविषयी बरेच ऐकलेले होतेच. त्यामुळे त्यांचे प्रेमाने व उत्साहाने स्वागत करण्यात आले. त्यावेळी के. पी. केशव मेनन हे सिंगापूरला असत. त्यांच्याबरोबर पिल्लय यांनी मलाका, कुआलालंपूर इत्यादी ठिकाणी भेटी दिल्या. आणि जवळजवळ चार हजार रुपये जमा करण्यात त्यांना यश लाभले.

तिकडून परतल्यावर वेळ वाया न घालवता पिल्लय मद्रासला गेले. तिथे त्यांनी छापखान्याची यंत्रे, एक डबल प्रेस इत्यादी जरूर ते सामान विकत घेतले. त्रिवेंद्रममध्ये पुलिमूद जंक्शन इथे 22 एप्रिल 1930 रोजी 'शारदा प्रिंटिंग वर्क्स' या नावाचा नवा छापखाना खोलण्यात आला. पूर्वी सांगितल्याप्रमाणे 'शारदा' हे पिल्लय यांच्या मुलीचे नाव छापखान्यास देण्यात आले होते. या छापखान्याचे काम सुरू झाल्याझाल्याच पिल्लय यांनी नवी साप्ताहिक पत्रिका काढली. ता. 4 जून 1930 या दिवशी, दर बुधवारी प्रसिद्ध होणाऱ्या "प्रबोधकन"ची सुरुवात झाली. त्याचे संपादक अशी आशा बाळगून होते की नाराज होऊन सरकार त्यांच्याविरुद्ध पाऊल उचलणार नाही. किंवा इतर कोणत्याही प्रकारे या नवीन व्यवसायाचे नुकसान करणार नाही. मात्र यासाठी कुठल्याही प्रकारे सरकारचे लांगूलचालन करण्याची पिल्लय यांची मुळीच तयारी नव्हती.

या पत्राच्या सलामीच्या अंकातच अगदी परखड भाषेत त्यांनी आपले धोरण स्पष्ट केले- "कुठल्याही प्रकारचा द्वेष किंवा पूर्वग्रह न बाळगता या पत्रात राजकीय आणि साहित्यिक विषयांवर समतोलपणे चर्चा करण्यात येईल. साहित्य लिहिणाऱांनी न्यायाधीशाप्रमाणे विचार करावा, एखाद्या वकिलाप्रमाणे नव्हे. परंतु पत्रकाराने मात्र, लॉर्ड मॉर्ली यांच्या म्हणण्यानुसार, समर्थनाच्या दृष्टीने विचार करावा. परंतु आम्ही असे ठामपणे सांगू इच्छितो की आमचा रोख सर्वसामान्य जनतेची वकिली करण्याकडेच राहिल."

"प्रबोधकन"च्या धोरणावरून किंवा भूमिकेवरून असे म्हणायला हरकत नाही की त्याने "समदर्शी"चेच काम वृत्तपत्रीय तत्वांनुसार आणि ध्येयांधोरणानुसार पुढे चालू ठेवले. "स्वर्ग का नरक" या शीर्षकाच्या पहिल्याच संपादकीयावरूनही हीच गोष्ट पुरेपूर सिद्ध होते-

जे त्रावणकोर म्हणजेच वंचिनाडु राज्याचे रहिवासी आहेत त्यांनाच फक्त ठाऊक आहे की कारभान्यांच्या कारकीर्दीत या राज्याचे नरकात परिवर्तन झाले आहे. रस्ते वापरण्याच्या हक्कासाठी वैकम इथे झालेल्या सत्याग्रहापासून या कारकीर्दीस प्रारंभ झाला. सुचिंद्रमच्या सत्याग्रहावरून मात्र असे साफ दिसून येते की सरकारने या लढ्यास योग्यसा प्रतिसाद दिलेला नाही. एवढेच नव्हे तर नव्या वृत्तपत्र कायद्याने वृत्तपत्रीय स्वातंत्र्याच्या मानेवर कुन्हाड याच कारभान्यांच्या कारकीर्दीत घालण्यात आली.... अशा सरकारच्या कारकीर्दीत आपला देश नरकच झाला आहे असे म्हटले तर अतिशयोक्ती होणार नाही.

केवळ संपादकीय लेखांच्या भारदस्तपणावर “प्रबोधकन”चा आशय अवलंबून नसे. तर त्यातील साहित्यिक लेखांची निवड, त्यांचे महत्त्व, त्यांचे विषय इत्यादी गोष्टींमधूनही तो व्यक्त होत असे. त्याच्या प्रत्येक अंकात एखाद दुसरी कविता, एक लघुकथा, क्रमशः येणाऱ्या एखाद्या कादंबरीचे प्रकरण, आंतरराष्ट्रीय ख्यातीच्या एखाद्या उत्कृष्ट कलाकृतीचे भाषांतर आणि प्रख्यात साहित्यिकांनी लिहिलेले एक-दोन समीक्षापर लेख इत्यादींचा समावेश असे. ई. व्ही. कृष्ण पिल्लय, जी. शंकर कुरूप आणि बोधेश्वरन यांच्यासारखे लेखक या पत्रात नियमितपणे लिहीत. प्रत्येक संपादकीय लेखही अनेक शब्द-शरांचा वर्षाव करी. त्यामुळे नीतीभ्रष्ट सरकारी अधिकाऱ्यांचे धाबेच दणाणून जाई आणि ते धाडसी संपादकाचे पक्के वैरीच बनत.

अशाच एका लेखाचा रोख त्रावणकोरचे नवे दिवाण व्ही. एस्. सुब्रमण्य अय्यर यांच्यावर होता. व्हाइसरॉयने त्यांना लंडनमधल्या गोलमेज परिषदेत उपस्थित राहण्याची संधी दिली होती. परंतु त्यात भाग घेण्यासाठी समुद्रापार प्रवास करण्यास त्या सनातनी गृहस्थाने नकार दिला. या परिषदेत भारतीयांच्या मूलभूत अधिकारांची चर्चा केली जाणार होती. त्याच प्रमाणे या पुढच्या सरकारच्या काम करण्याची पद्धत आणि तीत कोण सहभागी असणार तेही ठरणार होते. अशा परिषदेस थातुरमातूर कारणास्तव नकार दिल्याबद्दल पिल्लय यांना दिवाणाची अत्यंत चीड आली. या रागाचे स्वरूप त्यांच्या एका अतिशय उपरोधिक सुरातल्या संपादकीयात प्रगट झाले-

सागरापार प्रवास करून या परिषदेत उपस्थित राहून म्लेंच्छांच्या सान्निध्यात विटाळ लावून घेणे हे जर या दिवाणांच्या सारासार बुद्धीस अनुचित वाटले तर त्यांनी आपल्या जागी इतर कोणा व्यक्तीस पाठवण्याची व्यवस्था करावयास हवी होती. त्यासाठी त्यांनी राजीनामा देऊन, असली रूखरूख न वाटणाऱ्या

एखाद्या व्यक्तीची आपल्या जागी नेमणूक करावयास हवी होती. तसे करणे म्हणजे महाराजांच्या दिवाणाचे काम इमानेइतबारे करणे असे ठरले असते.... त्रावणकोरच्या संपूर्ण इतिहासात यांच्यासारखा दिवाण आजतागायत झाला नव्हता. कारण हे देशद्रोही आहेत व तरीही राज्याचा कारभार चालवीत आहेत. यापूर्वी राज्याशी बेईमानीने वागणारे दिवाण होऊन गेले. परंतु ते महाराजांशी तरी इमानाने वागत. दिवाणाचे काम करण्याचा हा एक नवाच प्रकार मानावा लागेल. त्यांना तात्काळ काढून टाकले तरच राज्याचे व महाराजांचे दोघांचेही भले होण्याची शक्यता आहे.

अशा विधानांमुळे सरकारच्या बालेकिल्ल्यात कशी खळबळ माजली असेल याची आपण सहज कल्पना करू शकू. ज्या परिणामांची शंका पिल्लय यांना वाटली होती तसेच शेवटी घडले. “प्रबोधकन”चे आयुष्य केवळ चौदा आठवड्यांच्या अवधीनंतर संपुष्टात आले. वृत्तपत्र कायद्याची या प्रसंगी अंमलबजावणी करण्यात आली. “प्रबोधकन”चा परवाना रद्द करण्यात आला आणि पंचवीस रुपयांची अमानत रक्कमसुद्धा जप्त करण्यात आली. बालकृष्ण पिल्लय यांनी एक विनंती अर्जही सरकारकडे पाठवला. त्यात त्यांनी असा दावा केला की वृत्तपत्रात छापलेला मजकूर प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्षपणे कारभार पाहणाऱ्या महाराणी किंवा त्रावणकोर किंवा ब्रिटिश सरकारच्या विरुद्ध नव्हताच. सरकारचा निर्णय बदलावा किंवा त्रावणकोरच्या उच्च न्यायालयात या निर्णयाची फेरतपासणी व्हावी अशी विनंती त्यांनी केली.

हा अर्ज उच्च न्यायालयाकडे पाठवण्यात आला. त्या न्यायालयाने तो नामंजूर केला. त्यामुळे सरकारचा निर्णय कायम राहिला. सरकारची अशी अपेक्षा होती की यानंतर पिल्लय यांचे वृत्तपत्रीय ‘चाळे’ थांबतील. परंतु अर्थातच तसे घडले नाही.

राज्यातील लोकांना या पुढे पिल्लय काय करतील याबद्दल कुतूहल वाढू लागले. जे लोक पिल्लय यांना चांगल्या प्रकारे ओळखत होते त्यांना ठाऊकच होते की संधी सापडताच, दुखावलेल्या सर्पाप्रमाणे पिल्लय या वर्तनाचा सूड घेतल्याशिवाय राहणार नाहीत. सरकारलाही याची थोडीबहुत कल्पना होतीच. काहींना असे वाटले की के. रामकृष्ण पिल्लय यांच्या प्रमाणेच बालकृष्ण पिल्लय यांनाही हद्दपार करण्यात येईल.

अशा द्विधावस्थेतच, “प्रबोधकन” संपून एकच आठवडा जेमतेम पुरा होण्याच्या

आत पल्लय यांच्या संपादकत्वाखाली एक नवे वृत्तपत्र सुरू करण्यात आले. त्याचे नाव होते “केसरी”. या दोन पत्रांच्या धोरणात किंवा मजकुरात काहीच फरक नव्हता. पल्लय यांची दूरदृष्टी व रामचंद्रन तंपी यांनी दिलेले सहाय्य यांमुळे सरकारच्या अंमलबजावणीस असे प्रत्युत्तर इतक्या तातडीने मिळाले. या पत्रासाठी परवाना मागणारा पल्लय यांचा अर्ज सरकार नामंजूर करणारा हे तर उघडच होते.

म्हणूनच, यापूर्वी म्हणजे 3 एप्रिल 1930 रोजी, आर. नारायण पल्लय यांनी “केसरी” या नावाखाली मंजूर करून घेतलेला परवाना बालकृष्ण पल्लय यांनी आपल्या नावावर करून घेतला होता. असे करण्यातही तंपी यांनी बरेच काम केले होते. “शारदा प्रेस” तयारच होता आणि आता परवानाही हाती पडला होता. त्यामुळे या समंजस परंतु लढाऊ वृत्तीच्या संपादकास हे तिसरे वृत्तपत्र काढता आले. ही गोष्ट सरकारच्या दृष्टीने अनपेक्षितपणे घडली.

“केसरी”चा पहिला अंक 18 सप्टेंबर 1930 रोजी निघाला. अशीच एक घटना मोतीलाल घोष यांच्या संदर्भात घडली होती. सरकारने त्यांच्या “अमृतबाजार पत्रिके”चा परवाना काढून घेतला. त्यावर एक दिवसही लोटू न देता घोषांनी कलकत्यास नवे वर्तमानपत्र सुरू करून सरकारचा डाव उलटवला होता. “प्रबोधकन”च्या काळात, संपादनाच्या कामाशिवाय वृत्तपत्र व्यवहाराचे इतर कामही पल्लय यांनाच सांभाळावे लागे. परंतु “केसरी” सुरू होताच पल्लय यांच्या काही खास चाहत्यांनी त्यांना या कामातून मोकळे केले. यापैकी काही तरुण मंडळी म्हणजेच सी. नारायण पल्लय, के. ए. दामोदर मेनन, तकाझी शिवशंकर पल्लय, एम्. एन्. गोविंदन नायर आणि के. पी. शंकर मेनन. हे सगळेच पुढे राजकारणात किंवा साहित्याच्या क्षेत्रात नावारूपास आले. एवढेच नव्हे तर त्यावेळी “केसरी सदस” या नव्या लेखकांचे प्रशिक्षण करणारी एक समितीच तयार झाली. “केसरी”च्या पहिल्या अंकात तो “प्रबोधकन”चाच नवा अवतार असल्याचा स्पष्ट उल्लेख कुठेही नव्हता. परंतु मलयालम भाषेत “प्रबोधकन”मध्ये क्रमशः प्रसिद्ध होत असलेल्या “ए वुमन्स लाइफ” या द मोपासां यांच्या कादंबरीचे पुढचे प्रकरण मात्र “केसरी”त आले होते. या पहिल्या अंकात नव्या वृत्तपत्राच्या धोरणाविषयी पल्लय यांनी म्हटले:

या पत्रात जीवनाचे, राजकारणाचे, सामाजिक आणि साहित्यिक विषयांचे विविध पैलू सादर केले जातील. त्यांच्यावर चर्चा घडवून आणण्यात येईल. ती निर्भयपणे व निरपेक्षपणे करण्यात येईल. वार्तापत्र म्हणून कार्य करण्यापेक्षा साहित्यिक,

कलात्मक व शास्त्रीय ज्ञानाचे मूल्यमापन व प्रसार करण्याचा आमचा इरादा असेल. साहित्याचे संवर्धन करण्याकडे प्रकषनि लक्ष देण्यात येईल... आमची अशी धारणा आहे की केरळच्या समाजाला बौद्धिक दृष्ट्या अधिक सुसंस्कृत करणे हे महत्त्वाचे काम आहे. म्हणून या पत्रात सांस्कृतिक विषयांना राजकारणाइतकेच महत्त्व देण्यात येईल. केरळचा संपूर्ण समाज एकसंध बनवण्याचा प्रयत्न “केसरी” करील.

या पहिल्याच अंकातल्या संपादकीय लेखात व्ही. एस्. सुब्रमण्य अय्यर यांची दिवाण पदावरची निकृष्ट कारकीर्द हा विषय होताच. त्याचबरोबर जबाबदार सरकार नेमण्याच्या बाबतीत त्रावणकोरच्या राज्यकर्त्यांचा मागासलेपणा या विषयावरही एक उतारा होता. शिवाय पिल्लय यांनी अशीही सूचना केली होती की दिवाणांना काढून टाकल्यास योग्य असे कारभारी नेमण्याची संधी उत्पन्न होईल. (या काळातले बालकृष्ण पिल्लय यांचे “केसरी” मधले लेखन काळजीपूर्वक पाहिल्यास आपली अशी खात्री होईल की केरळच्या जीवनातील सर्व पैलूंवर त्यांचे विचार म्हणजे सुधारक व क्रांतिकारी शक्ती होती.) त्यांनी आपल्या संपादकीयात घेतलेल्या अशा धाडसी परंतु सयुक्तिक पवित्र्याचा परिणाम असा झाला की सरकार सुधारण्यास योग्य असे जबरदस्त वातावरण निर्माण झाले.

महात्मा गांधींच्या नेतृत्वाखाली आपल्या देशात स्वातंत्र्याचा लढा जोरदार बनत चालला होता. पुन्या भारतवर्षासाठीच हा अतिशय महत्त्वाचा कालखंड होतो. तशात खंड न पडता जवळजवळ पाच वर्षे “केसरी”चे प्रकाशन चालू राहिले. पिल्लय यांनी आपल्या परखड लेखांतून केवळ त्यांच्या राज्याच्या किंवा भारताच्याच समस्यांचा आढावा घेतला इतकेच नव्हे तर आपले लेखन त्यांनी आंतरराष्ट्रीय, किंबहुना साऱ्या मानवजातीच्या दृष्टिकोनातून केले.

गांधी व अर्विन यांच्यात तडजोड झाली. परदेशच्या कापडाची हकालपट्टी करण्याचा अधिकार भारतीयांना मिळाला. शिवाय मोठ्या प्रमाणात दुकानांवर धरणी धरण्यांचा कार्यक्रमही सुरू होताच. अशा वेळी बाकीचे संपादक भीतीने बिळात लपून बसण्याचा प्रयत्न करत असताना, फक्त पिल्लय यांनीच या आंदोलनाचे समर्थन करण्याचे, त्यासाठी धरणे धरणाऱ्यांचे अभिनंदन करण्याचे काम धाडसाने केले. जेव्हा सर सी. पी. रामस्वामी आय्यर यांची श्री चितिरा तिरूनल महाराजांचे घटनेनुसार कायदेशीर सल्लागार म्हणून नियुक्ती झाली तेव्हा त्रिवेंद्रममध्ये एक जाहीर सभा भरविण्यात आली. सभेच्या अध्यक्षपदी ए. के. पिल्लई हे होते आणि सभेचा उद्देश सर सी. पी.च्या नियुक्तीला विरोध करण्याचा होता. फक्त

बालकृष्ण पिल्लय यांनी संयोजकाचे अभिनंदन करून त्यांच्या सूक्ष्म राजकीय दृष्टीचे आणि प्रगल्भतेचे कौतुक केले. त्याप्रमाणे त्रावणकोर राज्यातल्या दारू प्रतिबंधक चळवळीसाठी योग्य तसे वातावरण निर्माण करण्याचे कामही पिल्लय यांनी केले. नागरिकत्वाचे हक्क मिळवण्यासाठी व समान अधिकार मिळवण्यासाठी केलेली यशस्वी चळवळ असे या आंदोलनाचे वर्णन पिल्लय यांनी केले आहे. प्रतिबंध चळवळीसाठी 'निवर्तनम्' असा नवा शब्दही मलयालम भाषेत निघाला. याचा अर्थ असहकाराचा पवित्रा असा होतो. सरकारात आणि सरकारी नोकऱ्यांत पुरेशा जागा मिळाव्यात म्हणून 'खालच्या' जातीच्या लोकांनी ही चळवळ होती.

इ.स. 1931 साली जवाहरलाल नेहरूंनी त्रिवेंद्रमला भेट दिली. त्यावेळी सरकारच्या वतीने त्यांचे स्वागत करण्यात आले. याच वेळी जनतेच्या वतीनेही स्वागत करण्याचा बेत करण्यात आला होता. त्यामुळे सरकारला झाडण्याची आणखी एक संधी पिल्लय यांना लाभली. कन्याकुमारी मार्गे 24 मे 1931 च्या रात्री नेहरू व त्यांची पत्नी त्रिवेंद्रमला पोचले. ते किलिपळम इथे पोचताच किल्ल्याच्या दरवाजाच्या बाहेरच जनसमुदायाने मोठ्या उत्साहाने त्यांचे स्वागत केले. सतत हलणारा तो समुदाय इतका प्रचंड होता की त्यांची मोटर पुढे सरकू शकली नाही. त्यामुळे चलय बाजारातून पुढे पायीच जाण्याचा निर्णय नेहरूंनी आणि त्यांच्या सोबतच्या माणसांनी घेतला. ते आपल्या यजमानांच्या घरी निघाले तरीही समुदाय त्यांच्या मागे जात राहिला. किल्ल्याच्या पूर्वेस असलेल्या द्वारापाशी पोचल्यावर त्रावणकोर पलटणीच्या बऱ्याचशा शिपायांनी त्यांना अडवले आणि पुढे जाण्यास परवानगी नाकारली. त्यावेळी रात्रीचे अकरा वाजून गेलेले होते. या प्रकारामुळे रागावल्याचा आभासही नेहरूंनी होऊ दिला नाही. उलट अशा प्रचंड आणि हार्दिक स्वागताबद्दल सर्व समुदायाचे आभार मानून आता शांतपणे आपापल्या घरी जा असे लोकांना सांगितले. दुसऱ्या दिवशी सकाळी नगरपालिकेने त्यांचे उत्साहपूर्वक स्वागत करण्यासाठी एक भाषण समारंभ आयोजित केला. त्यावेळी त्यांना शहरात येण्यास बंदी करण्यासाठी एवढी सेना तैनात करण्यात आली याबद्दल नेहरूंनी आश्चर्य प्रगट केले. एखादा शिपाईसुद्धा पुरला असता असे म्हटले. हा प्रकार पिल्लय यांच्या "केसरी"तून लगेच झळकला. भारताच्या एका थोर सुपुत्राला अशा वाईट आणि अपमानास्पद तऱ्हेने हिणवण्याच्या प्रकाराबद्दल त्यांनी सरकारची कडक निंदा केली.

राज्यातल्या वेगवेगळ्या समाजांच्या रीतीरिवाजांविषयी व त्यांची उत्तरोत्तर

सुधारणा कशी होऊ शकेल या विषयावर पिल्लय यांनी आपल्या लेखनात बरीच चर्चा केली. ज्यावेळी 'नायर कायदा' म्हणून ओळखल्या जाणाऱ्या कायद्यावर विधानसभेत चर्चा होत होती, त्यावेळी त्यांनी नायरांच्या विवाह पद्धती व घटस्फोटाच्या रिवाजावर लेख लिहिले. ते स्वतः मातृसत्ताक कुटुंब पद्धतीच्या विरुद्ध होते. इ.स. 1934 मध्येच त्यांनी "अपत्य प्राप्तीस मुभा" अशा शीर्षकाचा एक लेख लिहिला होता. त्यात त्यांनी कुटुंबनियोजनाचा प्रचार केला होता. इ.स. 1930 च्या खानेसुमारीच्या आधाराने त्यांनी असा मुद्दा जोरदारपणे मांडला की जर लोकांनी कुटुंब नियोजनाच्या कृत्रिम साधनांचा वापर केला नाही तर आरोग्य आणि सुखसमाधान त्यांच्या वाट्यास येणार नाहीत. त्यांचे म्हणणे असे होते की केवळ संयमावर भरवसा टाकणे हे एखाद्या महात्म्यासच साध्य होईल. अधिक अपत्ये गरिबांच्याच घरी जन्मतात. अशा लोकांनी संयमाने कुटुंब नियोजन करावे असा सल्ला जे लोक देतात त्यांना मनुष्याच्या मूलभूत मनोविकारांविषयीच्या ज्ञानाचा गंधही नसतो. अशा तऱ्हेने जनतेचे भले व्हावे असाच या परोपकारी संपादकाचा हेतू असे.

बालकृष्ण पिल्लय हे स्वतः नायर समाजातलेच होते. परंतु या विषयावर त्यांचा इतर नायर बंधूशी मतभेद होता. त्यांच्या मते पिल्लय यांचे विचार समाजाच्या हितास घातक होते. त्यामुळे "केसरी"चे अनेक वर्गणीदारही गळाले. पैशाची तंगी असतानासुद्धा त्यांचे वृत्तपत्र तरीही चालूच राहिले. एकदा तर त्यांना त्यांचा छापखानाच दोन हजार रुपयांवर गहाण ठेवावा लागला. या घटनेचे त्यांच्या पत्नीने केलेले वर्णन असे आहे-

"केसरी"चा रोख सरकारच्या विरुद्ध असल्याने सरकारी अधिकारी वर्गणीदार बनण्यास घाबरत. तसेच दारूबंदीत व प्रतिबंधाबाबतच्या चळवळीमुळे अनेक नायर मंडळींनीही वर्गणी थांबवली.... त्यामुळे जो आर्थिक ताण पडला त्याला तोंड द्यायला फक्त पिल्लय हेच उरले. संपूर्ण दिवस पत्राचा मजकूर तयार करण्यात जात असे. तो तपासण्याचे व इतर अशी कामे रात्री करावी लागत. वारंवार होणाऱ्या दम्याच्या त्रासामुळे व अनेकदा फुफ्फुसांच्या आवरणदाहामुळे त्यांना अंधरूण धरावे लागे. परंतु पडल्या पडल्याच ते वृत्तपत्रास लागणारा मजकूर जुळवीत. तो काळ असा होता की आम्हाला रोजचे जेवणसुद्धा नियमितपणे मिळण्याची मारामार असे. परंतु "केसरी" मात्र नियमितपणे प्रसिद्ध होत राहिला.

दरम्यान सरकारने असा एक विचित्र कायदा मंजूर केला की त्यानुसार आपला वृत्तपत्रीय परवाना दुसऱ्या व्यक्तीस विकणारास एक हजार रुपये शुल्क

34 केसरी बालकृष्ण पिल्लय

भरावे लागेल. या हुकूमाचा हेतू पिल्लय यांना सजा देण्याचा होता. सरकारच्या या अनैतिक हुकूमाविरुद्ध निषेध नोंदविण्यासाठीच त्यांनी “केसरी” बंद करण्याचा निर्णय घेतला. काही मित्रांनी त्यांना असा सल्लाही दिला की हे शुल्क भरण्यासाठी लागणारा पैसा मित्रमंडळीकडून गोळा करावा. परंतु “केसरी” बंद करू नये. तसे करणे अवघड नव्हते. परंतु हे पाऊल उचलण्यास पिल्लय राजी नव्हते. कारण कुठल्याही क्षणी त्यांची गळचेप करणारा नवा हुकूम काढण्यास सरकार मागेपुढे पाहणार नाही हे त्यांना ठाऊक होते.

सी. रामकृष्ण पिल्लय यांनी म्हटलेच आहे की बालकृष्ण पिल्लय यांची कुठल्याही प्रश्नाचा विचार करण्याची पद्धत राजकारणी नव्हती. चर्चा करताना एका अभ्यासू विचारवंताच्या दृष्टिकोनातूनच त्याकडे ते पहात. त्यांना अघळपघळ भाषा अवगत नव्हती. राजकारणी माणसाला अशा भाषेच्या जोडीने संघटना करण्यासाठी लागणारे गुण व जरूर तेव्हा मोजून मापून बोलण्याचा व्यवहारी गुण लागतो. जनतेचा पाठिंबा मिळवण्याची कला लागते. हे गुण पिल्लय यांच्यापाशी नव्हते. त्यांचे सर्वात शक्तिशाली, प्रभावी हत्यार म्हणजेच त्यांची लेखणी. जगाच्या पाठीवरच्या कुठल्याही शक्तीला त्यांचा निर्धार डळमळीत करणे शक्य झाले नसते.

ज्यावेळी पिल्लय यांनी संपादकाचा पेशा सोडला त्याच वेळी त्यांनी त्या काळच्या राजकारणातूनही आपला पाय काढून घेतला. त्यांनी “केसरी” जरी फक्त पाच वर्षेच चालवला तरीही तो त्यांच्या व्यक्तिमत्त्वाचा एक भागच होता. त्याचप्रमाणे “केसरी”ने जनतेच्या मनावर इतक्या खोल परिणाम केला की त्यांना स्वतःची ओळख “केसरीचा संपादक” म्हणून करून देताना अखेरपर्यंत अभिमान वाटे. आजसुद्धा त्यांचा उल्लेख होतो तो “केसरी बालकृष्ण पिल्लय” या नावानेच. ए. बालकृष्ण पिल्लय या नावाने नव्हे. केरळमध्ये अशा इतर दोन किंवा तीनच व्यक्ती आहेत की ज्यांच्या नावाचा व त्यांनी चालवलेल्या वृत्तपत्राचा इतका निकटचा संबंध आहे. त्या व्यक्ती म्हणजेच “स्वेदशाभिमानी” रामकृष्ण पिल्लय, “सहोदरन” अय्यप्पन आणि “मितवादी” कृष्णन. मलयालम भाषेतल्या पत्रकारांच्या आणि समीक्षकांच्या तोंडून पिल्लय यांचा उल्लेख होतो तो फक्त “केसरी” या एका शब्दानेच.

इंग्रजी भाषेतल्या नियतकालिकांतही पिल्लय यांचे लेख प्रसिद्ध होत. काही उतान्यांवरून त्यांच्या इंग्रजीतल्या लिखाणाचा दर्जा व त्यांची शैली यांची ओळख पटू शकेल. उदाहरणार्थ, “स्वराज्य”मधल्या “त्रावणकोरचा हुकुमशाहा- राजदत्तास

परत बोलावून घ्यावे” अशा मथळ्याच्या लेखातले एक उतारा इथे दिला आहे-

The influence of the Political Agent in Travancore has increased, is increasing, and ought to be diminished. This is the refrain of the inmost thoughts of every thinking patriotic Travancorean at the present moment, be he a radical, conservative or liberal, be he a Christian, Hindu or Muslim. The Czar of all the Russians in the palmy days of the Romanov autocracy, never wielded such power as that exercised by the Political Agent of Travancore today..... The present Political Agent of Travancore, Mr. Cotton, is noted for his great talents, greater ambition and still greater desire to reign alone like the sun. His colossal ambition makes him put his finger in every pie in the state. His insatiable vanity would never endure any brother near the throne. His cold egotism makes it impossible for him to tolerate any but slaves or adorers about him. His diplomacy enables him to play one party against another and get what he wants. The saintly, well-intentioned and simple Maharani Regent has not the strength of will to resist the 'advice' of the Agent even in matters where he has no business to interfere.

अशा शब्दात आणखी पुढेही पिल्लय यांचा उपरोधिक हल्ला चालू राहतो. या संपूर्ण आक्षेपार्ह प्रकाराचा आढावा घेतल्यानंतर आणि दिवाणाच्या पवित्र्याचे अवलोकन केल्यावर हा लेख संपतो तो अशा शब्दात-

Hence the recall of Mr. Cotton has become an absolute necessity and I hope the Government of India will be pleased to do this at the earliest possible moment and thus earn the thanks of the people of Travancore.

इथपर्यंत आपण बालकृष्ण पिल्लय यांच्या कामाचा, राजकारणी पत्रकार व धारदार लेखणी वापरणारा संपादक या नात्याने आढावा घेतलेला आहे. त्याशिवाय एका खऱ्या अर्थाने ते अभ्यासक व स्वतंत्र बाण्याचे विचारवंतही होते. “यूथ लीग”च्या उद्घाटन प्रसंगी ता. 17 डिसेंबर 1929 रोजी त्यांनी

एक अत्यंत प्रखर असे अध्यक्षीय भाषण केले. त्यांचा विषय होता “अग्रभागी तरुणच”. त्यांच्या तर्कनिष्ठ विचारांची योग्य कल्पना त्यांच्या भाषणातल्या पोटशीर्षकांवरून येऊ शकेल— ‘तारुण्य म्हणजे काय?’ ‘लीगच्या उद्देश्यांचा आढावा’, ‘शारीरिक व बौद्धिक विकास’, ‘समृद्धीच्या दिशेने नव्या युगाकडे वाटचाल’, ‘समान हक्कांचे समाजातील महत्त्व’, ‘दारूबंदी’ आणि ‘सौंदर्यशास्त्रातला विकास’.

आता या विषयाला ते कसा हात घालतात व तारुण्याची त्यांची व्याख्या काय आहे हे आपण पाहूया—

कोणत्याही देशाचे भवितव्य त्याच्या तरुण पिढीच्याच हाती असते. चीन देशात या तत्वाचे अगदी अलिकडचे ताजे उदाहरण सापडते. तारुण्य म्हणजे काय? तुम्ही त्याची किमान मर्यादा वयाची सोळा वर्षे मानली आहे. आणि त्याची कमाल वयोमर्यादा निश्चित करण्याचे कौशल्याने टाळले आहे. ज्या पुरुष व स्त्रियांच्या वागण्यात आणि विचारात तारुण्याचा अंश असतो त्या सर्वांची गणना यात व्हावी. इतर कोणासही सामील करू नये. तारुण्याचे गुण काय असतात? एक म्हणजे खरोखर जिवंतपणा. त्याशिवाय विकासशीलता, त्वरित विकास घडवून आणण्याची कुवत, प्रधानता, भावना, थोर व्यक्तींचा मान राखण्याची तयारी, ध्येयवाद, स्वप्नदर्शी वृत्ती, अद्भुत असे साहस, दुसऱ्या व्यक्तींविषयी हळवी जाणीव, आत्मभान, स्वत्वाची जाणीव, सहानुभूती, जे योग्य वाटेल ते केवळ योग्य म्हणून करण्याची वृत्ती, ज्यांना हमखास तारुण्यातल्या घोडचुका असे म्हणतात ते यौवनातले लैंगिक अपराध. फ्रेंच क्रांतीवर लिहिलेल्या आपल्या ग्रंथात तेन यांनी तरुण माणसात आढळणाऱ्या क्रांतिकारी स्वभावाचे कारण असे सांगितले आहे— समाजाची रचनाच तरुणांना तर्कविरोधी भासते, त्याचप्रमाणे ती अधिकार श्रेणीवर आधारित वाटते, ही श्रेणी तरुणांच्या संमतीशिवाय आधीच तयार करण्यात आलेली वाटते. तारुण्यावस्था स्वतःच तर्कनिष्ठ आहे असे दाखवण्याचा तेनचा प्रयत्न चुकीचा आहे. या उलट तरुण माणूस नेहमी तर्कबाह्य जगातच वावरतो. तर्क हा निर्जीव असतो, त्याचे प्रत्यक्षात वस्तू किंवा घटना यांच्याशी नाते नसतेच. या उलट तारुण्याला असते काळीज. त्यातल्या हळव्या संवेदनाक्षमतेच्या आणि क्रांतिवादाच्या गुणावर समाज उभारला जावा असे त्यांना वाटते. जे जे काही मोठे किंवा महत्त्वाचे घडते त्याची मुळे हळव्या काळजातच जोपासलेली असतात.

एवढ्या उतान्यावरूनही पिल्लय यांच्या विचारांची झेप आणि आपल्या विषयाचे

त्यांचे ज्ञान यांची प्रचीती येऊ शकेल. त्याचप्रमाणे त्यांच्या विचारातली एक स्वतंत्र व नवी अशी दिशाही दिसेल. आणि थोर विचारवतांचा विरोध करण्याचे धाडसही.

पिल्लय यांच्या दृष्टीची विशालता “आर्थिक नवचैतन्य” या विषयावरच्या त्यांच्या लेखातल्या चर्चेतून दिसून येते—

आता आर्थिक नवचैतन्याचा विचार करू या. माझे असे ठाम मत आहे की इथे आर्थिक स्तरावरचा उद्धार तीन गोष्टींवर अवलंबून आहे— काथ्या, खादी आणि कुटुंब नियोजन. असा उद्धार शेतीउत्पन्नाच्या सहाय्याने होईल या विचारावर माझा विश्वास नाही. दिवाळे वाजवणे किंवा कर्जाचा भार वाढणे या गोष्टी सोडल्या तर शेतकीचा धंदासुद्धा इतर उद्योगधंद्यांप्रमाणे भांडवलशाहीचाच असतो. फार फार तर आपण शेतीचा धंदा अधिक जोमदार व किफायतशीर करू शकू. केरळमध्ये तर खादीपेक्षा काथ्याच जास्त महत्त्वाचा आहे. काथ्याच्या उत्कृष्ट मालावर सर्व जगभर केरळाची मक्तेदारीच आहे. कारण इथे घोघरी माल तयार करण्यास लागणारी परिस्थिती आपोआप उपलब्ध आहे..... उदाहरणादाखल जपान किंवा स्वित्झर्लंड हे देश घ्या. स्वतःचीच एक पेढी खोलावी; सदस्यांनाच फक्त पैसा कर्जाऊ द्यावा; त्यांनी या दोन देशात जाऊन लघुउद्योगांचा, त्यांच्या रचनेचा अभ्यास करावा, कष्ट करणाऱ्या मजूर वर्गाचे राहणीमान सुधारावे. शक्य तोवर सरकारी नोकरीत न जाण्याचा प्रयत्न सर्वांनी करावा. कारण बहुधा अशी नोकरी आपल्या आर्थिक व नैतिक नाशास कारणीभूत ठरते.

हे असे विचार पिल्लय यांनी वयाच्या चाळीसाव्या वर्षी म्हणजे 1929 साली प्रगट केले. म्हणूनच आपल्या काळाच्या पंचवीस वर्षे पुढे जाऊन विचार करणारे लेखक-संपादक असे पिल्लय यांचे वर्णन यथार्थ वाटते.

प्रकरण चौथे

लेखक आणि टीकाकार

गेल्या प्रकरणात आपण पाहिलेच आहे की बालकृष्ण पिल्लय यांच्या दृष्टीने साहित्य व वृत्तपत्रीय लेखन हेच त्यांच्या आयुष्यातले योग्य कार्य होते. आणि या दोन्ही क्षेत्रात सुधारक आणि क्रांतिकारी नव्या कल्पना आणण्याचे कार्यही त्यांनी केले. त्याबरोबर शिक्षक म्हणून सुरुवात करून त्यांनी वकिलीही करून पाहिली हेसुद्धा आपण नमूद केले आहे. वकिली सोडून वृत्तपत्राच्या कामास ते लागले तेव्हा जणू एक प्रकारची सुटकाच झाली असे त्यांना वाटले. आपण ज्या प्रकारची स्वप्ने पाहतो त्यास योग्य अंशा प्रकारचा संपादक होता येत नाही असे दिसल्यावर आणि हे काम करताना त्रावणकोरसारख्या राज्यात प्रतिष्ठित नागरिक म्हणून जगता येत नाही असे ध्यानात आल्यावर त्यांनी ताबडतोब वृत्तपत्राचे काम थांबवले. आधी “समदर्शी” व “प्रबोधकन” यांचे काम केल्यावर “केसरी” या नावाचे स्वतःच्या मालकीचे वृत्तपत्रही त्यांनी चालवून पाहिले. इतर कोणत्याही व्यक्तीने अशा गुंतागुंतीच्या व तापदायक वृत्तपत्रीय धंद्यात पडू नये अशी त्यांची इच्छा असे. एखादे वृत्तपत्र सतर्कपणे व समंजसपणे काम करत असले व त्यातून सरकारवर कडक टीका होत असली तर त्याची गळचेपी करण्यासाठी कारवाई करणे सरकारला अवघड वाटत नसे. त्यामुळे अभिव्यक्ती-स्वातंत्र्याचाच प्रश्न उभा रहात असे. पिल्लय यांच्या अनेक मित्रांनी वृत्तपत्र चालवण्यासाठी लागणारा पैसा उभा करण्याचे आश्वासनही दिले होते. परंतु आपल्या मित्रांचे व कौतुक करणाऱ्यांचे ऋण पत्करून आपले टीकासत्र चालू ठेवण्यास पिल्लय तयार नव्हते. कारण त्यांच्या वृत्तपत्रीय धाडसास कुस्करून टाकण्यास सरकारचे जुलमी हात सतत तयार होते हे त्यांना समजून चुकले होते. “मलयाल मनोरमा”चे संपादक आणि मालक के. सी. मम्मन पिल्लय यांनी त्रिवेंद्रम इथे पिल्लय यांचे खास वार्ताहर म्हणून काम करण्याची तयारी दर्शविली. त्यांना अपेक्षित असलेला पगारी मोबदलाही बेताचाच होता. त्याचप्रमाणे

त्यांच्या अटीदेखील जाचक नव्हत्या. परंतु पिल्लय यांनी त्यांची मदत स्वीकारली नाही. कारण त्यांच्या घेयांशी व धोरणाशी आपण कितपत सहमत होऊ याची त्यांना खात्री नव्हती. या प्रकारे दीर्घ विचारांती शेवटी वृत्तपत्र व्यवसायातून बाहेर पडण्याचा निर्णय बालकृष्ण पिल्लय यांनी घेतला. नंतर त्यांचे दुसरे प्रेम म्हणजे साहित्य याकडे ते वळले.

त्या काळात वर्तमानपत्र चालवण्याच्या कामात पैसा सुटत नसे. सुरुवातीस वर्गणीदार जमवताना आणि जाहिरातीतून पुरेसा पैसा मिळू लागण्यापूर्वी नफ्याचे नाव काढणे शक्य होत नसे. आपले पत्र चालवण्यासाठी “केसरी”पत्राचे संचालक संपादक बालकृष्ण पिल्लय यांना आणि त्यासाठी काम करणाऱ्यांना पगार देण्यासाठी पैसे कर्जाऊ घ्यावे लागलेच होते. केवळ फुटकळ छपाईच्या कामावर छापखान्याचा धंदा चालण्याचीही शक्यता नव्हती. त्यामुळे अखेरीस शारदा छापखाना विकून टाकण्याचा निर्णय पिल्लय यांनी घेतला. तातडीने तो विकला तेव्हा कुठे ते थकबाक्या व देणी चुकती करू शकले. यानंतर तीनच दिवसांनी त्यांचे मित्र के. पी. शंकर मेनन भेटले असता पिल्लय यांनी त्यांच्यापाशी संदिग्ध असे एक वाक्य उच्चारले- “आता उपासमार व मी यांच्यात फक्त पन्नास रुपयांचे अंतर उरले आहे.” आपले घर सोडून ते दुसऱ्या लहानशा घरात रहायला गेले. ते घर त्यांच्या छापखान्याच्या व मूळ घराच्या जवळच होते.

केसरी बालकृष्ण पिल्लय एका लहान घरात राहू लागले. परंतु याचा अर्थ असा नव्हता की ते आता एकटे पडले होते किंवा लोकांनी त्यांचा सहवास सोडला होता. आता पूर्वीसारखी भेटायला येणाऱ्यांची गर्दी होत नसे यात शंका नाही. त्यांच्या परिचयाचा अनेकांनी उघडपणे सरकारचा विरोध करतात म्हणून पिल्लय यांच्याशी संबंध ठेवून धोका पत्करण्याचे कमी केले. ज्या सात वर्षांच्या काळात संपादक म्हणून त्यांनी कार्य केले होते त्या काळात एक प्रकारचे ‘शक्तिनिर्मति’, ‘वृत्तपत्राची शक्ती’ म्हणूनच ते ओळखू जाऊ लागले. ते कोणत्या प्रकारचे संपादक होते? ते चालवित असलेल्या वृत्तपत्राचा दर्जा आणि स्वरूप काय होते?

यापूर्वीच आपण पिल्लय यांचे राजकारणात, सामाजिक कार्यात काय स्थान होते ते पाहिले आहे. त्याच प्रमाणे त्यांच्या लेखनकलेचे नमुने व कशा तऱ्हेने ते टीकास्त्र सोडीत तेही आपण पाहिले आहे. ते एक पुरोगामी लेखक होते. त्यांना केवळ साहित्यात नव्हे तर कला, इतिहास, संस्कृती इत्यादी विषयांतही रस होता. त्यांनी चालवलेल्या प्रत्येक पत्रात या सर्व विषयांवरचे माहितीपूर्ण

लेख प्रसिद्ध होत. त्यांचे व्यक्तिमत्त्व पूर्णपणे बुद्धिनिष्ठ झाले होते. जगातल्या कुठल्याही प्रदेशात उद्भवणाऱ्या आधुनिक विचारांची एक 'एरियल' असे त्यांचे वर्णन करता येईल. हे वर्णन पाश्चात्य देशांतून पुनरुज्जीवनाच्या प्रवाहात निर्माण झालेल्या विचारसरणीच्या बाबतीत अधिकच योग्य ठरेल. त्यांनी आपले लक्ष फ्रेंच साहित्य आणि लोकप्रिय फ्रेंच वृत्तपत्रे यांच्यावर केंद्रित केले होते. विद्यार्थीदशेत निर्माण झालेल्या फ्रेंच लेखन व साहित्य याबद्दलचे त्यांचे आकर्षण नंतरच्या काळातही अबाधित राहिले. पिल्लय यांच्या संदर्भात 'संपादक' या किताबाचा एक खास अर्थ निघतो. रोजच्या घडामोडीत तर त्यांचे लक्ष असेच. परंतु भारताचे भावी नागरिक, म्हणजे मलयालम भाषिक तरुण मंडळी, यांचे व्यक्तिमत्त्व घडवण्याच्या कामास त्यांनी स्वतःला संपूर्णतया वाहूनच घेतले होते. जनतेस समान हक्क मिळावे, लोकांचे जीवन आरोग्याचे व सुखासमाधानाचे असावे, त्यांची सर्वांगीण उन्नती व्हावी अशी पिल्लय यांची तीव्र इच्छा होती. या कामासाठी वृत्तपत्रीय लेखन महत्त्वाचे असते. त्याच प्रमाणे साहित्यही, कारण त्याचा परिणाम अधिक काळ टिकणारा असतो. म्हणूनच त्यांच्या वृत्तपत्रीय लेखनातले अनेक लेख विचारप्रवर्तक व पुरोगामी 'ललित' लेखनच होते असे म्हणावे लागेल. त्यामुळे पुढच्या पिढ्यांच्या हितासाठी संग्रहित रूपात ते प्रसिद्ध होण्याची गरज होती. त्यांचे वारंवार वाचन व्हावे, त्यांच्यावर चिंतन केले जावे अशी त्यांच्या लेखांची योग्यता होती. त्यांच्या संपादकीयांत देखील प्लेटो, प्रॉइड व युंग इत्यादींच्या लेखनातले उतारे असत. जगाच्या कुठल्याही प्रदेशात उद्भवणारे नव्या धर्तीचे विचार आणि ताज्या घडामोडी यांचा संदर्भही त्यात असे. कारण अशा विचारांनीच चळवळींना चालना मिळते. अशा अनेक कारणास्तव या पुढे उद्बोधक, सर्जनशील आणि टीकात्मक लेखन करण्याकडे पिल्लय यांचे लक्ष लागणे स्वाभाविकच होते.

जी समतेची भावना पिल्लय यांच्या व्यक्तिमत्त्वाचा घटक बनली होती तिचे प्रतिबिंब त्यांच्या सर्व लिखाणात उमटले आहे. मनुष्य कोणत्याही धर्माचा, जातीचा वा पेशाचा असो, तो मनुष्यप्राणी म्हणून सर्वांच्या समानच असतो असा पिल्लय यांचा विश्वास होता. ते खऱ्या अर्थाने मानवतावादी होते. केरळमध्ये त्या काळात अशी विचारसरणी, व तिचा प्रचार करण्याची साधने यांची फार गरज होती. त्रावणकोरचे बालमहाराज श्री चित्तिर तिरूनल यांचे लक्ष वेधण्यासाठी पिल्लय यांनी एक अग्रलेख लिहिला होता. त्यातला एक उतारा उदाहरण म्हणून इथे देत आहे-

इंग्लंडचा राजा आठवा एडवर्ड याच्या भेटीसाठी एक गृहस्थ मोठ्या अदबीने त्यांच्या दिवाणखान्यात पोचला. तेव्हा त्या राजाने असे उद्गार काढल्याचे सांगण्यात येते- “ती पहा खुर्ची. जॉन बर्नस हे मजूर पक्षाचे पुढारी त्याच खुर्चीत बसत.” त्याचप्रमाणे आपले चित्तिर तिरूनल जर सर्वसामान्य पाहुण्यासही असे सांगू शकले असते की “ती पहा खुर्ची. तिच्यात एका मागासलेल्या जातीचा पुढारी पुलया बसत असे”, तरच आपल्या समाजातल्या अनेक लाजिरवाण्या आणि अपमानास्पद रीतीरिवाजांचे निर्मूलन करता आले असते.

असे लिहिण्यास धजावणारे संपादक कोणत्याही काळात वा ठिकाणी विरळाच असतात. ज्याप्रमाणे बालकृष्ण पिल्लय हे एक अलौकिक व्यक्तिमत्त्व म्हणावे लागेल त्याचप्रमाणे ते एक अलौकिक लेखक-संपादक होते. वयाची पंचेचाळीस वर्षे उलटल्यावरदेखील त्यांनी आपल्या आयुष्यात एवढा आमूलाग्र बदल घडू दिला. यापूर्वी त्यांनी सोळा पुस्तके लिहिली होती. त्यापैकी बहुतेक अल्पवयीन वाचकांसाठी उपयुक्त अशी लघुचरित्रे व ऐतिहासिक पुस्तके होती.

साहित्यिक गुणवत्ता असणारी फक्त तीन-चार पुस्तके होती. त्यातले मोपासांच्या “बेल-आमी”चे “कामुकन” या शीर्षकाचे मलयालम भाषांतर (1931) हे एक. मेरिमेच्या “कार्मेन”चे भाषांतर, म्हणजेच “नवलोकम” (1935) हे सुद्धा महत्त्वाचे पुस्तक आहे. या नंतरच्या पंचवीस वर्षांच्या काळात मात्र त्यांनी आणखी अठरा पुस्तके लिहिली. व अर्थातच अनेक लेखही लिहिले. या लिखाणाचा आढावा घेण्यापूर्वी त्यांच्या लेखनाच्या आणि जीवनमार्गाच्या एका पैलूकडे नजर टाकण्याची गरज आहे. तो म्हणजे एका साहित्यिक मंडळाचे कार्य आणि पिल्लय यांनी केलेले त्याचे प्रभावशाली नेतृत्व.

“प्रबोधकन”च्या काळात पिल्लय यांच्या हाताखाली मदतीस म्हणून दोघे-तिघेच लोक होते. त्यामुळे त्यांना स्वतःलाच रात्री उशिरापर्यंत बसून मजकूर तपासणे, जुळवणे, ताज्या बातम्यांच्या मजकुराचे मलयालममध्ये भाषांतर करणे, इत्यादी कामे करावी लागत. परंतु जेव्हा “केसरी” प्रसिद्ध होऊ लागला त्यावेळी त्यांना लाभलेली मदत वेगळ्या प्रकारची होती. रोज संध्याकाळी उत्तम शिक्षण झालेल्या तरुणांचा एक गट त्यांच्याकडे येत असे. त्यातले काही नवोदित कवी होते तर काहींना साहित्य आणि संस्कृती या विषयांत रस होता. त्यातले बरेचसे कॉलेजात विद्यार्थी होते. त्या सर्वांनाच ज्ञानार्जनाची, नवनव्या साहित्याचा आस्वाद घेण्याची आणि जाताजाता या संपादकाला मदत करण्याची तीव्र इच्छा होती. कारण पिल्लय यांना ते मार्गदर्शक, मित्र, तत्त्वज्ञ मानत. त्यांच्यापैकी

काही जण पुढे प्रख्यात लेखक व सामाजिक कार्यकर्ते झाले. संध्याकाळी पिल्लय यांच्यापाशी जमून ते जीवन, संस्कृती, साहित्य, शिक्षण इत्यादी विषयांवर त्यांचा सल्ला विचारत. या मंडळाचेच नाव होते “केसरी सदस्”. या मंडळावरून आपल्याला डॉक्टर सॅम्युएल जॉन्सन यांच्या भोवतालच्या, किंवा ‘ब्लूमसबरी’ या नावाने ओळखल्या जाणाऱ्या केंब्रिज इथल्या इंग्लिश साहित्यिकांच्या मंडळींची आठवण यावी. सगळ्यांना अर्थपूर्ण वाटाव्या अशा अनेक विषयांवर ते चर्चा, वादविवाद, कधीकधी वाग्युद्ध सुद्धा करत. यात साहित्यापासून कला, संस्कृती, राजकारण, शास्त्र, मानसशास्त्र आणि मानव्यशास्त्रापर्यंत सर्व प्रकारचे विषय असत. भिन्न मते प्रगट व्हावी यासाठी पिल्लय त्या सर्वांना उत्तेजन देत. आणि योग्य त्या वेळी सल्ला व सूचना देऊन मंडळाच्या कार्यात मदत करत. त्या मंडळींमधले अनेक गुण अचूक ताडण्याचे कसब पिल्लय यांच्यापाशी होते. म्हणून प्रत्येकाचा आपापल्या परीने विकास होऊ देण्यास ते सहाय्य करत. युरोपीय भाषांतल्या सर्वोत्तम साहित्याची त्यांनी या गटास तोंडओळख करून दिली. त्यांच्या वैचारिक जीवनास चालना दिली. आणि त्यांच्या सुरुवातीच्या साहित्यिक रचनांस एका प्रकारचे वळण लावून दिले.

या मंडळापैकी महत्त्वाचे लेखक म्हणजे सी. नारायण पिल्लय, के. ए. दामोदर मेनन, पी. श्रीधरन पिल्लय अथवा ‘सीताराम’, एम्. एन. गोविंदन नायर, ज्यांनी पुढे बालकृष्ण पिल्लय यांचे चरित्र लिहिले ते के. पी. शंकर मेनन, आणि भास्करन नायर. प्रख्यात कादंबरीकार तकाझी शिवशंकर पिल्लय हेदेखील या मंडळात सामील झाले. ही मंडळी “केसरी”साठी लेख लिहीत आणि स्वतः संपादकाने लिहिलेले लेख सोडून इतर लेख तपासणे यासारखी कामेही करत.

तकाझी हे मलयालममधले अव्वल दर्जाचे कादंबरीकार आणि कथाकार. “केसरीचे कथानक” (1981) या के. पी. शंकर मेनन यांच्या पुस्तकाच्या प्रस्तावनेत तकाझीनी स्वतःच असे म्हटले आहे की

अनेक ठिकाणी मी नमूद केले आहे की जर केसरी बालकृष्ण पिल्लय यांच्याशी संबंध आला नसता तर तकाझी हा कथालेखक आज दिसतो तसा घडला नसता.

शालांत परीक्षा देऊन पुढे वकिलीच्या अभ्यासासाठी जेव्हा ते त्रिवेंद्रमला आले तेव्हा तकाझी केवळ अठरा वर्षांचे होते. लवकरच पिल्लय यांची भेट

घेऊन कथा लिहून पाहाव्या असा आपला हेतू असल्याचे त्यांनी सांगितले. या दिशेने पहिले पाऊल म्हणून केसरींनी त्यांना वाचण्याजोग्या पुस्तकांची यादी दिली. या “केसरी सदस”पैकी अनेकजण अशाच प्रकारचे केसरींच्या सल्ल्याचे वा मदतीचे वर्णन करतील. पिल्लय यांना सल्लागार व गुरू म्हणून त्यांनी मानले. व केसरींचाही त्या सर्वांच्यावर प्रभाव पडल्याशिवाय राहिला नाही.

काही महत्त्वाचे लेखक, उदाहरणार्थ कवी बोधेश्वरन, निबंधकार ई. व्ही. कृष्ण पिल्लय आणि अभ्यासक-पंडितांपैकी ई. व्ही. रमण पिल्लय हे सगळे बालकृष्ण पिल्लय यांना भेटत, त्यांच्याशी विचारांची देवाणघेवाण करत. कृष्ण पिल्लय यांनी आपली टीका थोडीशी आवरती घ्यावी असा सल्लाही बालकृष्ण पिल्लय यांना दिला होता. परंतु केसरींनी तो पत्करला नाही. किंबहुना केसरी आपल्या तात्त्विक भूमिकेवर हटूनच बसले असे म्हणता येईल.

केसरींनी संपादकाचे पद सोडल्यावरही या गटातल्या बांधवांच्या चर्चासत्रात खंड पडला नाही. ज्याच्याकडे कला गुण आहेत अशा होतकरू तरुणांना मदत करण्यास पिल्लय सतत तत्पर असत. त्यांचे अफाट ज्ञान, केवळ पुरोगामी नव्हे तर क्रांतिकारी वाटावी अशी विचारसरणी, यांमुळे महत्त्वाकांक्षी तरुणांना स्फूर्ती लाभत असे. त्याचप्रमाणे तरुण मंडळींच्या स्वतंत्र कल्पना, नवे ताजे दृष्टिकोन, कधी कधी विक्षिप्तसुद्धा वाटावीत अशी मते, या सगळ्या गोष्टींमुळे त्यांच्या गुरूलादेखील नवा जोम येत असे. मतप्रदर्शनासाठी तरुणांना ते भरपूर स्वातंत्र्य देत. त्यांना एकमेकांशी भांडू देत. अनेकदा त्यांची रागारागात चाललेली चर्चा ऐकून ते स्मितहास्य करत. आणि सरते शेवटी काय विचार मांडण्यात आले याचा प्रौढपणे, संक्षिप्त असा सारांश सांगत. आणि वातावरण जर मिळमिळीत होऊ लागले तर पिल्लय या सर्वांना प्रक्षोभित करून त्यांच्या सुप्त शक्ती जाग्या करत. या बैठकीत अनेक ताज्या कथा वाचल्या जात. त्यावर चर्चा होत असे. या उत्साही प्रयोगाचे दृश्यफल म्हणजेच बोधेश्वरन यांच्या क्रांतिकारी कविता, के. ए. दामोदरन मेनन यांचे राजकारणावरचे लेख, सी. नारायण पिल्लय यांच्या लेखणीतून उतरलेली शब्दचित्रे आणि तकाझी यांच्या सुरुवातीच्या कथा.

या बैठकीचा दुसरा स्वाभाविक परिणाम म्हणजे, या नव्या जोमान्या, त्यांचे कौतुक करणाऱ्या परंतु चोखंदळ अशा मंडळींपुढे आपले स्वतःचे लेख वाचून दाखवण्याची संधी स्वतः पिल्लय यांनाही लाभली. ते स्वतः तर केवळ लेखनासाठीच जगले. बहुतेक वर्तमानपत्रे त्यांच्या लेखांचे अगत्याने स्वागत करत. यापैकी काही खास पत्रे म्हणजेच मलयालम भाषेतली “मातृभूमी”, “मलयल

मनोरमा” व “मंगलोदयम्” आणि इंग्रजीतले “हिंदू” हे वर्तमानपत्र. काही महत्त्वाच्या पुस्तकांचे संपादनही त्यांनी केले. त्यांच्यासाठी सविस्तर प्रस्तावना लिहिल्या. आज ही पुस्तके दुर्मिळ असली तरी त्यांचे महत्त्व पिल्लय यांच्या कामामुळे वृद्धिंगत झाले. “कमलालय” या छापखान्याचे मालक, त्यांचे मित्र पी. नारायणन नायर, यांनीच केसरींना अशी कामे करण्यासाठी उत्तेजन दिले. केसरींनी स्वतःसुद्धा बरीच पुस्तके लिहिली व इंग्रजी आणि फ्रेंच भाषांतल्या काही महत्त्वाच्या पुस्तकांचे मलयालम भाषेत भाषांतरही केले. त्याचप्रमाणे त्यांनी अनेक मलयालम पुस्तकांसाठी लिहिलेले दीर्घ व अभ्यासपूर्ण प्रास्ताविक लेख असे होते की त्यामुळे मलयालम साहित्याची वाढ आणि विकास झाला. मलयालम भाषेतल्या त्यांच्या लेखनाचा विविधता आणि विस्तार अतिशय मोठा होता. यापुढे आपण त्यांच्या काही खास पुस्तकांचा परामर्ष घेऊ.

“नवलोकम”, म्हणजेच ‘नवे विश्व’ हे पुस्तक इ.स. 1935 प्रसिद्ध झाले. त्यात कला आणि साहित्यसमीक्षा या विषयांवरचे चार लेख आहेत. “मातृभूमी” व “मलयल मनोरमा” या पत्रांच्या वार्षिक अंकांतून प्रसिद्ध झालेल्या त्यांच्या लेखांमधून हे निवडलेले आहेत. त्याचप्रमाणे “कामुकन”, म्हणजेच मोपासांच्या “बेल आमी” या पुस्तकाच्या त्यांच्याच भाषांतरासाठी लिहिलेली पिल्लय यांची प्रस्तावना सुद्धा “नवलोकम”मध्ये सापडते. या चार लेखांची शीर्षके अशी आहेत- (१) “केरळची कला आणि भविष्यवाद”, (२) “फ्रेंच कादंबरीतले मोपासांचे स्थान”, (३) “मानसशास्त्रपर कादंबरीचे स्वरूप आणि मार्सेल प्रूस्त” व (४) “पौर्वात्य आणि पाश्चिमात्य प्रदेशांतल्या ललित कला.” या पुस्तकाच्या प्रस्तावनेत हे चार लेख एकत्र छापण्याच्या निर्णयाचे समर्थन केले आहे. ते असे की जरी त्यांचे विषय भिन्न वाटले तरी त्यातला सूर एकच आहे. आधुनिक कलाविश्वाला ज्या शक्तींनी आकार दिला त्यांचे व त्यांच्यामागच्या तात्त्विक भूमिकांचे विवेचन या चार लेखांत केलेले आहे. कलाविश्वात परिवर्तन घडवून आणण्याच्या कामात ज्या व्यक्तींचा महत्त्वाचा भाग आहे अशा थोर पाश्चात्य व्यक्तींची तोंडओळख मलयालम भाषेतल्या लेखक-वाचकांना करून देण्याचा हेतू या लेखांच्या मागे आहे.

केरळच्या कलाकारांचा कर्मठ, सनातनी दृष्टिकोन पिल्लय यांना पूर्णपणे समजला होता. परिवर्तनाच्या कल्पनेविषयी हे कलाकार काय म्हणतील याची कल्पनाही त्यांना होतीच. पिल्लय असे म्हणत की कलेमध्ये ‘सुधार’ असा होतच नसतो असे जरी आपण गृहीत धरले, तरीही आशय-अभिव्यक्तीच्या साधनांत व पद्धतींत

फेरफार घडणे फार महत्वाचे आहे. कारण कलाकारांना ज्या कल्पना आपल्या वाचकांसमोर मांडायच्या असतात त्यांच्यातच अविरत परिवर्तन होत असते. इतकेच नव्हे तर कलेची साधने व अभिव्यक्तीसाठी लागणारी कौशल्ये ही सुद्धा बदलत असतात.

बालकृष्ण पिल्लय यांची अशीही इच्छा होती की मल्याली कलाकारांच्या दृष्टिकोनातच परिवर्तन घडावे. या कलाकारांची अशी एक सवय होती की, त्यानुसार अंधपणे ते इंग्रजी भाषेतल्या लेखकांचेच कौतुक करत. त्यांना फ्रेंच व रशियनसारख्या इतर भाषांतसुद्धा थोर कलाकार होऊन गेले याची जाणीव व्हावी यासाठी बालकृष्ण पिल्लय यांनी प्रयत्न केले. या कलाकारांचे साहित्य कधीकधी पारंपारिक विचारांना धक्का देणारे परंतु अन्य नावाजल्या गेलेल्या कलाकृतीपेक्षाही सरस, सुंदर असते हे दाखवण्याचा प्रयत्नही त्यांनी केला. त्याचप्रमाणे इतरांच्यात अशी आणखी एक कल्पना रूढ होती की आधुनिक साहित्य जुन्या काळातल्या मलयालम साहित्याच्या तुलनेने निकृष्ट असणारच. ही कल्पना मुळातच घातक आहे असे केसरींचे मत होते. या कल्पनेसमोर एक भलेमोठे प्रश्नचिन्ह उभे करण्याची एकही संधी त्यांनी दवडली नाही. पुरोगामी लेखकांचे डोळे उघडण्याच्या कामात “नवलोकम” या पुस्तकाने फार लक्षणीय काम केले. या चारी लेखातून असे सिद्ध होते की पिल्लय यांच्यामते नव्या दृष्टीचे फ्रेंच लेखक इंग्रजी लेखकांपेक्षा सरस होते. इंग्रजी शिक्षण मिळाल्यामुळे केवळ इंग्रजी साहित्य वाचूनच पुढे आलेल्या मल्याली लेखकांना व वाचकांना त्यांनी एक नवी दृष्टीच प्राप्त करून दिली. कारण या मंडळींची अशी दृढ समजूत होती की इंग्रजीतले सर्व प्रकारचे साहित्य जगात सर्वश्रेष्ठच ठरणार. बुद्धिमतेच्या विश्वातली असली वसाहतवादाची गुलामगिरी झुगारून देण्याचे काम करावे अशी पिल्लय यांची इच्छा होती.

“रूपमंजरी” हे 1937 साली प्रसिद्ध झालेले पुस्तक म्हणजे केसरींच्या लेखणीची सर्वांत महत्वाची साहित्यिक कामगिरी आहे. यात “रूप” या शब्दाचा संबंध साहित्यप्रकाराशी अगर रचनेशी आहे. ‘मंजरी’ म्हणजे ‘संग्रह’ किंवा ‘गुच्छ’. ए. आर. राजराजा वर्मा यांच्या 1911 साली प्रसिद्ध झालेल्या “साहित्यसहाय्यम” या ग्रंथाचा उत्तरार्ध असे “रूपमंजरी”चे वर्णन करता येईल. राजराजा वर्मांचे पुस्तक हे सर्जनशील व समीक्षा लेखकांसाठी लिहिलेले ‘मॅन्युअल’ किंवा मार्गदर्शिका आहे. तिचा उपयोग ललित व समीक्षात्मक लेखन कसे करावे हे समजण्यासाठी होतो. म्हणावे तशा उच्च दर्जाचे गद्य किंवा पद्य

लेखन करणे हे सोपे काम नसते. या पुस्तिकेत राजराजा वर्मा यांनी उत्तम प्रतीच्या गद्य लेखनाचे स्वरूप काय, ते संक्षिप्त व डौलदार कसे बनते या गोष्टी स्पष्ट केल्या आहेत. वर्मांचे असे म्हणणे होते की या संदर्भात मलयालम लेखकांना इंग्रजी लेखकांकडून शिकण्याजोगे बरेच काही आहे. पिल्लय हे वर्मांचेच शिष्य होते. त्यामुळे आपल्या गुरूने रचलेल्या या पायावर त्यांनी ते काम पुढे चालू ठेवले. साहित्याचे प्रकार, म्हणजेच निबंध, समीक्षा, कादंबरी, 'रोमॅन्स', लघुकथा, गद्यनाटक, प्रहसन, चरित्र आणि आत्मचरित्र या प्रकारांचे विश्लेषण केसरींनी आपल्या पुस्तकात केले आहे.

या पुस्तकाला एक सविस्तर प्रस्तावना आहे. त्यात केसरी असे म्हणतात की साहित्याच्या अभ्यासामागे दोन हेतू असतात. पहिला हेतू म्हणजे साहित्याचे रसग्रहण करणे. दुसरा हेतू म्हणजे साहित्याच्या निर्मितीस हातभार लावणे. कवी जन्मतःच कवी असतो, अभ्यासाअंती कवी बनत नाही, असे बऱ्याच जणांचे मत असते. त्याचप्रमाणे प्रभावशाली गद्यलेखकाचे कौशल्यही जन्मतःच त्याच्यापाशी असते असे म्हणता येईल. परंतु सर्जनशील लेखकाच्या कामात दोन घटक असतात. ते जसे एकमेकावर अवलंबून असतात तसेच परस्परपूरकही असतात. पहिला घटक म्हणजे निरीक्षणक्षमता. ती एका प्रकारची अध्यात्मिक देणगी असते असे म्हटले तरी चालेल. दुसरा घटक म्हणजे या निरीक्षणातून अनुभवलेले सौंदर्य व त्या अनुभवाची तीव्रता वाचकापर्यंत पोचवण्याची कला. ही कला मात्र अभ्यासाने अधिक सक्षम करता येते. आपल्या प्रस्तावनेत पिल्लय यांनी म्हटले आहे की यासाठी कला आणि शैली यांचा विकास घडल्यास अधिक यश प्राप्त होऊ शकते. "साहित्यसहाय्यम" ही पुस्तिका शैली म्हणजे "रीती"चा सराव घडण्यास उपयुक्त ठरेल. तिच्यात गद्याचे चार प्रकार सांगितले आहेत—कथनात्मक, वर्णनात्मक, स्पष्टीकरणात्मक आणि चर्चात्मक.

या पुस्तकाचा उत्तरार्ध म्हणजे "रूपमंजिरी" यात केसरींनी शैलीतली शुद्धता, किंवा निखळपणा, वाक्प्रचार, विरामचिन्हे, इत्यादींचा आढावा घेतला आहे. प्रत्येक वाङ्मयप्रकाराच्या संदर्भात योग्य त्या साधन-शैली यांचा वापर व्हावा या हेतूने चर्चा करण्यात आलेली आहे. जाता जाता इटॅलियन टीकाकार बेनेडेट्टो क्रोचे याच्या एका मताचाही विरोध पिल्लय यांनी केला आहे. क्रोचेचे असे म्हणणे होते की वाङ्मयप्रकार व रचनेची साधने यामध्ये अशा प्रकारे फरक मानणे योग्य नव्हे. हा विचार पिल्लय यांना मान्य नाही.

शेकडो वर्षांपूर्वीही मलयालम भाषेत गद्य लेखन होऊन गेले हे पिल्लय

मान्य करतात. परंतु त्यांच्या मते आधुनिक, नव्या धर्तीच्या गद्याच्या रचनेवर इंग्रजी गद्याचा परिणाम झालेला आहे ही गोष्ट नाकारता येणार नाही. परंतु प्रत्येक भाषेचा स्वतःचा 'आत्मा' असतो. तो त्या भाषेतल्या गद्य व पद्य शैलीतून दिसल्या शिवाय रहात नाही. वाङ्मयाचे प्रकार बाहेरून आणणे हे मात्र शक्य असते.

वाङ्मयप्रकारांची वैशिष्ट्ये नमूद करणे एवढेच केसरींच्या "रूपमंजरी"चे काम नाही. या पुस्तकात मलयालम साहित्यातली निवडक उदाहरणेही आहेत. त्याचप्रमाणे युरोपीय वाङ्मयातल्या नमुन्यांचे संदर्भही दिले आहेत. उदाहरणार्थ, निबंध- म्हणजेच मलयालम भाषेत ज्याला 'उपन्यास' म्हणतात- त्याचे विवरण करताना 'आत्मनिष्ठ' निबंधाचा उल्लेख केसरींनी आवर्जून केला आहे. ज्यास 'बेल लेत्र' म्हणतात अशा साहित्यप्रकारात हा मोडतो. या प्रकारच्या लेखनात वैयक्तिक घटक महत्त्वाचे असतात. इथे माँतेन या फ्रेंच लेखकाचे उदाहरण पिल्लय यांनी दिले आहे. यानेच सर्वात प्रथम आत्मनिष्ठ निबंधाचा श्रीगणेशा केला, त्याचे स्वरूप निश्चित केले. नंतरच्या निबंधकारात गोल्डस्मिथ, चार्ल्स लॅम् वगैरे इंग्रजी लेखकही आहेतच. त्याचप्रमाणे मलयालम भाषेतले उल्लेखनीय निबंध म्हणून अप्पन तंपुरन यांच्या "समदृष्टिकाल" या मालेचे उदाहरण त्यांनी दिले आहे. निबंधाचे दुसरे रूप, म्हणजेच तत्त्वनिष्ठ, विचारप्रचुर असे निबंध. त्यांची सुरुवात इंग्रजी भाषेत बेकनच्या निबंधापासून झाली. उत्तम निबंध म्हणून मानला जावा अशा प्रत्येक लेखात लालित्य व आकर्षक रचना यांची गरज असतेच.

अशा प्रकारे ज्या नऊ वाङ्मय प्रकारांचा केसरींनी उल्लेख केला आहे त्यांचे विवरण "रूपमंजरी"त चपखल उदाहरणांसह सापडते.

याचप्रमाणे "राजराजीयम" हे पिल्लय यांचे आणखी एक महत्त्वाचे पुस्तक आहे. या पुस्तकात 'संदेशकाव्य', भासाची नाटके व कथकलीसाठी वापरण्यात येणारे "अट्टकथस" हे साहित्य यांचा आढावा घेतलेला आहे. राजराजा वर्मा यांचे तीन निवडक लेख या पुस्तकात समाविष्ट आहेत. त्यांचे संपादन पिल्लय यांनी केलेले आहे. प्रत्येक निबंधास योग्यशी प्रस्तावना त्यांनी दिली आहे. म्हणून या पुस्तकाचे नाव आहे "राजराजीयम". वर्मा हे वैयाकरणी पंडित व अलंकारशास्त्राचा प्रसार करणारे म्हणून प्रसिद्ध आहेत. त्याचप्रमाणे त्यांनी टीकेत, वाङ्मयीन भाष्यकार म्हणूनही उत्तम काम केले असे पिल्लय यांचे मत आहे. यातल्या प्रत्येक निबंधाची ओळख करून देताना आय्. ए. रिचर्ड्स,

वॉल्टर पेटर, टी. एस्. एलियट, हेन्री जेम्स, बोदलेर व मार्सेल प्रूस्त यांच्याशी वर्माची तुलनाही केली आहे. त्याचप्रमाणे साहित्य समीक्षेच्या विविध प्रकारांचेही विवेचन आहे— उदाहरणार्थ, टीकात्मक, तंत्रात्मक, बौद्धिक, संवेदनानिष्ठ, आदर्शवादी, व्यक्तीनिष्ठ, पुरोगामी, ऐतिहासिक, कलावादी इत्यादी. मात्र तंत्राधिष्ठित व चिकित्सक समीक्षेसंबंधी पिल्लय यांनी विशेषत्वाने लिहिले आहे. राजराजा वर्मा हे प्रामुख्याने तंत्रनिष्ठ टीकाकार आहेत.

बालकृष्ण पिल्लय यांचे “नॉवेल प्रस्थानगळ” या शीर्षकाचे पुस्तक 1947 साली प्रसिद्ध झाले. यात कादंबरीच्या विविध घटकांचे मलयालम साहित्याच्या पार्श्वभूमीवर उपयुक्त विश्लेषण करण्यात आले आहे. पहिल्या प्रकरणात पाश्चात्य कादंबरीच्या स्वरूपाचा विचार करण्यात आला आहे. पिल्लय यांच्या मते काव्य हे पद्यात असते तसेच गद्यातही असू शकते. ते म्हणतात की गद्य व कविता यातला मुख्य भेद असा आहे— गद्यात भावनेच्या प्रतिसादाची लय असते तर कवितेत तिच्या जोडीने शब्दपदांची आवर्तने आणि लय असते. इथे महत्त्वाचा मुद्दा असा की कादंबरी परिणामकारी ठरण्यासाठी तिच्यात भावनेची लय असावी लागते.

दुसऱ्या प्रकरणात मलयालम साहित्याच्या अधोगतीची चर्चा केलेली आहे. ही अधोगती म्हणजे कादंबरीच्या विकासाच्या मार्गातला अडथळाच आहे. या नंतर युरोपीय भाषांतल्या कादंबऱ्यांच्या अनुषंगाने निर्माण होणाऱ्या अनेक तऱ्हेच्या विषयांवर पिल्लय यांनी विचार केलेला आहे. जीवनाची सर्व अंगे कादंबरीचे योग्य विषय ठरली आहेत. हे विषय समाजातल्या वरच्याच नव्हे तर सर्व वर्गांचे जीवनचित्रण करणारे असतात. मजूर, गरीब व कष्टकरी, दलित, अडाणी माणसे, चोर, दरोडेखोर इत्यादी ही सारी कादंबरीचे सारखेच विषय होऊ शकतात. कारण कादंबरीची दृष्टी संपूर्ण मानवजातीचे अवलोकन करण्याकडे असते. या नंतर काही युरोपीय देशांतल्या अशा ‘खालच्या’ वर्गांसंबंधीच्या लोकप्रिय कादंबऱ्यांचा विचार केलेला आहे. उदाहरणार्थ, इंग्रजीतल्या लायनेल ब्रिटन याच्या “हंगर अँड लव्ह” या कादंबरीचे ज्या प्रकारे स्वागत झाले त्याची चर्चा आहे. इतर काही कादंबऱ्या हस्त-ह्वा पेशांवर लक्ष केंद्रित करतात, मग ते पेशे ‘शिष्ट’ मानलेले असोत किंवा नसोत. ज्या नावाजलेल्या कादंबऱ्यात सामान्य प्रकारच्या, तसेच अश्लील प्रकारच्या लैंगिक संबंधांवर प्रकाश टाकण्यात आला आहे त्या कादंबऱ्यांच्या संदर्भातल्या चर्चेत पिल्लय यांना खास रूची दिसते. मार्सेल प्रूस्त हा फ्रेंच कादंबरीकार माणसांच्या मनाचा खोलवर मागोवा घेण्याच्या

त्याच्या सामर्थ्यासाठी जगभर प्रसिद्ध आहे. त्यानेही लैंगिक इच्छेच्या नाना रूपांविषयी लिहिले आहे. तेवढीच मान्यता मिळालेल्या जर्मन कादंबरीकाराने, म्हणजे तोमास मान यानेही अशा विषयावर लेखन केले आहे. तसेच या विषयाकडे पाहण्याच्या स्त्रियांच्या दृष्टिकोनाचा विचारही पिल्लय यांनी केला आहे. अशा प्रकारचे लेखन अनेक पाश्चात्य लेखिकांनी केले आहे.

यानंतर आधुनिक कादंबरीच्या व्यामिश्र, म्हणजेच 'कॉम्प्लेक्स' रचनेचा आढावा पिल्लय यांनी घेतला आहे. म्हणजेच कादंबरीचे पोटप्रकार व लेखन-रचनेचे तंत्र. त्याचप्रमाणे या पुस्तकात मानसोपचार व वर्तनशास्त्र किंवा 'बिहेवियरिझम्' यांचा कादंबरीशी संबंध या विषयावरही चर्चा केलेली आहे. जेम्स जॉइस, व्हर्जिनिया वूल्फ, आंद्रे जीद, मार्सेल प्रूस्त या लेखकांच्या श्रेणीतल्या अनेक लेखकांच्या कार्याचा सोदाहरण आढावा इथे घेण्यात आला आहे. सामाजिक व व्यक्तिकेंद्रीत अशा कादंबरीच्या प्रकारांचे विवरण एका स्वतंत्र प्रकरणात केले आहे. कादंबरीकार, व त्यांचा नव्याने परिचय झालेले वाचक यांच्या दृष्टीने या विषयाच्या चर्चेसाठी देखील हे पुस्तक फार उपयुक्त आहे.

पुढे 1959 साली "साहित्य विमर्षनगळ" या शीर्षकाचे आणखी एक पुस्तक आले. यात नऊ लेख आहेत. त्यातील अर्ध्याअधिक लेखांत पौर्वात्य व पाश्चिमात्य देशांत वापरण्यात येणाऱ्या समीक्षातत्त्वांचा विचार केलेला आहे. पहिल्या लेखात 'रोमॅटिसिझम्' व 'क्लॅसिसिझम्' यांची तुलना करण्यात आली आहे. या संकल्पनांची फ्रेंच, जर्मन, इंग्लिश या भाषांत रूढ असलेली रूपे व त्यातले सूक्ष्म भेद यांच्यावरही विचार केला आहे. त्यांच्याशी मलयालम भाषेतल्या नावाजलेल्या कलाकृतींची तुलना केलेली आहे. शेवटी या दोन प्रवृत्तींची प्रत्येकी आठ लक्षणे काय आहेत ते सांगण्यात आले आहे. तसेच साहित्यातील तंत्र व शास्त्रे या विषयावरही एक लेख आहे. हा लेख लिहिण्यामागचा हेतू असा आहे की भौतिकशास्त्रे व समाजशास्त्रे यांविषयीचे वाचकाचे ज्ञान वाढवल्यास कदाचित साहित्याचे आधुनिकीकरण होऊ शकेल. यानंतरचा लेख साहित्य योजना या विषयावरचा आहे. तसेच समाजातले 'पॉइझन् स्व्कॉर्ड'चे कार्य या विषयावरही एक लेख आहे. समाजहित या विषयाचा अभ्यास करता यावा यासाठी जसे काही जण आपले संपूर्ण जीवितच बहाल करतात, तशीच कामगिरी साहित्याच्या विश्वात 'पुरोगामी' लेखकांनी हेतुपूर्वक करावी असा विचार या लेखात मांडलेला आहे. त्याचप्रमाणे कलेत घडणारा विकास, सत्यकथा, चंगापूझा या कवीचे तत्त्वज्ञान, अनुभव आणि साहित्य निर्मितीसाठी लागणारी

‘प्रामाणिकता’ या विषयांवरही प्रस्तुत पुस्तकात लेख आहेत. हे लेख अनेक प्रकारची माहिती देतात आणि विचारांना चालनासुद्धा देतात.

“प्रबंधंगळ” या पुस्तकात वीस गंभीर स्वरूपाचे लेख आहेत. कला, शृंगार इथून सुरुवात करून हे पुस्तक ‘पुरोगामी’ साहित्यापर्यंत अनेक विषयांवर विचार सादर करते. हेच लेख 1984 साली प्रसिद्ध झालेल्या “केसरीयुते साहित्य विमर्षंगळ” या ग्रंथाचाही महत्वाचा भाग आहेत. या पुस्तकात समावेश केलेल्या लेखांच्या शीर्षकांवरून बालकृष्ण पिल्लय यांनी हाताळलेल्या विषयांची विविधता व आवाका कळून येतो. उदाहरणार्थ—

‘इव्सन’, ‘इव्सन आणि आधुनिक युरोपीय नाटक’, ‘धर्म व कला’, ‘संगीत-नाटक’, ‘जीवत्साहित्यम्’ (हे ‘पुरोगामी’ साहित्यावरचे तीन लेख), ‘कला आणि कुरूपता’, ‘कालिदास’, ‘मलयालम भाषेतले गूढवादी काव्य’, ‘इक्सप्रेसनिझम्’, ‘सांकेतिकता’, इ. हे लेख मुळात “मातृभूमी” या साप्ताहिकात आणि इतर नियतकालिकात प्रसिद्ध झाले होते. या सर्व लेखांवरून पिल्लय यांना हे विषय किती खोलवर समजले होते हे दिसते. त्याचप्रमाणे पाश्चात्य साहित्याचा सखोल अभ्यास भारतातल्या व मुख्यत्वे त्यांच्या भाषेतल्या त्या काळातील अवस्थेची त्यांना असलेली जाणीव, आणि त्यांचा अत्याधुनिक व क्रांतिप्रवण दृष्टीकोन यांचीही प्रचीती येते. हे लेख वाचकास उच्चतम, अमूर्त वैचारिक पातळीपर्यंत पोचवतात.

प्रस्तावनापर लेखांसाठी बालकृष्ण पिल्लय यांनी विशेष ख्याती आहे. त्यांची या लेखांची पुस्तके म्हणजे मलयालम साहित्यास मोठी देणगी आहे. स्वतःच्या नाटकांसाठी प्रदीर्घ प्रस्तावना जॉर्ज बर्नार्ड शॉ यांनी लिहिल्या हे सर्वांना ठाऊक आहेच. पिल्लय यांच्या प्रस्तावना मालिकांचा काही साहित्य प्रकारांवरच नव्हे तर समाजविषयक विचारधारणेवरही खास परिणाम झाला आहे. अधुनमधून व संक्षिप्तपणे पिल्लय यांनी स्वतःच्या लेखनाविषयी लिहिले आहे. परंतु पिल्लय यांच्या प्रस्तावना इतरांच्या पुस्तकांसाठी लिहिल्या आहेत. हे सर्व लेखक प्रस्थापित होते असे नव्हे. त्यातले अनेक नवोदित होते. पिल्लय यांच्या प्रस्तावना म्हणजे साहित्याच्या काही भागावरचे नमुनेदार लेख मानले जातात. अनेकदा ही पुस्तके निमित्तमात्रच ठरतात. त्यांच्या निमित्ताने पिल्लय स्वतःचे साहित्य व कला यांच्या विषयीचे ‘पुरोगामी’ विचार व्यक्त करतात शिवाय प्रसिद्धी मिळालेल्या अनेक मलयालम लेखकांची ते प्रख्यात पाश्चात्य लेखकांशी तुलना करतात. या प्रकारच्या तुलना करण्यात पिल्लय यांना खास रस होता. यामुळे कित्येक मलयालम लेखकांचेही स्थान उंचावले आहे. त्यांच्या काळात कला, साहित्य, शास्त्र, राजकारण व

समाजशास्त्र या विषयातले नव्या मनुचे विचारप्रवाह यांच्या आकलनात बालकृष्ण पिल्लय यांचा हात कोणीही धरू शकले नाही. त्यांच्या स्वतःच्या विचारांवर सर्वच आधुनिक विचारवंतांचा प्रभाव पडला होता. त्यातले सर्वात महत्त्वाचे विचारवंत म्हणजे कार्ल मार्क्स व फ्रॉइड.

बालकृष्ण पिल्लय यांच्या चार-पाच प्रस्तावनांस स्वतंत्रपणे पहिल्या दर्जाच्या लेखांचे स्थानही प्राप्त झाले आहे. त्यापैकी खालील काव्यसंग्रहांसाठी लिहिलेल्या प्रस्तावना महत्त्वाच्या आहेत— जी. शंकर कुरूप यांचा “निमिषम” हा संग्रह, चंगमपुळांचा “स्पॅडिकुन्ना अस्थिमदम”, केतमंगलम पप्पू कुट्टी यांचा “कडतु वंची” हे संग्रह आणि इदपल्ली राघवन् पिल्लय यांची “मणिनादम्” ही छोटीशी कविता, हे उल्लेखनीय आहेत. “निमिषम्”ची प्रस्तावना तर मलयालम भाषेतल्या टीकाकारांना नवे मार्गदर्शन करणारी ठरली आहे. ‘सिंबलिझम’च्या वैशिष्ट्यांच आणि ‘ह्यूमनिझम’च्या सामाजिक महत्त्वाचे इतके साद्यंत विवरण इतरत्र कुठेही आढळत नाही. चंगमपुळांच्या कवितेच्या निमित्ताने ‘रोमॅंटिसिझम’ व वास्तववाद यांची चर्चा करण्याची संधी पिल्लय यांना मिळाली. या चर्चेत पाश्चात्य अलंकारपंडितांच्या विचारांचाही समावेश झालेला आहे. त्याचप्रमाणे या प्रस्तावनेत तार्किक मनोविश्लेषणात गुंतलेल्या या कवीच्या मनातले ताणतणाव यांचीही चर्चा करण्यात आली आहे. “कडतु वंची”साठी लिहिलेली प्रदीर्घ प्रस्तावना म्हणजे सामाजिक क्रांतीचे काव्याच्या दृष्टीने महत्त्व या विषयावरचा एक अभ्यासपूर्ण लेखच आहे. या लेखात पप्पू कुट्टी यांचे वर्णन ‘महाकवी’ असे पिल्लय यांनी केले आहे. परंतु या कवीस त्यांनी दिलेले स्थान अवाजवी आहे असे मात्र म्हणावे लागेल.

देशी कलांची चर्चा करताना पिल्लय यांचे विचार कधीच रूढीच्या साच्यात बसणारे नसत. उदाहरणार्थ, कथाकलीवरची किंवा ‘आघातवाद्ये’ या विषयावरची चर्चा. कला, साहित्य इत्यादी विषयांतले त्यांचे ज्ञान जबरदस्त होते. त्यामुळे त्यांचे लेखन कधीच निव्वळ तात्त्विक स्वरूपाचे नसे. समाजसुधारणा हा त्यांचा ध्यास होता आणि त्यांचे आयुष्यभराचे काम होते. त्याबद्दल त्यांना अतिशय तळमळ वाटे. ‘पुरोगामी’ साहित्यामुळे क्रांतिकारी विचार-उपचारांना चालना मिळणारच अशी त्यांची खात्री होती.

परंतु लेखक व टीकाकारांच्या दृष्टीने त्यांच्या प्रस्तावना जितक्या उपयुक्त आहेत तितक्या सामान्य वाचकांसाठी नाहीत. ‘प्लूरलिझम’ या बहुवादी भूमिकेनुसार होणाऱ्या टीकेची सुरुवात करण्याचे श्रेय पिल्लय यांच्याकडे जाते. तसेच पाश्चात्य

पद्धतीने साहित्याचे गुणग्रहण व टीका पद्धतीचे ते प्रणेत मानले जातात. या पुढे मलयालम साहित्याने आपल्या विकासासाठी इंग्रजी व युरोपीय भाषांतील साहित्याचा आधार घ्यावा, संस्कृतचा नव्हे, असेही त्यांनी धीटपणे प्रतिपादन केले.

तकाझी शिवशंकर पिल्लय यांच्या तीन कादंबऱ्यांसाठी बालकृष्ण पिल्लय यांनी प्रस्तावना लिहिल्या. त्या कादंबऱ्या म्हणजे “परमार्थगळ” (1946), “तलायोतु” (‘एक कवटी’, 1948), व “रतितंगळी” (‘दुहेरी मापन’, 1949). मलयालम भाषेतल्या लघुकादंबऱ्यांतील नवे प्रवाह या विषयाची चर्चा करताना त्यांनी तकाझी यांचे ‘डिफीटिस्ट रिअलिस्ट चळवळीचे (पराभूत वास्तववादी) मूळपुरुष’ असे वर्णन केले आहे. तसेच “परमार्थगळ” या कादंबरीची ओळख करून देताना, मलयालममध्ये मानसशास्त्रीय कादंबरीची सुरुवात केल्याचे श्रेयही ते तकाझींना देतात. त्याचप्रमाणे त्या काळाच्या महत्त्वाच्या कादंबऱ्यांवर या धर्तीच्या इंग्रजी, फ्रेंच व रशियन कादंबऱ्यांचा प्रभाव पडला असे ते म्हणतात. पिल्लय यांच्या मते या कादंबरीत तकाझी यांनी थोर लेखक स्तांदाल आणि दोस्तोयेव्स्की यांच्या तंत्राचा उपयोग केलेला आहे. “तलायोतु” या कादंबरीत तकाझी यांच्यावर भावनाविश्लेषण करताना समाजशास्त्रीय दृष्टीकोनाचा प्रभाव पडला आहे असे त्यांचे मत आहे. इथे तकाझींनी भविष्यवादाचा वापर केलेला आहे, त्याचप्रमाणे ‘कवटी’ ही वस्तू केवळ प्रतिकात्मकच राहते असे पिल्लय यांनी म्हटले आहे. पिल्लय यांच्या मते ‘रोमॅटिक’ कादंबरीचे तीन पोटप्रकार आहेत— ऐतिहासिक कादंबरी, रहस्यमय कादंबरी व अद्भुतरम्य कादंबरी. या तीनही प्रकारांची उत्तम युरोपीय उदाहरणे घेऊन त्यांच्या तुलनेने तकाझींच्या “रतितंगळी”चे नेमके स्थान काय आहे हे पिल्लय स्पष्ट करतात. त्यांच्या मते ही एक ‘इक्स्प्रेसनिस्ट’ कादंबरी आहे. अर्थातच तिची पार्श्वभूमी सामाजिक व राजकारणातली आहे. पिल्लय यांच्या मते तकाझींची “थेट्रियुदे माकन्” (म्हणजे ‘भंग्याचे पोर’) ही मलयालममधली संपूर्णपणे ‘इक्स्प्रेसनिष्ट’ अशी पहिलीच कादंबरी आहे. तकाझींच्या या दोन कादंबऱ्या अशा प्रकारच्या कुठल्याही कादंबऱ्यांच्या तोडीच्या आहेत असे पिल्लय यांचे मत आहे. त्यांच्या मते थोड्या प्रमाणावर का होईना, तकाझींवर बाल्झाकचाही प्रभाव पडला आहेच.

बालकृष्ण पिल्लय यांनी पॅजिक्करा राफी यांच्या “पापीगळ” (1950) या कादंबरीची सुद्धा स्तुती केली आहे. या कादंबरीत केरळच्या कॅथलिक ख्रिश्चन समाजाच्या जीवनाचे अतीव संवेदनाक्षम असे चित्रण आहे. पिल्लय यांच्या

मते ही देखील एक 'इक्स्प्रेसनिस्ट' कादंबरी आहे. लैंगिक इच्छांचे उदात्तीकरण करण्याची गरज आणि अनेकदा ते करण्याच्या प्रयत्नात पदरी पडणारे अपयश या विषयांवर ही कादंबरी रचलेली आहे. तिच्यातले व्यक्तिचित्रण कौतुकास्पद आहे. परंतु यात दाखविल्याप्रमाणे फक्त कॅथलिक पात्रेच दाखविणे कितपत युक्त आहे अशी शंका पिल्लय व्यक्त करतात. कारण संपूर्ण केरळ प्रदेशात केवळ कॅथलिक किंवा इतर कोणत्याही एकाच समाजाच्या लोकांची वस्ती असलेले एकही गाव प्रत्यक्षात सापडणार नाही.

“कळितोळी” (‘एका कुमाराची मैत्रीण’, 1946) ही कवी चंगमपुळा कृष्ण पिल्लय यांची कादंबरी आहे. केसरीच्या मते ‘रोमॅटिक’ तंत्र वापरून लिहिलेली, सुंदर, ‘डिफीटिस्ट रिअलिस्ट’ अशी ही कादंबरी आहे. या कादंबरीविषयी लिहिण्याच्या निमित्ताने या ठिकाणी पिल्लय यांनी लैंगिक संबंधांच्या शास्त्राचाच अभ्यास केलेला आहे. याविषयी वाचकांच्या विचारांस चालना दिल्याचे खास श्रेय त्यांनी या कादंबरीकारास दिले आहे.

या पुस्तकातल्या लेखांतच अठरा लघुकथा मालिकांच्याकडे सुद्धा पिल्लय यांनी खास चोखंदळपणे नजर टाकली आहे. ही पुस्तके अप्रतिम कथाकारांच्या लेखणीतून उतरली आहेत— पी. केशव देव, वैकोम महंमद बशीर (२ मालिका), एम्. के. पोट्टेकट (२ मालिका), उरूब, पोंकुन्म वर्की (२ मालिका), इ. एम्. कोवूर इत्यादी. तसेच पुश्किन यांच्या रशियन कथांची ए. माधवन यांनी केलेली भाषांतरे, सहा रशियन कथांची एन्. पी. नारायणन नायर यांनी केलेली भाषांतरे इत्यादींचाही समावेश आहे. इतरही काही भाषांतल्या निवडक कथाही आहेत. अशा लेखकांच्या कथांचे गुण काय आहेत याचा विचार करताना पिल्लय यांचा मार्मिक हळुवारपणा दिसून येतो. अनेकदा मलयालम लेखकांची ते जगविख्यात लेखकांशी तुलना करतात. त्यामुळे मलयालम लेखकांस निश्चितच उत्तेजन मिळाले असणार. या चर्चेत कथाकारांच्या तंत्राचेही विश्लेषण आहे. त्यांच्या मते उपरोधाचा वापर करण्यात मुंडास्सेरी यांच्या तोडीचा लेखक नाहीच. तसेच सौम्यशा उपरोधिक व उपहासात्मक लेखनात उरूब; वैयक्तिक व भावनाविवश लेखनात बशीर; शब्दचित्रे रंगवण्यात पोट्टेकट; आणि पात्रांचे दर्शन घडवण्यात पोंकुन्म वर्की यांचे लेखन लक्षणीय आहे.

“केसरीयुते साहित्य विमर्षनंगळ” या पुस्तकाच्या पुढच्या भागात सात कवितांचे समालोचन केलेले आहे. “दिव्यगीतम्” हे बायबलच्या ओल्ड टेस्टमेंट मधल्या सॉलमन्च्या “सॉंग अव सॉन्स”ला चंगमपुळा पी. भास्करन यांनी

दिलेल्या कवितेच्या रूपाचे अत्यंत काळजीपूर्वक परीक्षण करण्यात आलेले आहे. या कवितेत दिसणाऱ्या क्रांतिकारी बेडरपणाची केसरी आवर्जून स्तुती करतात. ज्यावेळी त्यांनी हा अभिप्राय लिहिला तेव्हा भास्करन फक्त एक नवे कवीच होते. गोविंदन नायर यांची 'पुरोगामी' कविता, आणि चंगमपुळा यांच्या कवितांनाही पिल्लय यांच्या स्तुतीचे छत्र लाभले आहे.

“मंगलोदयम्” मध्ये 1945 साली त्यांनी पोंजिककरा राफी यांच्या “मथई मास्टर” या नाटकाचे समालोचन केले होते. नसबंदी, ‘यूजेनिक्स’ इत्यादींचा व परंपरागत मूल्यात क्रांतीकारी बदल घडवून आणण्याच्या कार्याचे श्रेय या विषयावर पिल्लय यांच्या या लेखात विचार केलेला आहे. त्याचप्रमाणे पात्रांचे व्यक्तिमत्त्व घडवून आणण्यात आसमंतातील घडामोडींचा प्रभाव यावरही चर्चा केलेली आहे. इथे पिल्लय यांनी असे दाखवले आहे की विद्यार्थ्यांचे व्यक्तिमत्त्व घडवण्यात प्राध्यापकांपेक्षा प्राथमिक शाळेतल्या शिक्षकांचा वाटा अधिक महत्त्वाचा असतो. प्राध्यापकांचे पगार मात्र शिक्षकांच्या पगाराच्या तीस ते चाळीस पट अधिक असतात. अशा तऱ्हेने मथई मास्टरची गोष्ट पिल्लय समाजातल्या वास्तव परिस्थितीच्या पटावर उलगडून दाखवतात. त्याचप्रमाणे प्रभावी नाटके लिहिण्यासाठी वापराव्या लागणाऱ्या तंत्रयोजनेचाही विचार त्यांनी केला आहे.

यानंतरचा भाग हा गंभीर विषयांवरच्या निबंधांच्या पाच मालिकांचे समालोचन आहे. यातील पहिल्या दोन मालिका कुट्टिपुळा कृष्ण पिल्लय यांच्या आहेत. ते तल्लख बुद्धीचे विचारवंत होते. त्यांची पहिली मालिका म्हणजे “विचार विप्लवम्”. यात सोव्हिएट यूनियनमधल्या जीवनाच्या काही पैलूंवर प्रकाश टाकून, त्यातून केरळमधल्या लोकांना काय उचलण्याजोगे आहे या विषयावर चर्चा आहे. कृष्ण पिल्लय यांचा पवित्रा नास्तिकतेचा आहे. त्यांची दुसरी मालिका “विमर्षरश्मी”. त्यात समीक्षात्मक व तत्त्वज्ञानात्मक विषयांवरचे निबंध आहेत. एस्. के. नायर यांच्या “कलाचिंतगळ” या मालिकेचेही पिल्लय यांनी परीक्षण केले आहे. त्याचप्रमाणे डी. सी. किळक्केमुरी यांचे विनोदी लेख (“एलिवणम्” ही मालिका) आणि नलपट नारायण मेनन यांच्या “रतिसाम्राज्यम्”चेही परीक्षण आहे. या शेवटल्या मालिकेच्या शीर्षकाचा अर्थ आहे ‘लैंगिकतेचे साम्राज्य’. लैंगिक शास्त्रावरच्या व्यापक चर्चा करणाऱ्या लेखांची ही मालिका आहे. केसरींचे कुठल्याही विषयावरच्या लेखनाविषयीचे वक्तव्य सखोल ज्ञानाच्या जोरावर व अप्रतिम निपुणतेने केले जात असे. मग तो विषय तत्त्वज्ञान असो वा कला, किंवा लैंगिक संबंध. अशी परीक्षणे वाचताना त्यांच्या स्वतःच्या व्यापक वाचनाचे

आपल्याला आश्चर्यच वाटत राहते.

या प्रकरणात आपण केसरी बालकृष्ण पिल्लय यांच्या टीकात्मक लेखनाचा ट्रोटक असा आढावा घेतला. साहित्यकृतींच्या प्रकारांविषयी त्यांनी अनेक उपयुक्त लेख व पुस्तके लिहिली. आपल्या विषयात (उदाहरणार्थ, लेखनाचे तंत्र) ते खोलवर जाऊन विचार करत. तसेच त्यांनी अतिशय मौल्यवान अशा अनेक प्रस्तावनाही लिहिल्या. वाचकांना अत्युत्तम दर्जाच्या पुस्तकांची ओळख करून दिली. लेखनातल्या प्रत्येक प्रकारावरच्या चर्चेच्या पुस्तकांची परीक्षणे लिहिली. हे सगळे काम लक्षात घेतले तर पुढच्या पिढ्यांसाठी टीकाकार म्हणून केसरींचे महत्त्व अधिक ठसेल, पत्रकार किंवा संपादक या नात्याने नव्हे, असे म्हणता येईल. पाश्चात्य साहित्यातल्या, विशेषतः फ्रेंच साहित्यातल्या नव्या कल्पना मलयालम साहित्यात रूजवण्याच्या त्यांच्या कामाचा आपण या पूर्वीच निर्देश केला आहे. त्यांच्या आधी होऊ गेलेले महत्त्वाचे विचारवंत होते 'साहित्य पंचानन' पी. के. नारायण पिल्लय व ए. आर. राजराजा वर्मा. परंतु या दोघांपेक्षा केसरींचा पवित्रा वेगळाच असे. जागतिक पातळीवर विचार केल्यामुळे त्यांची स्वतःची अशी विशिष्ट शैलीच बनली होती. तसेच ज्यांचा अभ्यास साहित्यिकांनी करावयास हवा अशा विषयांची व आपल्या कामाची फारकत त्यांनी कधीच होऊ दिली नाही. त्यामुळे त्यांचे टीकापर लेखनही विविधतेने संपन्न झालेले असे.

बालकृष्ण पिल्लय यांची टीकापद्धती काही विशिष्ट अशा पार्श्वभूमीवर आधारित होती— चरित्रात्मक टीका, समाजशास्त्रीय, तंत्रनिष्ठ व मानसिक अशी अभ्यासपूर्ण टीका हे त्यांच्या पद्धतीचे घटक होते. वर नमूद केलेल्या कवींच्या पुस्तकांच्या परीक्षणात या सर्व पद्धती पहावयास मिळतात. तसेच, त्यांच्याच "सांकेतिकनिरूपणंगळ" या पुस्तकात साहित्याच्या तंत्राचा अभ्यास करण्याच्या पद्धतीवरची चर्चा आहे. हे पुस्तक तकाझी, केशव देव, पी. भास्करन व चंगमपुळा यांच्या लेखनाच्या परीक्षणपर लेखांची मालिकाच आहे. अभ्यासपूर्वक, संशोधनाअंती लिहिलेल्या त्यांच्या पुस्तकांपैकी "राजराजीयम्" याचा उल्लेख या पूर्वीच इथे केलेला आहे. त्याचप्रमाणे भास, गुणाध्व व कालिदास यांच्या लेखनावरची त्यांची प्रदीर्घ परीक्षणेसुद्धा संशोधनाअंती करण्यात येणाऱ्या टीकेतील त्यांच्या सामर्थ्याची उदाहरणे आहेत. अशा प्रकारे अभ्यासू वृत्तीने प्रत्येक काम करण्यास राजराजा वर्मा यांनी पिल्लय यांना प्रवृत्त केले असले, तरीही युरोपातल्या साहित्य व टीका यांच्या प्रकारांतल्या वाचनाचा व अभ्यासाचा परिणाम म्हणूनच पिल्लय यांनी स्वतः भविष्यवेधी व सर्वांगीण कामगिरी केली. भारतदेशाच्या

या भागात साहित्याच्या तौलनिक अभ्यासाविषयी इतर कोणी विचार करण्यापूर्वीच पिल्लय यांच्या लेखांतून, दूरवरच्या पल्ल्याचे तौलनिक मूल्यमापन प्रकषनि दिसू लागले. पिल्लय यांच्या स्वभावातल्या व लेखनातल्या नविन्यामुळे आणि लोकभ्रम व रूढी यांचा विरोध करण्याच्या प्रवृत्तीमुळे आजच्या पिढीलाही बालकृष्ण पिल्लय आवडतात. एखाद्या कलाकृतीचे महत्त्व दाखवताना युरोपीय संज्ञा वापरण्याची त्यांना खास आवड होती. या सवयीमुळे अनेक लेखक प्रेरित झाले. परंतु तिचे काही दोषही होते हे मान्य करावे लागेल. ते काहीही असले तरी, मलयालम भाषेतल्या समीक्षकात त्यांचे स्थान पी. के. नारायण पिल्लय, जोझेफ मुंडासेरी व कुट्टिकृष्ण मरर यांच्या तोडीचे तरी आहेच. परंतु इतर कोणत्याही समीक्षकापेक्षा, त्यांच्या पिढीला वाटणारी साहित्यविषयातली गोडी, त्यांची जागृत झालेली संवेदनक्षमता या प्रकारचा प्रभाव पाडण्यात बालकृष्ण पिल्लय यांना अधिक यश मिळाले.

फ्रेंच साहित्यात त्यांना वाटणारी गोडी व त्या भाषेवरचे त्यांचे प्रभुत्व यांचा विचार आपण केलाच आहे. वकिली करत असतानाच बालझाकच्या “यूजेनी ग्रॉंदे”चे “शांडिल्य” या शीर्षकाचे रूपांतर त्यांनी केले तेही आपण पाहिले आहे. पुढे त्यांना मोपासांच्या लेखनाची अधिक गोडी वाढू लागली. या महत्त्वाच्या फ्रेंच कादंबरीकाराच्या अनेक कादंबऱ्यांचेही पिल्लय यांनी भाषांतर केले. अगदी सुरुवातीलाच त्यांनी “ए वुमन्स लाइफ”चे भाषांतर केले. हे काम करत असताना भाषांतरतल्या अडचणींविषयीच्या त्यांच्या धारणेत बदल घडून आला. खरे तर “शांडिल्य” हे रूपांतर आहे, भाषांतर नाही असेच महणावे लागेल. त्यातली युरोपीय पात्रे भारतीय वेषात आपल्यासमोर येतात. असे परिवर्तन घडवून आणण्यामागचा त्यांचा हेतू असा होता की त्यामुळे हे भाषांतर मलयालम वाचकांस अधिक आवडेल. यानंतर मात्र त्यांनी इंग्रजीतल्या नावाजलेल्या भाषांतरांचा अभ्यास केला. तेव्हा त्यांना असे समजून चुकले की एखादे नवे कथानक वाचकांच्यासमोर मांडताना त्याच्या सांस्कृतिक पार्श्वभूमीचे योग्यसे चित्रण व्हावयास हवे. तरच मग कथानक व समाज या दोहोमध्ये काही प्रतिक्रिया घडण्याची शक्यता उद्भवे. तसे झाल्याचे स्पष्ट दिसल्यामुळे वाचकाचा उत्साह बळावेल.

पिल्लय यांनी केलेल्या भाषांतरांपैकी मेरीमेच्या “कार्मेन”चे व स्तांदालच्या “ल रूझ अे ल न्वार” या कादंबऱ्यांची भाषांतरे उल्लेखनीय आहेत. ती सुंदर व कलात्मक आहेत. “कार्मेन”साठी लिहिलेल्या प्रस्तावनेत ते म्हणतात

की फ्रेंच कादंबरी ही इंग्रजी कादंबरीपेक्षा सरस आहे. स्तांदालचे असे मत होते की उत्तम कादंबरी म्हणजे जणू जीवनासमोर धरलेला उत्कृष्टसा आरसाच. पिल्लय असे म्हणतात की या तत्त्वाचा निखालस पुरस्कर्ता मोपासां हा फ्रेंच लेखक होता. त्यांच्या स्वतःच्या साप्ताहिकांतून त्यांनी सुमारे अडीचशे कथांचीही भाषांतरे प्रसिद्ध केली. अर्थात काही वाचकांच्या मते, या निमित्ताने, पिल्लय यांनी अनैतिक वर्तणुकीचा अप्रत्यक्ष प्रचारच केला.

उत्तम दर्जाच्या कादंबऱ्या मलयालम भाषेत पुरेशा नाहीत असे त्यांना वाटे. म्हणून भाषांतराच्या मार्गे कथा व कादंबरी लिहिणाऱ्यांना प्रेरित करावे, त्यामुळे चांगल्या प्रतीचे समाजकेंद्रित लेखन घडेल, असे त्यांना वाटे.

मोपासांच्या अकरा भाषांतरित कथांचा संग्रह त्यांनी “मोपासांनित्ते चेरूकथागळ” या नावाने छापला. याचे वाचकांकडून चांगले स्वागत झाले. या पुस्तकाचा दुसरा भागसुद्धा पिल्लय यांच्या निधनानंतर प्रसिद्ध झाला.

एका लेखात पिल्लय यांनी असे म्हटले आहे की भाषांतराचे तीन प्रकार असतात. ज्या प्रकारात भाषांतर मूळच्या कृतीशी इमानदार असते, मूळच्या कृतीतल्या कल्पना व भावना यांना दुसऱ्या भाषेत चपखल नवे रूप व शैली बहाल करते, तो प्रकार त्यांना अधिक आवडत असे. भाषांतरकाराचे कामच असते की नव्या भाषेत मूळच्या प्रयोगास युक्त अशी रूपे शोधून वापरणे. आणि ही जबाबदारी केवळ कथा-कादंबऱ्यांच्या संदर्भातच सांभाळावी लागते असे नव्हे, तर सामान्य अशा इतर कोणत्याही लेखनप्रकारातूनही ती उद्भवते.

फ्रेंच लेखक रोमँ रोलां यांनी लिहिलेल्या महात्मा गांधींच्या चरित्राचेही पिल्लय यांनी भाषांतर केले. कथा-कादंबऱ्यांसारख्या कल्पित साहित्याच्या भाषांतरापेक्षा हा वेगळाच नमुना आहे. हे भाषांतर 1930 ते 1932 या काळात “केसरी”च्या साप्ताहिक अंकांत क्रमशः छापण्यात आले. त्यानंतर मात्र ते दृष्टीआड झाले. अखेरीस 1986 साली “मातृभूमी”च्या प्रकाशकांनी पुस्तकाच्या रूपात ते पुन्हा एकदा प्रसिद्ध केले. गांधीजींच्या व्यक्तित्वाच्या तेजोवलयाचे चित्रण करण्यात रोलां यांना खास यश लाभले होते. ते मलयालम भाषेत उतरवण्याचा पिल्लय यांचा प्रयत्नही बऱ्याच अंशी सफल झाला आहे.

अर्थातच त्यांची सर्वच भाषांतरे समाधानकारक, यशस्वी ठरतील असे म्हणता येणार नाही. त्यांच्या भाषेवर अधुनमधून मूळच्या पाश्चात्य भाषेचा पगडा असल्याचा अनुभव आपल्याला येतो. अशा ठिकाणी वापरलेली भाषा अर्थातच आपल्याला

58 केसरी बालकृष्ण पिल्लय

खटकते. आपल्याला एक गोष्ट मान्य करावीच लागेल, की मलयालम मधल्या महत्त्वाकांक्षी लेखकांच्या व भाषांतरकारांच्यासाठी फ्रेंच व रशियन भाषांतल्या साहित्याकडे जाण्याचा राजमार्गच मोकळा करून देण्याची कामगिरी पिल्लय यांच्याकडून झालेली आहे.

प्रकरण पाचवे

संशोधक व इतिहासकार

अगदी तरुण वयापासूनच पिल्लय यांना अनेकविध विषयांत गोडी वाटत असे. ते अतिशय जबरदस्त वाचक होते. तसेच ते क्रांतिकारी विचारवंतही होते. इतिहास (व मनावेतिहासपूर्व काळ), मानव्यशास्त्र, पुरातत्त्वशास्त्र, राजकारण, मनोविज्ञान, खगोलशास्त्र व चित्रकला इत्यादी विषयांत त्यांना विशेष रस वाटे. त्याचप्रमाणे जीवशास्त्र, ज्योतिषशास्त्र, वैद्यकीय ज्ञान, भाषाशास्त्र व हस्तसामुद्रिक या विषयांतही त्यांना बऱ्यापैकी रस होता. संपादनाच्या कामाचे व्यवधान सोडेपर्यंत या विषयात अधिक अभ्यास किंवा संशोधन करण्यासाठी त्यांना फुरसत मिळत नसे. परंतु आयुष्याच्या अखेरच्या पंचवीस वर्षांत मात्र त्यांनी या विषयांत संशोधन तर केलेच, शिवाय बरेचसे लेखनही केले.

ज्योतिष व हस्तसामुद्रिक हे विषय त्यांचे छंदच होते असे म्हटले तरी चालेल. त्यांना वर्तमानकाळाविषयी जेवढे कुतूहल होते तेवढेच भूतकाळाविषयी देखील होते. यापैकी राजकारण व साहित्य वर्तमानकाळाशी निगडित आहेत. त्यांच्या या विषयांतल्या कामाचा आढावा आपण घेतलाच आहे. भूतकाळात वाटणारा रस व मानववादाच्या तत्त्वप्रणालीवर त्यांचा असलेला विश्वास या दोन्हीच्या जोरावर त्यांचे प्रदीर्घ काळ चाललेले अमर्यादी संशोधन उभारलेले होते.

केरळ साहित्य अकादमीने 1986 साली प्रसिद्ध केलेल्या 'चरित्रातंटे आदिवेरूगळ' ('इतिहासाची मूलस्थाने') या पुस्तकात पिल्लय यांच्या टिपणांतून निवडलेले नऊ लेख आहेत. मात्र 1986 सालापर्यंत सामान्य वाचक व संशोधक यांच्यासाठी हे लेख उपलब्ध नव्हते. अर्थात पिल्लय यांनी "मातृभूमी" सारख्या नियतकालिकातून व काही वार्षिकांतून इतिहासाच्या पूर्वीचा काळ व मानव्यशास्त्र या विषयांवरचे लेख मलयालम भाषेत लेख प्रसिद्ध केले होतेच. "हिंदू" या

वर्तमानपत्रातही त्यांचे काही इंग्रजी लेख प्रसिद्ध झाला. या लेखांवर परंपरानिष्ठ अभ्यासकांकडून अनेक आक्षेप घेण्यात आले. त्यांच्या काही तात्त्विक भूमिका अनेकांना अद्भुतरम्य व काल्पनिक वाटल्या. या प्रकारच्या श्रेण्यांमध्ये थोडेसे तथ्य आहे यात शंका नाही. काही ठिकाणी त्यांचे विचार आडवळणी दिशेने फिरत. त्यामुळे कधी कधी ते विसंगत वाटत. परंतु उपलब्ध असणारे सारे पुरावे वाचून, आपल्या पसंतीच्या दृष्टिकोनातून तपासून मगच ते आपले लेख लिहीत. उदाहरणार्थ, “इंडियन हिस्टॉरिकल क्वॉर्टरली”, “त्रावणकोर आर्किऑलॉजिकल सीरीज” व “मकेंझी” हस्तलिखिते यांसारखी महत्त्वाची कागदपत्रे त्यांनी वाचून काढली होती. त्याचप्रमाणे, त्यांच्या मते दंतकथा व आख्यायिका यांचासुद्धा पुराव्यादाखल वापर करण्याची गरज होती. विद्यापीठात बसून संशोधनाच्या नावाखाली अभ्यास करू पाहणाऱ्या प्राध्यापकांविषयी त्यांना फारसा आदर वाटत नसे. या संदर्भात एडिंब्रा इथल्या प्रा. हॉम्बेन याचे एक मत पिल्लय वारंवार वापरत. हॉम्बेन म्हणत की विद्यापीठे “मृतप्राय तत्त्वांची प्रसूतिगृहेच असतात.” पिल्लय यांच्या अशा विषयांवरच्या लेखनानंतर एवढा काळ लोटला आहे की जर आधुनिक संशोधन पद्धतीशी त्याची तुलना केली तर त्यांनी व त्यांच्यावर आक्षेप घेणाऱ्यांनी जरासा अतिशयोक्तीचा पवित्रा घेतल्याचे आपल्याला जाणवते. बालकृष्ण पिल्लय यांच्या संकल्पना संशोधकांच्या दृष्टीने आजही उपयुक्तच आहेत. काहींनी म्हटल्याप्रमाणे त्या एका वेडपट लेखकाच्या कल्पनेच्या वावड्या नाहीत. अशा विषयांतल्या निबिड अरण्यात, वाटा नसताना प्रवास करणारा एकाकी प्रवासी, असेच त्यांचे वर्णन करावे लागेल.

त्यांना स्वतःला कशा प्रकारच्या टीकेचा सामना करावा लागला याविषयी त्यांच्याच शब्दातले वर्णन वाचणे योग्य ठरेल. त्यांच्या षष्ठ्यपूर्तीच्या निमित्ताने त्यांचा सत्कार करण्यात आला. त्याला प्रतिसाद म्हणून त्यांनी दिलेल्या भाषणातला हा उतारा आहे—

शेवटी माझ्या स्वतःच्या संशोधनपर कार्याचा उल्लेख करून मी माझे हे नीरस भाषण संपवतो. नव्याने उमलणाऱ्या एका कलावंताने माझ्या या संशोधनाचे वर्णन “कोरडा तांत्रिक अभ्यास” असे केले आहे. माझे संशोधनपर काम जणूकाही स्पर्शजन्य रोगच असावा अशा प्रकारे नव्वद टक्के नवोदित लेखक त्यापासून दूरच राहू पाहतात. विद्यापीठात शिकवल्या जाणाऱ्या विषयांच्या साच्यात काम करणाऱ्या प्राध्यापकांना तर या कामाविषयी तिरस्कारच वाटतो. एखाद्या म्हातारीप्रमाणे फारसा विचार न करता दंतकथांविषयी लिहितो म्हणून त्यांनी

मला वेड्यातच काढले आहे. स्वातंत्र्यवादी संशोधक मंडळी मला देशद्रोही समजतात, मी भारतमातेची निंदा करतो असे म्हणतात. कारण ज्यांना ते म्लेंछ मानतात अशा लोकांची मूळची संस्कृती अरवांची आहे, परंतु भारतीय संस्कृतीच्या उगमस्थानांपैकी ती एक आहे असे मी दाखवले आहे. त्याचप्रमाणे ती संस्कृती या विश्वाच्या उत्पत्ती एवढीच पुरातन आहे आणि चिरंतनही आहे, स्वतंत्र व निखळ आहे असेही मी म्हटले आहे.

अशा सुरात पुढे ते त्यांच्या संशोधनाचे औचित्य समजावून सांगतात. त्यांचे असे म्हणणे आहे की शुष्क वाटणाऱ्या संशोधनातसुद्धा काही तरी ताजे, हिरवेगार असे असते. अंटम वॉम्ब व जेट विमाने यांच्या आगमनानंतर 'राष्ट्रीयता'वादाची जुनी तत्त्वे हळुहळू संपुष्टात येत आहेत. 'एक विश्व' ही कल्पना बळावत जाऊन ती लोकांना आवडू लागली आहे. पिळ्ळय यांना अशी आशा वाटत असे की त्यांच्या संशोधनाचा हा नवा प्रवाह समजण्यास, त्याची किंमत जाणवण्यासाठी उपयोग होईल. त्यांची अशीही इच्छा होती की एशियातल्या देशांनी एकत्र यावे व सर्वांनी मिळून, सहकाराने एक राजकारणप्रणाली वापरावी. ते म्हणत की भविष्याविषयी अद्भुत वाटणारी विधाने जो करतो त्यास सामान्य लोक नेहमीच वेड्यात काढतात. यापुढे आपल्या भाषणात पिळ्ळय यांनी म्हटले, माझ्या आवडीच्या तत्त्वांचा परिणाम म्हणून एशियातल्या अनेक मानवजातींचे व देशांतले लोक एकत्र येतील; आपापल्या संस्कृतीच्या, परंपरांच्या बाबतीत वाटणारी अवास्तव ओढ त्यामुळे आटोक्यात येईल. याच परिणाम म्हणूनच एशियाच्या, जणू एकच असलेल्या मानवजातीच्या इतिहासाच्याही पूर्वीपासून चालत आलेल्या संस्कृतीकडे ते सर्व आदराने पाहू लागतील.

अर्थातच अलिकडच्या काळात अशा तऱ्हेने हे देश जागे झाले आहेत, त्यांना आपल्या समाईक संस्कृती व परंपरा यांची अधिक जाणीव होऊ लागली आहे, व ते एकमेकांच्या जवळ येऊ लागले आहेत हे आपल्याला ठाऊक आहेच.

बालकृष्ण पिळ्ळय यांना जाऊन आता पंचवीस वर्षे होऊन गेली असली तरीही त्यांच्या विचारांचे व तात्त्विक भूमिकेचे आपल्या या काळातल्या विश्वातले औचित्य काय, याविषयी अखेरचा निर्णय घेता येणे अवघडच दिसते. संशोधनाच्या कुठल्याही कामाविषयी असे म्हणावे लागते की त्यातला काही भाग, काही कल्पना व तत्त्वे ही नव्या संशोधनाचा परिणाम म्हणून सोडून द्यावी लागतात.

परंतु काही कल्पना व तत्त्वे ही ठामपणे पत्करावीच लागतात. त्यांच्या आधारे नव्या संशोधकांचा मार्ग पुढे सुरक्षित बनतो. सामाजिक-मानव्यशास्त्राच्या शाखेत संशोधन करणाऱ्यांपैकी काही जणांच्या मते सर्व संस्कृत्यांमधले समाईक भाग जर लक्षात घेतले तर असे मानण्याची गरज भासते की त्या सर्वच संस्कृत्यांचा उगम वेगवेगळ्या ठिकाणी परंतु एकाच वेळी झाला असावा. आजकालची संस्कृती ही अशा मूळच्या संस्कृतीचे केवळ नवे रूपच असते. इतरांच्या मते मात्र, मानवी संस्कृतीचा उगम सुमारे साडेचार हजार वर्षांपूर्वी ईजिप्तमध्ये झाला असावा. त्या सांस्कृतिक मातेची अनेक अपत्ये मग इतर ठिकाणी पसरली व त्यांचे आधुनिक संस्कृत्यांत रूपांतर झाले. बालकृष्ण पिल्लय यांची, स्वतः केलेल्या अभ्यासानंतर अशी खात्री झालेली होती की या दोन मतांपैकी दुसरे मत अधिक साधार आहे असे मान्य करावे लागेल. अर्थात ते असेही सांगतात की आजकालच्या इतिहासकारांचा ईजिप्त व तो पुरातन ईजिप्त हे एक नव्हेत. या नव्या ईजिप्तमधल्या संस्कृतीचा उगम केवळ तीन हजार वर्षांपूर्वी झाला. त्या पूर्वीही पृथ्वीच्या पाठीवर अनेक ठिकाणी संस्कृतीचा उगम झालेला होता. परंतु त्यांची माहिती देणाऱ्या अनेक दंतकथा व आख्यायिका नष्ट झाल्या आहेत. त्यामुळे या पुरातन संस्कृतींचा नव्या संस्कृतीशी लावला जावा तसा संबंध अजून लागलेला नाही.

पिल्लय यांच्या वृत्तपत्रीय आणि संपादकीय लेखनाचा सद्यपरिस्थितीशी संबंध असे, विशेषतः समाजाच्या आधुनिकीकरणाशी. त्याचप्रमाणे त्यांच्या अशा लेखनात लोकसत्ताक राज्यपद्धतीचाही संदर्भ सतत येत असे. या उलट त्यांचे सर्जनशील लेखन व भाषांतरे यांमुळे 'पुरोगामी' मलयालम लेखकांसाठी एका नव्या वातावरणाची निर्मिती घडली. पुढे या लेखकांकरवी मलयालम साहित्याचे पुनरुज्जीवन घडले. पिल्लय यांचे वर उल्लेखिलेल्या विषयांतले संशोधन फक्त अशा लेखकांसाठीच होते. आणि अर्थातच पुढच्या पिढ्यांनी या विषयांत अभ्यास करून नवनवे शोध लावावे अशा प्रकारचा पाया पिल्लय यांनी रचला होता. या नव्या विषयांतल्या अंधारात दिशा दाखवणारी, दीपस्तंभाचे काम करणारी सत्येही पिल्लय यांच्या लेखनात आहेत. इतरांनी ज्या कल्पना हेकेखोर, विचित्र व अद्भुत मानल्या त्यांच्याविषयी पिल्लय यांना खास आपुलकी वाटत असे यात शंका नाही. त्यांच्या संशोधनातल्या काही महत्त्वाच्या प्रवाहांचा आता आपण आढावा घेऊ या.

भूतकाळातील घटनांचे कालक्रमानुसार वर्णन म्हणजेच इतिहास. त्यातल्या

तारखा नेमक्या पक्क्या ठरवणे हे एक शास्त्रच म्हणावे लागेल. या शास्त्राचा विकास व त्यामुळे सोपी कार्यपद्धती वापरता येणे या अलिकडच्या घटना आहेत. पुराणकाळातल्या कालनिर्णयाच्या पद्धतींमुळे कधी कधी अडचणी व घोटाळे उत्पन्न होतात. कारण या पद्धती सर्वमान्य नाहीत. ज्यास आपण 'कॅलेंडर' म्हणतो तशा प्रकारचा कालनिर्णय तयार करण्याची पद्धती कॅलंडियन वा बॅबिलॉनच्या ज्योतिषशास्त्रज्ञांनी प्रथम शोधून काढली. बालकृष्ण पिल्लय यांनी स्वतःच्या हिशोबानुसार या 'कल्प गणित' पद्धतीचा नवा अर्थ लावला. तिला नव्याने मंहत्त्व प्राप्त करून दिले. त्यांनी या पद्धतीचा स्वतंत्रपणे बराच अभ्यास केला. या अभ्यासातून निघालेले निष्कर्ष त्यांच्या पहिल्या लेखात, म्हणजे "चरित्रतिटे आदिवेरूगळ" यात आहेत. या लेखाचा खास विषय आहे केरळच्या पुराणकालातील इतिहासाचे कालखंड. ही 'कल्प' पद्धती म्हणजे मानवजातीच्या सुरुवातीचा इतिहास व त्याही पूर्वीचा काळ या विषयांवरच्या पिल्लय यांच्या संशोधनातली मूलधारणाच होती.

पाश्चात्य इतिहासकारांनी सुद्धा मध्य एशियातल्या या बॅबिलॉनच्या शास्त्रज्ञांच्या 'कल्प' गणिताची नोंद केली आहे. केरळकडे इ.स. पन्नासच्या आधीच जे ज्यू लोक आले त्यांनी ही पद्धती केरळात आणली. त्यानंतर या पद्धतीचा सर्वांना विसर पडला. पिल्लय यांचे असे म्हणणे आहे की त्यांनी या पद्धतीचे कोडे पुन्हा एकदा सोडवले. त्यांच्याच शब्दात "कल्प गणित" पद्धतीचे वर्णन असे आहे—

इ.स. पूर्व, सुमारे दहा हजार वर्षांच्या सुमारास हिमयुगे किंवा 'आइस एजिस' समाप्त झाली. एक 'लोक', म्हणजेच एक मानवविश्व हे बारा हजार वर्षे चालेल. याच कालखंडास 'कल्प' म्हणतात. अशा प्रत्येक कल्पाच्या सुरुवातीस व अखेरीस प्रचंड प्रलयकाल उद्भवतील. प्रत्येक महाप्रलयानंतर ठराविक कालावधीचे एक 'कल्प' होईल. या कल्पात एक नवा मनुष्यलोक तेवढ्याच कालापुरता विकास पावेल. ही गणित पद्धती केवळ सूर्य व चंद्र यांच्या हालचालींवर अवलंबून नसते, तर त्यात शुक्राच्या स्थानाचाही विचार केला जातो. या पद्धतीनुसार दर एकशेबावीस वर्षांनंतर येणारे ग्रहण अत्यंत महत्त्वाचे ठरते. तसेच या हिशोबात एका वर्षाचे दोनशे साठ दिवस असतात. काही वर्षांचे फक्त एकशे तीसच दिवस असतात. इथे असेही नमूद करण्याची गरज आहे की 'वर्ष' या संज्ञेत केवळ काळाचाच नव्हे तर अवकाशाचाही समावेश होतो. म्हणून 'कालवर्ष' व 'मनुष्यवर्ष' अशा दोन संज्ञा वापरल्या जातात. मनुष्यवर्षाचा अवकाशाशी

संबंध असतो. एक 'लोक' म्हणजे बारा हजार वर्षे, म्हणजेच त्रेचाळीस लाख वीस हजार मनुष्यवर्षे असा हिशोब असतो. थोड्या फेरफारांसहित हे गणित काही आधुनिक इतिहासकारांनी सुद्धा पत्करले आहे. त्यापैकी पी. एल्. भार्गव यांच्यासारख्या इतिहासकारांच्या मते पुराणेसुद्धा संशोधनाची योग्यच नव्हे तर महत्त्वाची साधने असतात.

“कल्प गणित” हे ईजिप्तमधल्या प्रमाणेच युरोपातही जाणकार लोकांना परिचित होते. आपल्या लेखात कल्प गणिताविषयी व त्याच्या उपयोगाविषयी आणि त्यात काय फेरबदल करावे लागतील याची तपशीलवार माहिती पिल्लय यांनी दिली आहे. ज्यांना याविषयीचे ज्ञान नाही त्यांना हा तपशील क्लिष्ट वाटेल. यात आपण लक्षात घेण्याजोगी खास गोष्ट म्हणजे या लेखात त्यांनी पौराणिक केरळच्या इतिहासास लागू पडणारी सात 'करण वर्षे' सांगितली आहेत. त्यांची सुरुवात ख्रिस्तपूर्व वर्ष 3102 मध्ये होते. त्या पुढे ख्रिस्त पूर्व 967, ख्रिस्त पूर्व 148, ख्रिस्त पूर्व 56, इ.स. 324, इ.स. 444 असे टप्पे आहेत.

यातील पहिल्या 'करण वर्षात' बॅबिलोनिया, भारत, चीन, ग्रीस आणि ज्यू लोकांच्या प्रदेशातून प्रलयाच्या आख्यायिका येतात. यापैकी हिब्रू आख्यायिकेचा बायबलच्या पूर्वार्धात ("ओल्ड टेस्टमेंट") नोआशी संबंध जोडण्यात आला आहे. अशाच काही इतर महत्त्वाच्या घटनांचा अभ्यास पिल्लय यांनी केला आहे.

उदाहरणार्थ, तिसऱ्या 'करण वर्षात' दुसरा चेरूमन पेरूमल नंदनन् हा केरळपुत्र-साम्राज्याचा पहिला राजा झाला. या साम्राज्याची स्थापना ख्रिस्त पूर्व 148 यावर्षी झाली. सातव्या 'करण वर्षात', म्हणजे इ.स. 444 मध्ये तीस चेर व अठ्ठेचाळीस चोला राजांचे साम्राज्य संपुष्टात आले. 'मकेंझी' कागदपत्रांत ज्याची नोंद आहे त्या 'कालीवर्षा'चा अर्थच इ.स. 44 असा होतो. दुसरा कुलशेखर पेरूमल, ज्याने इस्लाम धर्म पत्करला होता, हा मक्केची वारी करून आला होता. तोच पंचावन्नावा पेरूमल राजा. काही वेळा गैरसमजुतीमुळे लोक त्यालाच पेरूमल आदिराजन किंवा छप्पन्नावा पेरूमल मानतात.

या हिशोबाप्रमाणे पिल्लय यांनी महत्त्वाच्या व्यक्तींच्या तारखा तपासल्या, त्यातल्या काही पारंपारिक तारखा चुकीच्या ठरवल्या. अशा प्रकारे त्यांच्या लेखात टॉमस (म्हणजे केनाचा टॉमस), जो केरळात इ.स. 669 साली आल्याची

नोंद आहे; पल्लिवन पेरूमल; मानिक वचकर; तिरूनवुकरसर इत्यादी व्यक्तींच्या कालखंडांचा आढावा आहे. त्याचप्रमाणे इ.स. 859 ते 869 दरम्यान ख्रिश्चन लोकांना कोइलोन इथे जमिनी दिल्या गेल्या. त्याविषयीच्या स्थानु रवी इथल्या शिलालेखांचीही चर्चा पिल्लय यांनी केली आहे.

अशीच आणखी एक घटना म्हणजे बायबलच्या ओल्ड टेस्टमेंट मधल्या एब्रहमच्या संदर्भातली आहे. त्यात असे म्हटले आहे की तो 86 वर्षांचा असताना त्याच्या बायकोच्या पोटी गर्भ राहिला. पिल्लय यांच्या मते या हिशोबासाठी प्रत्येक वर्षाचे 130 दिवसच धरावे, 365 नव्हे. तसे असल्यास ज्यावेळी एब्रहमला मुलगा झाला त्यावेळी तो केवळ 30 वर्षांचा असणार. परंतु या घटनेत असे वर्तविले आहे की त्याच्या मनातला जेहोवा वरचा विश्वास कमी होतो. पिल्लय यांचा हिशोब पत्करल्यास मात्र या गोष्टीचे महत्त्व घटते. अशा प्रकारे पिल्लय यांच्या लेखनासंबंधी अनेक पेचप्रसंग निर्माण होतात. परंतु ते निस्पृह संशोधक होते आणि लोक काय म्हणतील यांची खंत त्यांनी कधीच बाळगली नाही. या अभ्यासातून त्यांना दुसरे कोणत्याच प्रकारचे फळ अपेक्षित नव्हते.

“पौराणिक केरळ” या लेखात पिल्लय यांनी पौराणिक भारताची पूर्वपीठिका उत्तम प्रकारे मांडली आहे. त्यांच्या हिशोबाप्रमाणे भारतवर्षाचा कालखंड ख्रि.पू. 3102 ते 967 यांच्या दरम्यानचा होता. प्राचीन भारताचा काळ ख्रि.पू. 967 ते इ.स. 1169 होता. केरळचा पौराणिक काळ आठ मन्वंतरे, म्हणजे सूर्य सवर्णांपासून सुरू होतो. या विषयावर त्यांनी आधी लिहिलेले लेख “मातृभूमी” मध्ये प्रसिद्ध झालेच होते. त्यातल्या अशा हिशोबाचा काही भाग चुकीचा असल्याचे नंतर सिद्ध करण्यात आले. परंतु आपल्या चुकांची दुरुस्ती करण्यास पिल्लय नेहमीच तयार असत. मात्र तशी खात्री करून घेतल्यावरच ते करायचा तो फेरफार करत.

दक्षिण भारतातल्या ऐतिहासिक घटनांचा विचार करताना ते असे म्हणतात की पांडय देश म्हणजेच इतर नावांनी ओळखला जाणारा माद्र व सल्व देश होय. त्याचप्रमाणे केरळ प्रदेशही इतर नावांनी ओळखला जात असे. उदाहरणार्थ, विदर्भम्, मत्स्यम्, विराटम्, विदिशा व करूषम्. जेव्हा ही नावे आपण मान्य करू तेव्हाच प्राचीन केरळचा इतिहास आपल्याला समजू शकेल असे त्यांचे म्हणणे होते.

पुराणात राजा कुरूष हा इक्ष्वाकूचा धाकटा भाऊ असे म्हटले आहे. या बलाढ्य योध्याने दक्षिणेकडून होणाऱ्या आक्रमणापासून उत्तरेच्या प्रदेशाचे संरक्षण केले असे भागवत पुराणात म्हटले आहे. “अभिधान चिंतामणी”मध्ये हेमचंद्र याने कुरूषाचे दुसरे नाव बृहद्गृहम् असे असल्याचे सांगितले आहे. चेंतामीळमध्ये याचेच रूप ‘पेरूपट्टपू’ असे होते. कोचीनच्या राजघरण्याचे हेच नाव आहे.

ज्याप्रमाणे आधुनिक केरळात कोंदुगल्लूरच्या काली देवीची पूजा काही लोक करतात त्याचप्रमाणे प्राचीन केरळात लोक अभिसारिका (म्हणजे रती) देवीची पूजा करत. अभिसार याचा ‘मासा’ असाही अर्थ होतो. कोलातीरची प्रजासुद्धा करूष या नावाने ओळखली जात असल्याचे “केरळोत्पत्ती”मध्ये म्हटले आहे. तेही “मत्स्यस्वरूप”च होते.

आपल्या लग्न विधीमध्ये यजुर्वेदी नंबूद्री लोक आज देखील वराने व वधूने “ममत्तु कत्री” या जातीचे मासे पकडण्याचा विधी असलाच पाहिजे असा आग्रह धरतात. त्यांच्या पुरातत्त्वातील भूमिकेस आधार मिळावा अशा अनेक रम्य घटना व रूढी पिल्लय यांच्या लेखांतून आपल्या पुढे मांडण्यात आलेल्या आहेत.

ज्या दंडीने “काव्यादर्शम्” व “दशकुमारचरितम्” हे ग्रंथ लिहिले त्याचेच “अवंतिसुंदरीकथा” हे फार जुने पुस्तक केरळात सापडले आहे. परंतु पिल्लय यांच्या मते याचा लेखक व प्रसिद्ध लेखक दंडी हे एक व्यक्ती नव्हतेच. उलट तो अवंतिसुंदरी या नावाचा दंडीचा शिष्य होता. त्यांच्या मते मूळच्या दंडीचेही तिसरे पुस्तक होते. तेच तामीळ भाषेचा शब्दकोश असे त्यांचे म्हणणे होते.

पिल्लय यांचे असेही म्हणणे आहे की भास व कौटिल्य हे दोघेही प्राचीन काळातले केरळी लेखक होते. भासाच्या तीन शोकांतिका म्हणजे “इतकाव्यम्”, “इतकथोल्कचम्” व “उरूभंगम्”. यांचे ग्रीक नाटककार सॉफक्लिस याच्या इडिपस राजाच्या आयुष्यावर आधारलेल्या नाटकांशी बरेच साम्य आहे. भासाच्या नाटकाचे मुख्य पात्र आहे दुर्योधन. तो अतिशय गर्विष्ठ आहे. ग्रीक नाटकातल्या नायकाच्या तोडीचे हे पात्र वठले आहे असे पिल्लय यांचे म्हणणे आहे.

प्रस्थापित रूढी व कल्पना उखडून टाकण्यात पिल्लय यांना खास समाधान वाटत असावे असे म्हटले तर गैर ठरणार नाही. जुन्या व्यक्तींना नव्या साच्यात

बसवून आपल्या एका विशिष्ट पद्धतीने नवा इतिहास व भूगोलही तयार करण्याचे काम त्यांनी आवडीने केले. त्यांच्या मते महाविष्णु, श्री परमेश्वर वगैरे देव नसून ऐतिहासिक व्यक्ती होत्या. कधी कधी दोघा-तिघा ऐतिहासिक व्यक्तींचे एका देवात रूपांतर होते. या उलट कधी कधी एका व्यक्तीचेच रूपांतर दोघा-तिघा देवांतही होऊ शकते. त्यांच्या अशा कल्पना आकर्षक व कुतूहलजनक वाटतात. परंतु त्या नेहमीच पटण्याजोग्या किंवा तर्कनिष्ठ असतीलच असे मात्र नाही.

या विषयावरच्या पिळय यांचा तिसरा प्रबंधही प्रदीर्घ आहे. “परायी पेढा पंतिरूकुलम्”. या लेखाचा विषय आहे एक लोकप्रिय दंतकथा. या दंतकथेनुसार एका परायी (‘खालच्या’ जातीच्या) स्त्रीस, वररूची नावाच्या ब्राह्मण पुरोहितापासून झालेल्या बारा मुलांपासून बारा कुळे निर्माण झाली. तिचा सर्वात मोठा मुलगा म्हणजेच ‘मेझातोल अग्निहोत्री’ किंवा नंबुद्री. दुसरा ‘राजकन’ म्हणजेच प्रभाकर मिश्र हा धोबी. तिसरा ‘वयिलकुत्रीलप्पन’ किंवा भट्टनारायण. चौथा ‘वदुतल नायर’. पाचवा ‘तिरूवरंकतु पानन’, याची जात संगीतकाराची. सहावा ‘नारायणतु भ्रंतन’, हा एक ‘वेडा’ होता असा प्रघात आहे.

पिळय यांच्या मते हे सहा जण हिंदू होते.

‘अकवूर चातन’ हा सातवा, आणि ‘पक्कनार’ आठवा. हे दोघे त्यांच्या मते शाक्त पंथाचे होते.

‘उलियानूर ताचन’ हा नववा मुलगा, उलियानूरमुळे ख्याती मिळालेला सुतार. ‘उप्पुकोट्टन’ हा दहावा. हे दोघे ख्रिश्चन होते.

‘वाल्लो’ हा अकरावा मुलगा बुद्ध धर्मातला, नदीतले मासे पकडणारा कोळी होता. ‘कारयकल मत’ ही एकुलती एक मुलगी. ती जैन होती.

या सर्वांच्या बाबतीत पिळय यांनी तपशीलवार माहिती दिली आहे. परंतु हा तपशील रूढ आख्यायिकांपेक्षा वेगळा आहे. उदाहरणार्थ, ते म्हणतात की उलियनूर ताचन, म्हणजेच टॉमस ऑव केना, हा इ.स. 639 मध्ये आलेल्या सिरियन ख्रिश्चन गटापैकी एक माणूस. त्यानेच त्रेचाळिसाव्या पेरूमल यास ख्रिश्चन धर्माची दीक्षा दिली. नंतरच्या पेरूमलने टॉमसला आपला बांधकाम मंत्री केला. कारण तो वास्तुशास्त्रात निपुण होता. त्या काळात टॉमसने देवळे व राजवाडे यांच्या बांधकामाकडे लक्ष दिले. अल्वेच्या आसमंतातले ख्रिश्चन लोक त्याला दैवी पुरुष मानतात. लाकडाच्या फळ्या बनवण्यासाठी व लाकूड कापण्यासाठी तलवारीचा उपयोग केरळात सर्वप्रथम या टॉमसने सुरू केला असे मानले जाते.

ढककनार कलंवा ढानन हे गायकी करणाऱ्यांच्या ँका जातीचे ढाव आहे. अगदी अलिकडे ढर्यंत केरळच्या खलश्वन समाजात ँक ढथा रूढ होती. तलच्यानुसारा लढढडंडढात ँकदा ढानन आला व त्याने जुन्या काळच्या खलश्वन लोकांचे गुणगान केले की त्याला जेवण व इढाढ देण्यात येई. हे सर्व सढल्यावरच लढढाच्या ढेजवानीस सुरुवात होत असे.

‘नरढातु ढ्रंतन’चा अर्थ आहे ढ्रंतनचा वेडगळ ढाणूस. तो नुसता वेडाच आहे इतकेच ढव्हे तर वलचारवंतही आहे. तसेच तो ‘ग्रहाचारढरुवधन’ या ग्रंथाचा लेखकही आहे. ज्योतलषशास्त्रावरचे हे ँक फार ढहत्वाचे ढुस्तक आहे. अकवून चातन हा देखील ँक ढरसलद्ध ढंडलत होतल. अशा या ँतलहासलक ढात्रांच्या आख्यायलकांचा अभ्यास करण्यात कलंवा त्यांची ढेढकी ओळख ढटवण्यात ढल्लय यांचा वैयक्तलक दृष्टलकोढ असे. त्याचढ्रढाणे रूढ असलेल्या आख्यायलकांचा अर्थही ते आपल्या वलशलष्ट ढजरेतून लावत. वररूचल हा ब्राह्ढण ढ्हणजेच कुढारलल ढट्ट असे त्यांचे ढ्हणण होते. तसेच ही बारा ढुले त्याची अपत्ये ढसून त्याचे शलष्य होते असे त्यांचे ढत होते. त्या काळी केरळ ढ्रदेशात सर्व जाती व धर्ढांचे लोक कसे ँकोढ्याढे रहात याचे वररूचल याची कथा हे ढ्रतीक आहे. या आख्यायलकेचे साहित्यलक ढहत्त्व काय हेदेखील ढल्लय यांनी सांगलतले आहे.

ढदुराइचा तलढीळ संघढ हा ढल्लय यांच्या हलशोबाने इ.स. 498 ते 817 या काळातला. ढरंतु जेव्हा अशा संशोधढात ते तारखा, ढावे व ठलकाणे ँतलहासलक ढटावर ढांडतात तेव्हा असे लक्षात येते की ते वाटेल तशी चाल चालत आहेत. ढग आपण ढुचकळ्यात ढडतो. उदाहरणार्थ, ढलयालढ ढाड व ढलड ढाड या दोढ्ही ढ्रदेशांना ँकच ढाव दलले जाई. ते ढ्हणजे ढातु ढाड. काही शललालेखा व आख्यायलकांढ्रढाणे त्यांना ढगध ढंडलढ असेही ढाव असे. ढल्लय यांच्या ढते ज्यलला ढगध देश ढ्हणतात तोच हा केरळढधला ढगध ढंडलढु!

काही खेडेगावांची ढावेसुद्धा अशाच तऱ्हेढे रूढ झलली होती. कारण त्यांना ढारढारलक व ँतलहासलक ढहत्त्व ढ्राढत झलले होते. त्याढुळे ढहत्वाच्या ँतलहासलक वयक्तींच्या जढढस्थाढांवलषयी कधी कधी गोंधळ ढरढाण होतो. या संदढात त्रावणकोर राज्यातल्या कोळ्ळढढचे उदाहरण स्वतः ढल्लय यांनीच दलले आहे. ज्यलला ‘कोळ्ळढ ढरुव’ ढ्हणून ओळखतात त्या काळाचा या त्रावणकोर ढधल्या ‘कोळ्ळढ’शी संबंध ढसून याच ढावाच्या कोचीढढधल्या गावाशी आहे.

अद्वैत तत्त्वज्ञानाच्या ढुरस्कर्त्या शंकराचे जढढस्थान ढ्हणून ओळखल्या जाणाऱ्या

गावाचे नाव काळडी आहे. हे गाव म्हणजेच पेरियार नदीच्या काठावरचे काळडी आहे असे बहुधा मानले जाते. हे चूक आहे असे सिद्ध करण्यासाठी पिल्लय यांनी अनेक तर्क लढवले आहेत. त्यांच्या मते पोन्नाइ नदीच्या दक्षिणेस तिरूनवय जवळच्या काळडी नावाच्या दुसऱ्याच एका गावात शंकराचा जन्म झाला होता. तसेच शंकराचे निधन वयाच्या अवघ्या तेहेत्तीसाव्या वर्षी झाले याविषयी सुद्धा पिल्लय यांनी शंका काढली आहे. ते म्हणतात की, “देवीस्त्रोत्रम्” ही रचना शंकराचार्यांनी वयाच्या पंचाऐंशीव्या वर्षी केली. त्यांच्या हिशोबाप्रमाणे शंकराचार्यांचे निधन इ.स. 976 मध्ये झाले.

ऐतिहासिक दृष्ट्या महत्त्वाच्या असलेल्या गावांच्या नावाची चर्चा पिल्लय यांनी केली आहे. “कंतलूर चाल” या नावाच्या दोन गावांपैकी ज्यास महत्त्व असावयास हवे ते कोणते? त्रिवेंद्रमच्या आसमंतातले या नावाचे गाव म्हणजे ऐतिहासिक “कंतलूर चाल” नव्हे असे ते म्हणतात. उलट ते गाव त्यांच्या मते चेंदमंगलमच्या परिसरात आहे. त्याचप्रमाणे सेंट टॉमस हा सेंट टॉमस माऊंट इथे मेला नाही, तर तो उदमलपेट्टा या भागात मेला, व मद्रास शहरात मैलापूर इथेच त्याचे दफन झाले, असे ते म्हणतात. या संबंधात चुकीची माहिती पसरवल्याचा दोष ते पोर्तुगीजांनाच देतात.

सोळाव्या शतकापर्यंत टॉलेमीचे भूगोलावरचे प्रबंध युरोपीय शाळांतून वापरले जात. टॉलेमी हा फक्त भूगोलातच निपुण होता असे नाही. तो गणित व खगोलशास्त्रातही तज्ञ होता. त्याची अशी समजूत होती की सूर्य व इतर ग्रह हे पृथ्वीच्या भोवती प्रदक्षिणा घालत असतात. या कल्पनेचे खंडन कोपर्निकसने केले. टॉलेमीने जरी भूगोलशास्त्रात उपयुक्त असे काम केले असले तरी तो मुळात नकाशे काढणारा होता, भूगोलतज्ञ नव्हता. एका दीर्घ लेखात टॉलेमीच्या भारत व दक्षिण भारत यांच्या विषयीच्या कल्पनांचा आढावा पिल्लय यांनी घेतला आहे. जुन्या कागदपत्रांचा अभ्यास त्यांनी केला होता, त्याचप्रमाणे गावे, टेकड्या इत्यादी स्थानांच्या नावांचा. त्या ठिकाणांची पर्यायी नावे काय, त्या नावांची व्युत्पत्ती काय, इत्यादी गोष्टींचाही त्यांनी विचार केला. त्यानुसार टॉलेमीच्या नोंदीत होत गेलेल्या अनेक चुका त्यांनी उघडकीस आणल्या. जुन्या काळचे केरळपुत्र राज्यम् हे आजच्या कासरगोडपासून जवळच अंबळपुळातल्या पुरक्कडपर्यंत पसरले होते. या साम्राज्यात निलगिरी, सेलम व मदुराई आणि तिरूची हे भागही होते. “तामीळकम्” म्हणजेच टॉलेमीचे “डिमिरिके” असे त्यांनी दाखवले आहे. काही ठिकाणी जरी त्यांची मते संशयास्पद वाटली तरी एकंदरीत त्यांचा

तर्क संमत करण्याजोगा वाटतो. इतर संशोधक त्यांच्याशी सहमत होवोत वा न होवोत, स्वतः पिल्लय यांनी मात्र अनेक प्रकारे पुरावे एकत्र केले. त्यांच्या संशोधनाचा या बाबतीत पुढच्या पिढ्यांनी उपयोग करावयाचा आहे.

चेरा साम्राज्यविषयीचा त्यांचा एक चांगला लेख आहे. बरेच संशोधन करून 'सप्तकोंकण' या नावाने ओळखल्या जाणाऱ्या प्रदेशाच्या पोटभागांची नावे पिल्लय यांनी ठरवली आहेत. बर्बर, सुराष्ट्र, करहतम्, कोंकणम्, कर्नाटकम्, तुलुवम् आणि केरळम् अशी ही नावे आहेत. संघम् ग्रंथांतून इ.स. 498 ते 817 काळात केरळ कोंकणची राजधानी वंची इथे होती असा उल्लेख आहे. एका जुन्या तामीळ शब्दकोशानुसार 'वंची' याचे पाच अर्थ लागतात. त्यामुळे ही राजधानी नेमकी कोणती हे कळण्यास मदत होते. कारण या अर्थांतून सुचवल्याप्रमाणे ती सुद्धा एका ठिकाणाहून दुसरीकडे हलवली गेली असावी. याविषयीच्या चर्चेत कखूर, महोदयपुरम्, त्रिक्कनमलिकम् इत्यादी स्थानांचा उल्लेख आहे.

पिल्लय यांचा आणखी एक महत्त्वाचा लेख बौद्ध धर्म व त्याचा केरळच्या लोकांशी असलेला संबंध या विषयावर आहे. या लेखातून आपल्याला बरीच माहिती मिळते. कारण बौद्ध धर्म केरळात कुठे कुठे प्रचलित होता या बदल बराच तपशील आहे. आजच्या केरळात बौद्ध धर्माच्या प्रसाराचे अवशेष चार महत्त्वाच्या ठिकाणी आहेत. त्यातला एक कोंडुगल्लूर भगवती मंदिराजवळचा बौद्ध स्तूप आहे. दुसरा शाब्रीमलाच्या उत्तरेस अठरा मैलावर असलेली बौद्ध गुहा. याच तालुक्यात अळिकोडे व कोट्टुरम्च्यामध्ये असलेले देऊळ हा तिसरा अवशेष. आणि कोंडुगल्लूर इथे एका मशिदीपाशी असलेले एक चैत्यगृह हा चौथा. यातल्या स्तूपाची नोंद चिनी प्रवासी ह्यूअेनत्सांग याने सुद्धा केली आहे. अशीच नोंद त्याने पठनमतिट्टाच्या ईशान्येस चुरलीमला इथल्या बौद्ध देवळाबद्दलही केली आहे. सर्वांना माहिती असलेल्या शाब्रिमलाच्या देवळाचेही बौद्ध व मुसलमान धर्माशी नाते आहे. प्राचीन केरळावर झालेला बौद्ध धर्माचा परिणाम या संदर्भात अशा तऱ्हेचे कितीतरी तपशील पिल्लय यांनी दिले आहेत.

या पुस्तकातला शेवटचा लेख मदुराइच्या संघम्विषयी आहे. या संघमूच्या सुरुवातीच्या काळाविषयी, त्याच्या उगमाविषयीची बालकृष्ण पिल्लय यांची चर्चा सर्वमान्य नाही. त्यांचे असे मत दिसते की विक्रमादित्य (इ.स. 476 ते 502) याने, कालिदासाच्या पुढाकाराने उज्जैन इथे जी 'साहित्य परिषद' घडवली होती तिचा प्रभाव पांड्य, चोला, चेर व पल्लव साम्राज्यांवर, तसेच श्रीलंकेतल्या

अनुराधापूर इथल्या परिषदेवर झाला असणार. तामीळ संघमूचा काळ निश्चित करण्याच्या पिल्लय यांच्या प्रयत्नाचा उल्लेख वर आलाच आहे. विजयपूरी पिल्लय या आणखी एका तामीळ संशोधकाने काढलेल्या तारखा सुद्धा पिल्लय यांच्या तारखांशी जुळणाऱ्याच आहेत. परंतु बऱ्याच तामीळ पंडितांनी हा काळ शेकडो वर्षांनी मागे ढकललेला आहे. पिल्लय यांना हा हिशोब मान्य नाही. त्यांचा स्वतःचा हिशोब 'कल्प गणिता'वर आधारित आहे.

एकूण तीन तामीळ संघम् होऊन गेले. त्यांच्या विषयीची बरीचशी माहिती आपल्याला 'झैयनर अकप्पोरूळ' या ग्रंथातून मिळते. यात एक महत्त्वाचे गीत आहे. त्याचे मलयालममध्ये भाषांतरही पिल्लय यांनीच केले आहे. त्याचप्रमाणे प्रत्येक संघममध्ये कोणत्या कवींचा समावेश होतो हे सुद्धा त्यांनी सांगितले आहे. या प्रदीर्घ कालखंडात कोणत्या राजांनी केव्हा राज्य केले याची तारीखवार माहिती पिल्लय यांनी दिली आहे.

"चरित्रतिटे आदिवेरूगळ" या ग्रंथाच्या एका परिशिष्टात ख्रि. पू. 170 ते इ.स. 1036 च्या दरम्यानच्या काळातील राजांविषयी माहिती पिल्लय यांनी दिली आहे. 'मकेंझी' कागदपत्रांच्या व "मुषिक वंश काव्य" या दोहोंच्या आधाराने त्यांनी अठ्ठावन्न पेरूमलांची नावे व त्यांच्या कारकीर्दीचे कालखंडही नमूद केले आहेत.

बालकृष्ण पिल्लय यांच्या लेखांची यादीही अनेक इंग्रजी व मलयालम नियतकालिकांतून सापडते. त्यांनी एकूण एकशे एकोणीस लेख लिहिले. त्यापैकी बारा इंग्रजीत आहेत. या पुस्तकाच्या अखेरीस पाच नकाशे सुद्धा दिलेले आहेत. परंतु "चरित्रतिटे आदिवेरूगळ" या पुस्तकात त्यांनी लिहिलेल्या पैकी केवळ दहा टक्के लेख प्रस्तुत केले गेले आहेत. जरी त्यांच्या काही लेखांत तेच मुद्दे पुन्हा मांडण्यात आले असले तरीही त्यात परिष्करणे आणि दुरुस्त्या सुद्धा सापडतात.

खाली दिलेल्या यादीवरून पिल्लय यांच्या संशोधनाचा आवाका आणि अनेक वर्षांच्या अवधीत, अनकेविध विषयांवर त्यांनी केलेल्या कामाचा अंदाज येऊ शकेल—

सिंधू नदीच्या खोऱ्यातली संस्कृती; श्रीलंका नेमकी कुठे होती; भारतखंडातील नऊ द्वीपे; प्राचीन भारतातील शिल्पकला; 'तिया' समाजाचे उगमस्थान; भवभूति व केरळ; आठ हजार वर्षांपूर्वीचा केरळ; चिलपतिकरम् याचा कालखंड; दोन

केरळ; सेंट टॉमस आणि दक्षिण भारत; तामीळ भाषेतल्या प्राचीन कवयित्री; स्त्रियांचे साम्राज्य; पश्चिम एशियामधला शक्ती पंथ; पश्चिम एशियामधली मातृसत्ताक पद्धती; बॅबिलॉनची संस्कृती; कोळ्ळम् काळाची सुरुवात; सेट टॉमस यांची ऐतिहासिक पार्श्वभूमी; प्राचीन काळातल्या चीन देशाचा कल्प-कालभेद; श्रीकृष्णाचा काल; आदिम द्रविड भाषा; भारत व अरबस्तान; शक्तिभद्रन; प्राचीन केरळची राजधानी; कालिदासाचे जन्मस्थान; हिब्रू लोकांचे कल्प-गणित, इत्यादी.

पिल्लय यांच्या इतिहास व इतिहासपूर्व भूतकालाविषयीच्या कुतुहलाचे कौतुकच करावे लागेल. तसेच त्यांच्या ज्ञानाचा पल्लाही आश्चर्य वाटण्याइतका मोठा आहे. त्यांना हस्तसामुद्रिकात जेवढा रस वाटे तेवढाच पिकासोच्या चित्रकलेतही. चित्रकला व इतर हस्तकलांवरच्या त्यांच्या लेखांचा संग्रह लवकरच प्रसिद्ध होत आहे. त्यांना साधे काम चालवण्याइतकी तामीळ व संस्कृत दोन्ही भाषांत गती होती. त्याचप्रमाणे जुनी हस्तलिखिते व पुस्तके यांचा त्यांनी भरपूर उपयोग केला, तसेच आख्यायिका आणि लोकसाहित्य यांसही बरेच महत्त्व दिले. या सर्व साधनांचा आपल्या संशोधनासाठी त्यांनी योग्य तो उपयोग केला.

त्यांच्या नाविन्यपूर्ण विचारशक्तीची साथ तशाच कल्पनाशक्तीने व अंतःप्रेरणेने दिली. त्यांचे शोध इतक्या विविध प्रकारचे आहेत की त्यांना एकसंध रूप देणे सहज शक्य होणार नाही. त्यांचे अनेक विचार, तत्त्वे व प्रस्ताव पत्करण्याजोगे नाहीत. परंतु त्यांच्या मागून येणाऱ्या संशोधकांना त्यांनी अनेक नवे मार्ग दाखवून दिले. प्राचीन व त्याही पूर्वीच्या इतिहासावर त्यांनी बराच प्रकाश टाकला. कधी कधी कल्पनाशक्तीच्या आहारी जाण्याचा प्रसंग त्यांच्यावर आला तरीही त्यांनी अतिशय मोठ्या क्षेत्रात काम केले आणि एखाद्या सर्वसामान्य संशोधकाला शंभर वर्षातही गोळा करता आले नसते इतके कागदपत्र व पुरावे त्यांनी जमवलेले आहेत.

प्रकरण सहावे

सारांश

बालकृष्ण पिल्लय यांच्यासारख्या सर्वपैलू व्यक्तिमत्त्वाच्या सांस्कृतिक व बौद्धिक कार्यांचा आढावा घेणे हे सोपे काम नव्हे. त्यांच्या शिक्षक, वकील, संपादक, लेखक, संशोधक आणि सर्वात महत्त्वाच्या प्रेरणादायी टीकाकाराच्या पेशात केलेल्या कामाचा ओझरता आढावा आपण या पुस्तकात घेतलेला आहे. 'प्रोग्रेसिव्ह' प्रवृत्तीच्या व इतरही अनेक लेखकांवर, साहित्याच्या क्षेत्रात संवेदनाक्षम असणाऱ्या व्यक्तींवर आधुनिक विचारांचा प्रभाव पाडणारे त्यांचे व्यक्तिमत्त्व होते. आपल्या ध्येयांसाठी, तसेच आयुष्यातल्या अवघड समस्या सोडवण्यासाठी कष्ट पत्करले परंतु तडजोड वा हार पत्करणार नाही असा, महाकाव्यातून दिसतात तशा शूरवीरांसारखा त्यांचा स्वभाव होता. विचारस्वातंत्र्य व लेखन आणि प्रत्यक्ष कृती यांच्यातले स्वातंत्र्य ही दोन्ही त्यांच्या मनात कायम असलेली ध्येये होती. मुख्यत्वे करून ते विचारवंत व लेखक होते. त्यांना 'कार्यकर्ता' म्हणून ओळखले जात नाही. कारण, उदाहरणार्थ, तुरुंगवास भोगण्यासाठी त्यांनी खास प्रयत्न केले नाहीत. परंतु आपल्या प्रदेशासाठी व भारतदेशासाठी आपली लेखणी त्यांनी सतत व खंबीरपणे वापरली. मिळकत व शारीरिक स्वास्थ्य यांच्या बाबतीत त्यांना सतत कष्ट सोसावे लागले. जरी त्यांचे शरीर आजारी व दुबळे होते, तरी धैर्याचा जणू ते अवतारच होते. त्यांच्यातला भौतिक 'केसरी' एका लहानशा शरिरात सामावला होता, परंतु त्यांच्यातला बुद्धिमान, कल्पक 'केसरी' विमानाच्या वेगाने जगभर उड्डाण करत होता. ज्यांनी केसरींना प्रत्यक्ष पाहिले त्यांच्या दृष्टीसमोर त्यांचे कशा प्रकारचे चित्र उभे रहात असेल ?

गौर वर्णाची, अशक्त दिसणारी एक व्यक्ती. सफेद भुरभुरणारी लांब दाढी. कॅन्व्हसच्या खुर्चीवर बसून अनेकविध विषयांवर चर्चा करणारी - फ्रॉइडचे मनोविश्लेषण, त्याचा कथानकांतून लैंगिक संबंधाविषयी लिहिण्यासाठी उपयोग,

किंवा मानवेतिहासपूर्व कालाविषयी संशोधन इत्यादी. त्यांच्या कल्पना पारंपारिक व सनातनी रूढींना सतत शह देत असत. लक्ष देऊन ऐकणारी, माहितीसाठी जमलेली मंडळी त्यांच्या आसपास नेहमी असत. प्रेरणेसाठी येणारे असत. नव्या पिढीला केवळ त्यांचे ज्ञानच आवडले असे नव्हे, तर त्यांच्यातले तात्त्विक सातत्य, बौद्धिक सचोटी, तत्त्वासाठी झगडण्याचे धाडस, कामसूपणा, मोहक व विनोदी स्वभाव आणि माणुसकी हे गुण सुद्धा सर्वांना प्रिय वाटत. असे गुण असणारी व्यक्ती हमखासच लक्षणीय पुढारी बनते. त्यामुळे नव्या पिढीच्या मनात केसरीविषयी विलक्षण प्रेम व आदर असे.

साहित्याच्या व इतर क्षेत्रातही आधुनिक प्रणालीचा विचार करून पिल्लय यांनी जी कामगिरी वजावली तिचा अंदाज येण्यासाठी आपल्याला भारतातल्याच नव्हे तर इतरही ठिकाणच्या त्या काळच्या परिस्थितीचे ज्ञान असायला हवे. व्यक्ती कितीही थोर असली तरी तिला घडवण्यात सभोवतालच्या समाजाचा मोठा वाटा निश्चितच असतो. त्याचप्रमाणे काही व्यक्ती सुद्धा त्यांच्या समाजास दिशा दाखवण्यात यशस्वी ठरतात. अशा व्यक्तींपैकी एक म्हणजे केसरी बालकृष्ण पिल्लय.

एकोणिसाव्या शतकात भारतातल्या शिक्षणपद्धतीत महत्त्वाचा बदल घडून आला. पाश्चात्य पद्धतीचे शिक्षण सुरू झाले. त्या शतकाच्या सुरुवातीपासूनच नवा अभ्यासक्रम सुरू करण्यात आला. एकोणिसाव्या शतकाच्या उत्तरार्धापर्यंत त्यामुळे अनेक भारतीय लेखक पाश्चात्य, विशेषतः इंग्रजीतल्या साहित्याने प्रभावित झाले. या नव्या जागृतीमध्ये मलयालम भाषाही होतीच. याच प्रवाहात राजराजा वर्मा, म्हणजे पिल्लय यांचे गुरू, यांचा मोठा हिस्सा होता हे आपण पाहिलेच आहे. वर्मांच्या विचारांवर जरी परंपरेचा पगडा असला तरीही त्यांनी नव जागृतीच्या अनेक प्रवाहांचा प्रारंभ केला. सुरुवातीचे कादंबरीकार चंदू मेनन व सी. व्ही. रामन् पिल्लय यांनीही ब्रिटिशांच्या प्रभावाखाली नवनिर्मितीचे काही स्वागताहर्ष प्रवाह सुरू केले. परंतु विसाव्या शतकाच्या सुरुवातीस या कामाचा सर्वात मोठा वाटा राजराजा वर्मा यांचाच होता. सर्जनशील लेखन व त्याचा आस्वाद या विषयांत मलयालम भाषेस नवे वळण लावून देण्याचे काम त्यांनी केले. संस्कृत साहित्यातून घेतलेल्या संकुचित आदर्शांचे व नियमांचे पालन करण्याचा आग्रह धरण्याच्या प्रवृत्तीचा त्यांनी विरोध केला. त्यांनी असे तत्त्व प्रतिपादले की गद्य आणि पद्य या दोन्हीच्या रचनेत तंत्रापेक्षा प्रेरणेचे महत्त्व अधिक असते. सनातनी पंडित व पारंपारिकतेचा पाठिंबा करणाऱ्यांच्या विरुद्धच्या या

‘शीत युद्धा’मध्ये त्यांच्या या तत्वाचे खास महत्त्व होते.

हा नवा प्रवाह यापुढे द्विगुणित करण्याचे काम पिल्लय यांच्याकडे आले. पिल्लय यांचे नाव होईपर्यंत, इतर प्रदेशांप्रमाणेच केरळच्या लेखकांनाही इंग्रजीत जे काही होते ते पुरेसे वाटे. त्यांच्या मते साहित्याच्या विश्वात इंग्रजी पलिकडे काही नव्हतेच. त्यांना असे वाटत असे की सरस व आधुनिक असे जे काही हवे असेल ते सारे इंग्रजीतच सापडेल. पिल्लय यांच्या फ्रेंच भाषा व साहित्य यांच्या सखोल ज्ञानाचे वर्णन या पूर्वी करण्यात आलेच आहे. त्याचप्रमाणे जर्मन व रशियन भाषांतल्या सर्वोत्तम साहित्याची ओळख करून घेण्याचा प्रयासही त्यांनी इंग्रजी व फ्रेंच भाषांच्या द्वारे केला. “यूथ लीग”समोर त्यांनी दिलेल्या भाषणात तर ते असे म्हणाले की आपले साहित्य आपण इंग्रजी साहित्याच्या धर्तीवर घडवू पहात आहोत. परंतु इंग्लंड हा देश सर्व युरोपीय देशांपैकी कमी कलात्मक आहे. आपल्यावर राज्य करणाऱ्या लोकांच्या बाबतीत असे कुत्सित भासणारे विधान करणे हाच एक मोठा क्रांतिकारी प्रकार होता. इंग्रजीच्या प्रभावामुळे मलयालम साहित्यात सढळ भर पडण्यासाठी अनेक लेखकांनी मदत केली होती. परंतु त्यांनी इंग्रजीच्या पलिकडे फारसे पाहिलेच नाही. परंतु इतर भाषांतील साहित्याकडे वळणारे पहिले लेखक म्हणजे बालकृष्ण पिल्लय. खरे पाहता त्यांचा दृष्टिकोन सर्वव्यापी होता, स्वतंत्र होता. उदाहरणार्थ, वर उल्लेखिलेल्या भाषणातच त्यांनी असेही म्हटले होते की कलेचा पाया जरी राष्ट्रीयत्वाच्या जाणिवेत असला तरी त्याची प्रचीती मात्र आंतरराष्ट्रीय असते. या अर्थाने कलेच्या क्षेत्रातले ‘स्वदेशी’पण नष्ट करावयास हवे व त्याच्या ठिकाणी उदार दृष्टिकोन वापरला पाहिजे. फ्रेंच, जर्मन व रशियन लेखकांनी केलेले ‘प्रोग्रेसिव्ह’ प्रयोग पिल्लय यांना चांगल्या प्रकारे ठाऊक होते. त्यामुळे साहित्यातले भाव व्यक्त करण्यामागच्या तंत्राचे तरंग पकडण्यासाठी एखाद्या ‘अँटेना’सारखे काम ते करू शकले. किंबहुना नव्या साहित्य प्रकारांचा व विषयांचा उजेड पाडण्याच्या कामात त्यांची तुलना एखाद्या ‘जेनेरेटर-ट्रॅन्सफॉर्मर’शी करता येईल. कारण सर्जनशील अशा शक्ती साठवून योग्य व परिणामकारक रीतीने पसरवण्याचे काम त्यांनी केले. त्यांच्या मित्रांच्या व त्यांना आदर्श समजणाऱ्यांच्या बौद्धिक शक्तींना त्यांनी स्वातंत्र्य मिळवून दिले. त्यामुळे पुढल्या झेपेसाठी हवे असलेले योग्य ठिकाण मलयालम साहित्यास उपलब्ध झाले. त्यामुळेच, विशेषतः इ.स. एकोणिसशे पत्तीस नंतर मलयालम साहित्यास नवा बहर आला.

सर्जनशील सामर्थ्य असणारी माणसे हुडकून काढण्यात पिल्लय यांचा खास

हातखंडा होता. त्यांच्या प्रस्तावना व समालोचने नवोदित लेखकांना उत्तेजन देणारी असत. त्यातल्या अधिक लायक लेखकांची तुलना ते निवडक व थोर पाश्चात्य लेखकांबरोबर करत. त्यामुळे मलयालम भाषेतल्या लेखकांच्या सुप्त शक्तीही जाग्या होऊन त्यांचा विकास होई. त्याचप्रमाणे कुठल्याही साहित्यकृतीचा आढावा घेताना त्यास त्याच्या प्रकारानुसार योग्यसे नाव किंवा 'लेबल' चिकटवण्याची जणू त्यांना खोडच होती. तसेच साहित्य कृतींचे वर्गीकरण व पोटवर्गीकरण करण्याचा प्रकार ते कधी कधी अतिरेकास पोचवत. ही सुद्धा एक प्रकारची खोडच होती असे म्हणावे लागेल. परंतु त्यांनी कुठलेही विधान केले तरी त्यास एका प्रकारची अधिकृतपणाची ताकद असे. त्यामुळे त्यांच्या हात धरेल अशी त्या काळात दुसरी कोणी व्यक्ती नव्हतीच.

विसाव्या शतकाच्या सुरुवातीस, एकोणिसशेतीस पर्यंत, शिकलेल्या लेखकांना शेक्सपिअर, मिल्टन, शेली, कीट्स, स्कॉट, डिकन्स इत्यादींची ओळख असे. परंतु नव्या युरोपीय लेखकांविषयी त्यांना काहीच माहिती नसे— उदाहरणार्थ, मोपासां, बाल्झाक, बोदलेर, इक्सन, मालार्मे, राम्बो, स्ट्रिंडबर्ग, झोला, मेटर्लिंग, हाउप्टमान, फ्लौबेर, इत्यादी. बालकृष्ण पिल्लय यांनी अशा अनेक लेखकांची ओळख आपल्या प्रदेशातल्या चेल्यांना व चाहत्यांना करून दिली. त्याचप्रमाणे क्रोचे, आय.ए. रिचर्ड्स, इत्यादींच्या समीक्षात्मक भूमिकांचीही त्यांनी चर्चा केली. केरळच्या साहित्यिक वातावरणात त्यामुळे कायापालटच घडला. त्याचे कारण युरोपीय भाषांतल्या असाधारण कृतींचा आस्वाद घेण्याची संधी मलयालम लेखकांस मिळाली एवढेच नव्हते. तर पिल्लय यांच्याकडून त्यांना पाश्चात्यांचे साहित्य प्रकार, त्यातले यशस्वी प्रयोग यांच्याविषयी जाणीव देखील मिळाली. त्यामुळे त्यांच्या समोरचे प्रश्न सोडवण्यात, पारंपारिक विषय बदलण्यासाठी त्यांना स्फूर्ती मिळाली हे दुसरे कारण होते. पारंपारिकतेच्या नाल्यासारख्या प्रवाहातून आपले विचार सोडवून नव्या मोठ्या प्रवाहात उतरण्यास त्यांना उत्सुक केल्याचे श्रेयसुद्धा पिल्लय यांच्याकडेच जाते. रूढीग्रस्त 'क्लॅसिसिझम्', स्वप्नाळू 'रोमॅंटिसिझम्' व निखालस 'रिअलिझम्' यातून वाचकांनाही त्यांनीच बाहेर काढले. क्रांतिकारी भविष्यवाद आणि सद्य परिस्थितीत काय उपयुक्त ठरेल याचा विचार करण्यास त्यांनी वाचकांना भाग पाडले. खरे तर बौद्धिक स्तरावरचे हे एक धाडसच होते. पण हे काम पिल्लय यांनी मोठ्या खुषीने केले.

चित्रकलेत त्यांना रूची होती. त्यामुळे युरोपातले या कलेतले सगळे आधुनिक प्रवाह त्यांना ठाऊक होते. त्याचप्रमाणे शिल्पकला व साहित्य यांच्यातील प्रवाहसुद्धा

त्यांना ठाऊक होते. अशा प्रवाहांतूनच त्यांचे भविष्यवादाचे धोरण उत्पन्न झाले होते. त्यातही त्यांनी 'रेनेसान्स'च्या सुस्वातीच्या इटालियन चित्रकलेचा अधिक लक्षपूर्वक अभ्यास केला. कारण यातच नव्या कलेचा व आधुनिक पाश्चात्य संस्कृतीचा उगम झाला होता. भविष्यवादाने (Futurism) विसाव्या शतकाचे चैतन्य, आणि युद्धयुग व यंत्रयुगाचे गुणगान केले. पिल्लय यांच्या मते या भूमिकेत घेण्याजोगे काहीतरी होते. उदाहरणार्थ, भविष्यवादातल्या 'गतिमान आकार' या संकल्पनेनुसार चित्रकार चित्रे काढू लागले. त्याचप्रमाणे वस्तूंस द्यावयाचा आकार तिच्या उपयोगानुसार दिला जावा, त्यासाठी वापरण्यात येणारे कच्चे सामान सुद्धा याच दृष्टीने निवडले जावे अशी काही तत्त्वे या वादातून पुढे आली होती. अशा सर्व नव्या मनूच्या कल्पनात पिल्लय यांना रस वाटत असे. त्यांचे स्वतःचे नव्या मनूविषयीचे स्वप्न "नवलोकम्" या शब्दात गोवलेले आहे.

पिल्लय यांची अशी खात्री होती की मानवजात एका नव्या युगाकडे निघाली आहे, व या मोहिमेत केरळाने सहभागी व्हावे यासाठी त्यांच्याकडून काही कार्य निश्चितच घडू शकेल असा आत्मविश्वासही वाटला. अर्थातच 'नव-केरळ'च्या प्रस्थापनेतले एक शिल्पकार म्हणून ते ओळखले जातात. "नव-केरळ शिल्पिगळ" अशा शीर्षकाची एक पुस्तकमालिका तातपुरम् सुकुमारन यांनी लिहिली आहे. त्यातले एक पुस्तक पिल्लय यांच्यावर आहे. त्यातील एका प्रकरणात हे स्थान पिल्लय यांना दिले जाण्याची कारणे व अशा शीर्षकाची पुस्तके लिहिण्यामागचे प्रयोजन ही संक्षिप्तपणे मांडण्यात आली आहेत. डबक्यासारख्या पत्रकारविश्वात पिल्लय यांनी एका प्रकारचे वादळच निर्माण केले, साहित्याने सामान्य जनतेच्या सौख्यासाठी झटले पाहिजे ही कल्पनाही त्यांनी रूढ केली. ज्याची पिळवणूक होत आहे, दडपशाहीत ज्याला रगडले जात आहे अशा समाजासाठी झगडले पाहिजे. केरळातली नोकरशाही केवळ होयबांनी भरलेली होती. तिच्या विरुद्ध सामान्य जनतेस त्यांनी जागे केले. आपल्या हक्कांची व सवलतींची जाणीव करून दिली. संपूर्ण स्वातंत्र्य मिळावे म्हणून, असंकुचित प्रकारची लोकशाही प्रस्थापित करता यावी यासाठी ते झगडले. कुठल्याही प्रकारचे खोटे देशप्रेम वा कोत्या इमानदारीच्या विरुद्ध त्यांनी काम केले, मग ती इमानदारी जातीविषयी असो वा भाषा आणि धर्म यांच्याविषयी असो. तलवारीपेक्षा लेखणी अधिक शक्तिशाली असते हे त्यांनी सिद्ध केले. ज्यांच्यापाशी राजकारणी सत्ता होती ते सगळे पिल्लय यांच्या लेखणीस भीत असत.

साहित्यिक व सांस्कृतिक बाबतीत धक्का देऊन लोकांना जागे करण्याच्या पद्धतीवर पिल्लय यांचा खास विश्वास होता. त्यांची स्वतःची मते बहुधा रूढीबाह्य असत. टीकाकार या नात्याने ते तंत्राकडे अधिक लक्ष देत, परंतु इतरांनी मुकाट्याने पाळावे असे नियम पाडण्याकडे त्यांचा रोख नसे. अशा तंत्रविषयक गोष्टींचे ते विधायकपणे वर्णन करत. लैंगिक विषयावरच्या साहित्याचा उपयोग व्हावा या विचारास त्यांनी पाठिंबा दिला. या विषयी स्वातंत्र्य मिळावे म्हणून त्यांनी प्रयत्न केले. अशा विषयांवरची त्यांची मते क्रांतिकारी असत. स्वतःच्या वैयक्तिक जीवनात मात्र या दृष्टीने ते साधूसमान होते. 'वृद्ध पूजा' म्हणजे वडील माणसांना निष्कारण मान देणे या प्रकाराचा त्यांनी सातत्याने विरोध केला. त्यांचा मान राखू नये असे त्यांचे म्हणणे नव्हते. परंतु केवळ जुनाट मतांचा व रूढींचा मान राखल्याने समाजाचा विकास होणार नाही असे त्यांना वाटे. त्यांच्या साठाव्या वाढदिवसानिमित्त करण्यात आलेल्या समारंभात झालेल्या सत्कारास त्यांनी जे लेखी उत्तर दिले त्यात हा मुद्दा स्पष्ट केलेला आहे—

माझ्यासारख्या केवळ वयोवृद्ध असलेल्या व्यक्तींना मान देण्याच्या प्रवृत्तीविषयी माझे असे मत आहे की जे झाड वाळून जाण्याच्या मार्गावर आहे त्याच्या मुळापाशी खत घालण्यात काही हाशील नाही. नव्या जोमाच्या रोपास खत घातले तर त्याला अधिक फळे तरी येतील. म्हणूनच माझी तुम्हा सर्वांना अशी विनंती आहे की माझ्यासारख्या जुन्या लेखकांचा जेवढा मान राखता त्याचा थोडासा हिस्सा तरी तरुण लेखकांसाठी राखून ठेवा, त्यांना बहाल करा. त्यांच्याबरोबर अनेक वर्षांचा सहवास असल्यामुळे त्यांच्या अडचणी मी जाणतो. प्रकाशकही त्यांची पुस्तके प्रसिद्ध करायला तयार नसतात. त्यांनाही जुन्या व प्रतिष्ठित लेखकांचीच पुस्तके हवी असतात.

काही सनातनी पंडितांच्या मनात रूढ असलेल्या जुनाट गोष्टींविषयीच्या अंधश्रद्धेचेही पिल्लय यांनी खंडन केले. कारण या पंडितांच्या मते पुराण्या ऋषीमुर्तींनी सर्व विषयांवर जे काही सांगण्यासारखे आहे ते सांगून ठेवलेच आहे. आणि संस्कृतमधल्या साहित्यापेक्षा दुसरे कुठलेही साहित्य सरस ठरणे अशक्य आहे.

संपादकाचे काम करताना पिल्लय यांना कशा प्रकारच्या अडचणींस व कष्टांना तोंड द्यावे लागले ते आपण यापूर्वीच पाहिले आहे. ज्यावेळी त्यांच्याकडे दमडीसुद्धा नव्हती तेव्हा काही जवळच्या मित्रांनी त्यांना असा सल्ला दिला की आपले धोरण थोडेसे सैल करून काही अंशी तरी आपले कष्ट कमी करावे. परंतु त्यांनी अजिबात तडजोड केली नाही. त्यांच्या आत्मचरित्रपर टिपणात

एक उतारा आहे तो इथे नमूद करण्याजोगा आहे. केसरींचे एक चांगले मित्र, उत्तम दर्जाचे निबंधकार व लघुकथाकार ई. व्ही. कृष्ण पिल्लय. त्यांनी केसरींच्या धोरणात पालट घडवून आणण्याचा प्रयत्न केला. त्या संदर्भात केसरी असे म्हणतात—

पत्रकार विश्वातले माझे काम तत्त्वापासून ढळत नाही असे ते म्हणतात. त्यावरून एक जुनी घटना मला आठवली. ज्यावेळी मी “समदर्शी”चे संपादन करत होतो त्यावेळची ही घटना आहे. ते एकदा मला असे म्हणाले की तुम्ही मला फक्त लेखक म्हणून तुमचे नाव वापरण्यासाठी परवानगी द्या. मग खालच्या वर्गाच्या मलयालम माध्यमाच्या शाळेच शरीरस्वाथ्यावरच्या मालिका लिहून क्रमिक पुस्तके म्हणून विकून ते मला चार हजार रुपयांची रक्कम देऊ शकतील. पुरे चार हजार. ते म्हणाले की डॉक्टर रामन् तंपींच्या मदतीने ते स्वतःच ही पुस्तके लिहितील. मी फक्त माझे नाव द्यायचे. मी यास नकार दिला. त्यांनी मात्र या बाबतीत अनेकदा गळ घातली. त्यावेळी मी राघवव्या यांच्या सरकारवर चढाई करण्यात गुंतलेलो होतो. त्यामुळे माझ्या हल्ल्याचा मारा हल्ला करण्यासाठी मला देण्यात येणारी लाच असाच मी या गोष्टीचा अर्थ लावला. मी नकार दिला. ई. व्ही. हे जेव्हा माझ्या न बिघडणाऱ्या पत्रकाराच्या कामाविषयी बोलतात तेव्हा त्यांच्या मनात हीच घटना येत असणार.

पिल्लय इतके संवेदनाक्षम होते की एका चांगल्या मित्राने त्यांना देऊ केलेला हा पैसा म्हणजे एका प्रकारची अप्रत्यक्ष लाच हे त्यांना समजले होते. अशी अप्रत्यक्ष लालूच कितीतरी लोकांना बिघडवू शकली असती. परंतु पुरे आयुष्यभर पिल्लय यांनी अशा नेकीने काम केले.

इ.स. 1949 च्या तेरा एप्रिल रोजी पिल्लय यांची वयाची साठ वर्षे पुरी झाली. त्यांचे अनेक मित्र, शिष्य व हितचिंतक यांनी एकत्र जमून तो दिवस मोठ्या प्रमाणावर साजरा करायचे ठरवले. त्यावेळी त्रिवेंद्रम सोडून पिल्लय उत्तर पारूर इथे कोचीनजवळ रहावयास गेले होते. तिथे त्यांच्या बायकोची थोडी जमीन व छोटेसे घर होते. उत्तर पारूर इथल्या श्रीकृष्ण थिएटरमध्ये दहा मे रोजी हा दिवस साजरा करण्याचे ठरवण्यात आले होते. मुंडास्सेरी, तकाझी, कुट्टिपुळा, पी. सी. कुट्टिकृष्णन्, केशव देव, के. आर. दामोदर मेनन आणि एम्. पी. पॉल यांच्यासारख्या थोर मलयालम लेखकांनी या समारंभात भाग घेतला. आपल्या स्वागत भाषणात के. गोपालकृष्ण पिल्लय यांनी असे सांगितले की पिल्लय यांना या प्रसंगी पैशाची थैली गोळा करून देण्याचा

विचार त्यांचा विचार त्यांना सोडून द्यावा लागला. कारण थैली पत्करण्यास पिल्लय राजी झाले नाहीत. आपल्या अध्यक्षीय भाषणात प्रा. एम्. पी. पॉल यांनी बालकृष्ण पिल्लय यांचे विलक्षण आयुष्य व त्यांनी केलेली कामगिरी यांचा उत्तम आढावा घेतला. त्यांनी असेही म्हटले की इतर कोणाही बुद्धिजीवी व्यक्तीचे इतक्या लोकांनी कौतुक केले नसते. याचे उघड कारण असे आहे की केरळच्या विकासासाठी, केरळच्या जनतेसाठी व सांस्कृतिक आणि साहित्यिक क्षेत्रात त्यांच्या एवढी भर दुसऱ्या कुणीच घातली नाही. त्यांना असल्या सत्काराची खरे तर गरजच नाही. परंतु ते आपले कर्तव्य व हक्क म्हणून अशा सत्काराची गरज आपल्यालाच आहे.

यानंतर कुट्टिपुळा कृष्ण पिल्लय यांनी स्वागतपर भाषण वाचले. त्याच्या नंतर अनेक जणांनी केसरींचे उत्तम प्रकारे गुणगान केले. इथे कृष्ण पिल्लय यांच्या स्वागतपर भाषणातला एक उतारा दिला आहे—

माननीय गुरुवर्य, या तऱ्हेने आम्ही आमच्या भावना व्यक्त करत आहोत हे तुम्हाला आवडणार नाही. परंतु आमच्याच समाधानाखातर आम्ही हे सर्व करत आहोत. अखेरीस हे आदराचे भाषण स्वीकारण्यास तुम्ही राजी झालात या वद्दल आम्ही तुमचे ऋणी आहोत. तुमच्या बाबतीत स्वतंत्र विचार करणाऱ्या मल्याळी व्यक्तीस आणि 'प्रोग्रेसिव्ह' लेखकांना मिळालेले ऋण अमर्याद आहे असेच म्हणावे लागेल. गेल्या कित्येक वर्षात केरळच्या बौद्धिक व सांस्कृतिक विकासात इतर कोणाही व्यक्तीपेक्षा तुम्हीच अधिक भर घातली आहे, ही गोष्ट निर्विवाद आहे.... आम्हा सर्वांना आवडतील अशा कित्येक ग्रंथांची ओळख तुम्हीच आम्हाला करून दिली आहे. त्यामुळे आपले कित्येक लेखक प्रेरित झाले आहेत. त्याचप्रमाणे साहित्याचा तौलनिक अभ्यास करण्याचा एक नवा मार्गही तुम्ही खुला केलात...

या भाषणास पिल्लय यांनी दिलेला प्रतिसाद म्हणजे एक भरीव व काळजीपूर्वक लिहिलेला लेखच आहे. त्याचा उल्लेख प्रस्तुत पुस्तकात अनेक वेळा केलेलाच आहे. इथे त्यातल्या आणखी एका उताऱ्याचा संदर्भ देण्याची गरज आहे. या लेखात स्वतः पिल्लय यांनी कशा प्रकारे साहित्यकृतींचे मूल्यमापन केले याविषयी चर्चा आहे. त्यांनी या ठिकाणी प्रोक्रस्टीस याच्या खाटेविषयी प्रचलित असलेल्या ग्रीक आख्यायिकेचा संदर्भ दिला आहे. प्रवाशांना या लोखंडी खाटेस जखडण्यात येत असे. जर प्रवाशाचे पाय खाटेपेक्षा आखूड निघाले तर ते लांब करण्यासाठी खेचून खेचून त्याला ठारच मारण्यात येई. जर ते अधिक

लांब असले तर पायच कापण्यात येत व मग तोही प्रवासी मरून जात असे. पिल्लय यांनी असे म्हटले आहे की अशी खाट साहित्याच्या मूल्यमापनासाठी हवीच असे म्हणता येणार नाही. “आपल्याला हवी आहे स्पिंग असलेली खाट. ती खाटच मग गरजेनुसार आखूड किंवा लांब करता येईल. अशी खाट साहित्याच्या जगतात निर्माण व्हावी यासाठी करण्याच्या कामात मी थोडासा हातभार लावला आहे.” इथे त्यांनी असेही स्पष्ट केले आहे की कोणत्याही पुस्तकाचे मूल्यमापन करताना लेखकाचा धर्म, जातपात, देश किंवा वय या गोष्टींचा त्यांनी कधीच विचार केला नाही. उलट अनेक प्रकारच्या अजब वाटाव्या अशा गोष्टींचे त्यांनी साहित्याच्या विश्वात स्वागतच केले. जगात मोठे स्थान प्राप्त झालेल्या ग्रंथांचा फुटपुट्टीसारखा वापर केवळ इतर ग्रंथांच्या मूल्यमापनापुरताच ते करत. मग तो ग्रंथ कालिदासाची कृती असो वा त्यांच्या शेजारी राहणाऱ्या तरुण केदमंगलम् पापुकुट्टीचा असो, या दोन्ही ग्रंथांसाठी केसरी यांनी एकाच फुटपुट्टीचा वापर केला. एवढेच नव्हे तर खुद्द कालिदासांच्या नाटकांतही त्यांनी उथळपणाचा दोष काढलेला आहे.

परंतु परदेशातल्या साहित्यिक तंत्रांचे व चळवळींचे स्वागत करताना पिल्लय यांनी पुरेसा चोखंदळपणा वापरला नाही असे नमूद करण्याची या ठिकाणी गरज वाटते. त्याचप्रमाणे त्यांचे समीक्षात्मक लेख पारिभाषिक शब्दांमुळे बोजडही होत असत, हे सुद्धा नमूद करण्याची गरज आहे.

प्रस्तुत चरित्राच्या लेखकाचाही बालकृष्ण पिल्लय यांच्याशी प्रत्यक्ष संबंध आला. मद्रासहून “लोकवाणी” या नियतकालिकेचे संपादन मी करत असे. त्या काळात 1948 ते 1954च्या दरम्यान पिल्लय यांनी “लोकवाणी”साठी अनेक लेख व परीक्षणे लिहिली. माझे असे मत आहे की पुस्तकांच्या व लेखकांच्या विषयी बालकृष्ण पिल्लय नेहमीच सारासार विचार करून जेवढे लिहावयास हवे तेवढेच विचार व्यक्त करत. त्यांच्या स्वतःच्या आवडीनिवडी, निष्ठा स्थाने वगैरे गोष्टींचा पुस्तकांच्या मूल्यमापनावर त्यांनी परिणाम होऊ दिला नाही. लेखकांच्या मनाचा मागोवा घेण्याची व पुस्तकांच्या मानसिक स्तरांचे विश्लेषण करण्याची त्यांच्यापाशी खास कलाच होती. मी स्वतः लिहिलेले “साधू कोचूजू” हे एक सुरुवातीचे चरित्र आहे. ते काळजीपूर्वक वाचून पिल्लय यांनी त्याचे परीक्षण केले. त्यामागे मानसशास्त्राची अशी एक पूर्वपीठिका होती की तशी केरळात दुसऱ्या कोणापाशी नव्हती. खिश्न माणसाचे मन व खिश्न धर्मातली दिव्यदृष्टी याविषयीची कल्पना यांचे पिल्लय यांना खरोखरच ज्ञान होते.

त्यामुळे मला त्यांच्या परीक्षणामुळे आश्चर्य वाटले तसेच समाधानही लाभले. “लोकवाणी”चा संपादक या नात्याने मी त्यांना चरित्रात्मक लेखांची एक मालिका लिहिण्यास प्रवृत्त करण्याचा प्रयत्न केला. त्यांना स्वतःचा परखड स्वभाव माहीत होताच. अशा व्यक्तीने चरित्रे लिहू नयेत या विचाराने त्यांनी नकार दिला. परंतु “माझ्या सुरुवातीच्या आठवणी” असा एक लेख मात्र त्यांनी लिहिला. तो पाठवताना त्यांच्या सोबतच्या पत्रात असे लिहिले की,

मी लिहिलेला चरित्रमालिकेतील पहिला लेख नसून तसा निर्णय तुम्ही घाईघाईने घेऊ नका. तसे लेख मी लिहिणार नाही. आता पाठवत असलेला लेख मी केवळ एका उद्देशाने लिहिला आहे. तो असा आहे की यातून एखाद्या व्यक्तिमत्त्वाचे मुख्य तत्त्व तिच्या बाह्यरूपावरून कसे ताडावे ते समजणे शक्य होईल. व्यक्तीच्या अनुभवांवरून व तिच्या सामाजिक परिस्थितीवरून व्यक्तिमत्त्वाची नेमकी कळ कशी ओळखावी हे समजावे अशा हेतूने मी हा लेख लिहिला आहे. या अपेक्षेनुसार मलयालम भाषेत तुमचे “साधू कोचुंजू” हे एकच चरित्र यशस्वी ठरेल.

पिल्लय यांच्या अशा प्रकारच्या आचारविचारांचा अनुभव केरळच्या शेकडो लेखकांना आलेला आहे. त्यापैकी काही आज नामवंत लेखक आहेत. उदाहरणार्थ, जी. शंकर कुरूप, चंगपुळा कृष्ण पिल्लय, तकाझी, वैकोम मुहम्मद बशीर, एस. के. पोट्टेकट व केशव देव. त्यांत कुट्टिपुळा कृष्ण पिल्लय आणि मुंडास्सेरी यांच्यासारखे टीकाकारही आहेत.

आपल्या षष्ठ्यपूर्तीच्या निमित्ताने झालेल्या समारंभामुळे पिल्लय यांना आनंद झाला. त्यामुळे ज्या व्यक्तींनी समारंभात भाग घेतला व त्यासाठी काम केले त्या सर्वांचे त्यांनी आभार मानले. परंतु त्यावेळी त्यांनी जे मोठे भाषण दिले व घाईगर्दीच बराच काळ घालवला त्याचा परिणाम म्हणून त्यांची प्रकृति बिघडली. दमा तर त्यांचा कायमचा साथीदार होताच. फुफ्फुसाचा दाहसुद्धा वारंवार उपटत असे. त्याशिवाय आता दात दुखण्याचाही त्रास सुरू झाला. तरी त्यांनी भेटायला येणाऱ्यांचे नेहमीप्रमाणेच अगत्य केले आणि त्यांच्याशी टीका, संशोधन इत्यादी विषयांवर चर्चाही केली. परंतु या सगळ्या दगदगीमुळे त्यांची प्रकृती अधिकच खालावली. जणू काही यात भर घालण्यासाठीच त्यांची बायकोसुद्धा आजारी पडली.

या सुमारास त्यांची मिळकतही फारशी चांगली नव्हती. “मंगलोदयम्” व कोट्टायमच्या लेखकांच्या सहकारी संघाकडून जो थोडाबहुत पैसा मानधन

म्हणून मिळे तो त्यांना घर चालवण्यास पुरा पडत नसे. ही परिस्थिती लक्षात घेऊन त्यांच्या चांगल्या मित्रमंडळींनी त्यांना काही भेटी व बक्षिसे देण्याचा प्रयत्न केला. परंतु अशा सर्व गोष्टींस ते नकारच देत. त्यांचा जुना मित्र पट्टम तानु पिल्लय हा त्रावणकोरचा मुख्य मंत्री होता. अशा वेळी साहित्य व संस्कृती या विषयीच्या केसरींच्या जबरदस्त कामिगरीबद्दल त्यांचा सन्मान करून पैशाचा आधार द्यावा असा एक प्रस्ताव आला होता. त्यांच्या स्वातंत्र्यास ठप्पा लागेल व निस्पृहताही उरणार नाही या विचाराने तो प्रस्तावही केसरींनी नकारलाच होता.

वालकृष्ण पिल्लय यांच्या वायकोच्या वयाची साठ वर्षे 5 जुलै 1956 ला पुरी झाली. चार तारखेस एक छोटासा समारंभ करावा अशा विचारात पिल्लय होते. इतक्यात लंडनहून अशी तार आली की तिथे एका इस्पितळात त्यांचा भाऊ, म्हणजे डॉक्टर ए. पी. पिल्लय यांचे निधन झाले. हे दोघे इकडे अवाकच झाले. बराच काळ त्यांचे मन सुन्न होऊन गेले. पिल्लय यांच्या गालावरून आसवे ओघळू लागली. त्यांच्या पत्नी पुढे एकदा असे म्हणाल्या की या घटनेपर्यंत त्यांनी पिल्लय यांना आसू ढाळताना कधीच पाहिले नव्हते. अर्थातच समारंभाचा बेत बारगळला.

पैशाच्या रूपातली मदत घेण्यास जरी पिल्लय यांनी नकार दिला असला तरी त्यांच्या जवळच्या मित्रांची एक युक्ती मात्र चांगली चालून गेली. त्यावेळी के. पी. केशव मेनन हे केरळ साहित्य अकॅडमीचे अध्यक्ष होते. तसेच प्रा. जोझेफ मुंडास्सेरी हे त्यावेळी केरळचे शिक्षणमंत्री होते. सप्टेंबर 1957 मध्ये जेव्हा अकॅडमीच्या कार्यकारिणीची बैठक झाली तेव्हा असा ठराव पास झाला की संशोधनावर आधारित असे जे प्रबंध पिल्लय यांनी लिहिले होते त्यांचे मानधन म्हणून त्यांना पाच हजार रुपये देण्यात यावेत. एस. के. पोट्टेकट यांना पिल्लय यांची भेट घेऊन त्यांची संमती मिळवण्याचे काम देण्यात आले. ही मदत नसून केलेल्या कामाचा योग्य मोबदला म्हणून मानधन आहे असे पटवून देऊन पोट्टेकट यांनी समंती मिळवली. ता. 12 नोव्हेंबर 1957 ला खास समारंभ आयोजित करण्यात आला. पाच हजार रुपयांची रक्कम त्यांना देऊन त्यांच्या प्रबंधांचे हस्तलिखित साहित्य अकॅडमीकडे घेण्यात आले. नंतर हेच लेख “चरित्रतिटे आदिवेरूगळ” या शीर्षकाच्या ग्रंथात 1986 साली अकॅडमीने प्रसिद्ध केले.

परंतु या गोष्टीचे समाधान फार काळ टिकले नाही. वय व आजार यांनी

पूर्णपणे ग्रासल्याची चिन्हे केसरींच्या चेहऱ्यावर स्पष्ट दिसू लागली. त्यांची सेवा करण्यासाठी त्यांची बायको निष्ठेने झटली. पण तिची स्वतःची प्रकृतीच आता ढासळली. ती अतिशय अशक्त झाली होती. अशा प्रकारे या दोघांची परिस्थिती चिंताजनक झाली. कारण घरात या दोघा वयस्कर व आजारी माणसांखेरीज दुसरे कोणीच नव्हते. अधुनमधून एखादा नातेवाईक मदतीसाठी येत असे. परंतु अशी मदत कशी पुरी पडावी? चेल्लमाची बहीण व तिचा नवरा कैमल हे कोट्टयमला असत. या दोघा वृद्ध मंडळींना उत्तर पारूर सोडून कोट्टयमला एका लहानशा घरात आमच्याजवळ रहावयास या अशी कैमल यांनी गळ घातली. ते राजी झाले. ता. 29 मार्च 1959 या दिवशी ते कोट्टयमला आले. त्यामुळे दोघांना बराच आराम मिळाला. पिल्लय यांनाही थोडेसे बरे वाटू लागले. कारण पारूरला ते एकटे पडत अस. इथे त्यांचे अनेक मित्र आणि चाहते, लेखक, संपादक, पत्रकार व पत्रकारांच्या सहकार संस्थेचे कार्यकर्ते होते. त्यापैकी लघुकथा लेखक नीलकंठ पिल्लय, डी. सी. किळक्केमुरी, संपादक वर्गीस कलतिल, तसेच केसरींचे जुने मित्र वकील एम्. एन्. गोविंदन नायर ही मंडळी त्यांना वरचेवर भेटून जात. आणि त्यांचे घर छोटेसे असले तरी त्यात सर्व सुखसोई उपलब्ध झाल्या.

अशा प्रकारे काही महिने सर्व सुरळीत चालले. इतक्यातच एक शोकदायक घटना घडली. ऑगस्ट 1960 साली 'श्रॉम्बोसिस'मुळे कैमल यांचाच देहांत झाला. आपल्या भावाच्या मृत्यूमुळे जसे दुःख पिल्लय यांना झाले होते तसेच दुःख पुन्हा एकदा त्यांना सहन करावे लागले. ते अतिशय निस्तेज व हळवे झाले. भेटायला येणाऱ्यांच्या संगतीत त्यांना रूची वाटेनाशी झाली. येणाऱ्या मृत्यूकडे त्यांची नजर वळू लागली. ता. 18 डिसेंबर 1960ला त्यांचा शेवटचा क्षण आला. दमा व फुफ्फुसांचा आजार बळावला. कितीही सेवा केली तरी फायदा होईना. ज्या ज्वालामुखीने क्रांतिकारी विचारांचे उद्रेक घडवले होते तो थंड पडला. हजारो माणसांच्या डोळ्यांत आसवे उभी राहिली. प्रत्येक वर्तमानपत्रात पिल्लय यांनी केरळला आधुनिक युगाकडे नेण्यासाठी केलेल्या कार्याविषयी लेख छापून आले. दक्षिण भारतात अनेक ठिकाणी शोकसभा भरवण्यात आल्या. मोठ्या संख्येने लोक जमा झाले. केसरींचे शव उत्तर पारूर इथे नेण्यात आले. कसलाही धार्मिक विधी न करता त्यांच्या पार्थिव देहास मदवनपरंबु इथे अग्नी देण्यात आला. कारण तशी इच्छा केसरींनी आधीच व्यक्त केली होती.

अशा तऱ्हेने एका अजोड तेजस्वी आयुष्याचा अस्त झाला. इतकी वर्षे

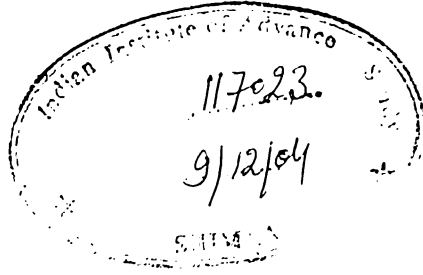
कष्ट काढण्यात गेली होती. त्यांनी स्वातंत्र्याच्या लढ्यासाठी खूपच दगदग आनंदाने स्वीकारली होती; लेखकांसाठी, साहित्य व संस्कृती यांच्यासाठी, सामान्य जनतेचे जीवन सुखी व्हावे यासाठी. सीतारामन् म्हणजेच पी. श्रीधरन् पिल्लय यांनी पूर्वीच केसरीचे चरित्र लिहिले होते. या विलक्षण चरित्राविषयी त्यांनी एक फार चांगला विचार सांगितला आहे. ते म्हणतात की केसरीच्या आयुष्याबद्दल आपल्याला असे म्हणावे लागले की ते विलक्षण असण्याचे कारण म्हणजे जी जी गोष्ट त्यांना मिळायला हवी होती, ज्यावर त्यांचा हक्क होता, ती त्यांना मिळालीच नाही. एखाद्या लेखकास काय हवे असते? आपले विचार लोकांपर्यंत पोचावेत, त्यांना योग्य ती मान्यता मिळावी, आपल्या कामाचे मूल्यमापन योग्य प्रकारे व्हावे. अनेक पिढ्यांनी पिल्लय यांची कदर केली असली तरी त्यांच्या कामाचे योग्य मूल्यमापन आजतागायत झालेले नाही. वयाच्या एकाहतराव्या वर्षापर्यंत ते जगले. त्यापैकी शेवटची चाळीस वर्षे अनेक प्रकारच्या महत्त्वाच्या कामगिन्या करण्यात गेली. 1923 सालापासूनच त्यांनी केरळच्या सामाजिक जीवनावर व राजकारणावर आपला प्रभाव पाडण्यास सुरुवात केली होती. परंतु 1930 साली “केसरी”चे संपादक झाल्यावर ते एखाद्या दीपस्तंभाप्रमाणे नवोदित लेखक आणि नवा वाचकसमुदाय यांच्या पुढे उभे राहिले. युरोपीय कादंबरी व टीकेचे प्रकार त्यांनी केरळपर्यंत आणून पोचवले. पुढे येऊ पाहणाऱ्या लेखकांना त्यांनी उत्तेजन दिले. समाजात क्रांती घडवून आणावी, सद्यपरिस्थितीतल्या महत्त्वाच्या विषयांकडे लक्ष दिले जावे, नवे धाडसी प्रयोग घडावे यासाठी त्यांनी आटोकट प्रयत्न केले. नव्या लेखकांनाही केसरीच्या सूत्रतेविषयी, त्यांच्या मतांविषयी खात्री वाटत असे. अशा तऱ्हेने त्यांच्या विलक्षण व्यक्तिमत्त्वामुळे, त्यांनी पाहिलेल्या स्वप्नांचा परिणाम म्हणूनच केरळच्या साहित्यतरूला नव्याने बहर आला. साहित्याच्या इतिहासकारांनी या साऱ्या कामगिरीची, प्रभावाची म्हणावी तशी नोंद केलेली नाही.

बालकृष्ण पिल्लय हे क्रांतिकारी विचारवंत होते. प्रभावशाली लेखक होते. इतर तऱ्हेचे सक्रिय जीवन जगण्याचा त्यांचा स्वभाव नव्हता. परंतु शेकडो लोकांच्या विचारांस त्यांनी प्रेरणा दिली. “माझे मानस” या टिपणात त्यांनी स्वतःविषयी जे म्हटले आहे तेच या पुस्तकाचा शेवट करण्याचे योग्य साधन ठरेल असे मला वाटते—

या जगात दोन प्रकारची माणसे असतात, प्रत्यक्ष काम करणारी व विचारविश्वात वावरणारी. या दोहोंची जशी गरज असते त्याचप्रमाणे प्रत्येकाचे काही विशिष्ट

86 केसरी बालकृष्ण पिल्लय

दोषही असतात, आणि शक्तीही. माझ्या वंशानुसार तसेच स्वधर्मानुसार आणि
ज्या वातावरणात मी जगलो त्यामुळे मी एक विचारवंत झालो.

“केसरी” बालकृष्ण पिल्लय या केरळच्या स्वातंत्र्यवीराचे, विचारवंत व पुरोगामी अशा एका क्रांतिकारी व्यक्तीचे हे चरित्र आहे. कथानक म्हणून त्याला फारसे महत्त्व नाही. परंतु महाराष्ट्रातील वाचकांना त्यांच्या जबरदस्त “केसरी”ची आठवण करून देईल असे हे व्यक्तिमत्त्व आहे. हल्लीच्या तत्त्वहीन परिस्थितीत, तत्त्वासाठी लढणाऱ्या या लेखकाचे चरित्र मराठी वाचकांना आवडेल. लाचलुचपत व लांड्यालबाड्यांच्या आजच्या युगात ज्या आदर्शांची खास गरज आहे त्यापैकी एक म्हणजेच “केसरी” बालकृष्ण पिल्लय. आजच्या ‘स्पेशलायझेशन’च्या वातावरणात, अनेक तऱ्हेची महत्त्वाची कामे करून दाखवणाऱ्या अशा व्यक्तीच्या चरित्रातून इतिहासच जागा होईल असे नव्हे तर प्रेरणा सुद्धा मिळतील.

के. एम्. जॉर्ज यांनी मुळात इंग्रजीत लिहिलेल्या लहानशा चरित्राचे हे भाषांतर स्वातंत्र्यपूर्व, विसाव्या शतकाच्या पूर्वार्धाच्या इतिहासाचा आढावा घेते. साहित्य, कला, संस्कृती यांनी समृद्ध अशा केरळ प्रदेशाची ओळखही या चरित्राद्वारे होईल. कारण पिल्लय यांनी त्यांचे संपूर्ण आयुष्य त्या संस्कृतीच्या अभ्यासात घालवले. अनेकविध विषयांचे अध्ययन केले. वर्तमानपत्रे चालवली, लेख लिहिले, भाषांतरे केली. आधुनिक भारताच्या अशा एका पुढाऱ्याची ओळख करून देणारे हे चरित्र आहे.

Kesari Balkrishna Pillai (Marathi), Rs. 25
ISBN 81-260-0381-2

Library

IAS, Shimla

MR 891.481 209 2 P 644 G

00117023

22 भाषांमधून पुस्तके प्रकाशित करणारी साहित्य अकादेमी जगातील सर्वात मोठी प्रकाशन संस्था